

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

BRICS: «Οικονομία – Κοινωνία – Εξωτερική Πολιτική»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ :

ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ»

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: κ. ΛΙΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2018

-ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ-

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Σωτηροπούλου Παρασκευή βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

(υπογραφή)

Σωτηροπούλου Παρασκευή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα Καθηγητή, κ. Ανδρέα Λιαρόπουλο, για την καθοδήγηση, την υπομονή και τη δυνατότητα αμεσότητας στην επικοινωνία που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσης εργασίας. Οι παρατηρήσεις και οι συμβουλές του ήταν πολύτιμες για την εξέλιξη και την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Σωτηροπούλου Παρασκευή

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ:

ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης εποχή χαρακτηρίστηκε ως η περίοδος της πτώσης του ίδιου του διπολικού διεθνούς συστήματος και η απαρχή μιας αμερικανικής παγκόσμιας ηγεμονίας. Διανύοντας την τρίτη δεκαετία έπειτα από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, η ηγεμονία των Η.Π.Α. έχει αρχίσει να αμφισβητείται στους διαλόγους των Διεθνών Σχέσεων καθώς νέες δυνάμεις αναδύονται στο παγκόσμιο σκηνικό. Μεταξύ αυτών, η πρώην υπερδύναμη Ρωσία και ο αναπτυξιακός γίγαντας του 21^{ου} αιώνα, η Κίνα. Η άνοδος των νέων δυνάμεων στο διεθνές σύστημα αναμένεται να φέρει μικρές ή μεγάλες ανατροπές στην ισορροπία ισχύος, κάνοντας πολλούς να μιλούν ήδη για το πέρας σε ένα νέο πολυπολικό διεθνές σύστημα.

Πολλά έχουν ειπωθεί για την αναζωπύρωση των σχέσεων Ρωσίας και Κίνας κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Οι δύο αναδυόμενες δυνάμεις μοιράζονται τα ίδια οράματα σχετικά με ένα πιο δίκαιο διεθνές σύστημα, στο οποίο δεν θα είναι περιθωριοποιημένες αλλά θα λάβουν τη θέση που τους αναλογεί στη νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων.

Στο πλαίσιο αυτών των εξελίξεων, η παρούσα εργασία επιχειρεί να εξετάσει το δυναμικό της Στρατηγικής Συνεργασίας μεταξύ των δύο μεγάλων αναδυόμενων δυνάμεων, της Ρωσίας και της Κίνας. Η ανάλυση επιχειρείται να γίνει κυρίως γύρω από τους δύο βασικούς πυλώνες της Στρατηγικής Συνεργασίας των δύο, τον τομέα της ενέργειας και τον τομέα της άμυνας. Οι δύο τομείς θεωρούνται σημεία-κλειδιά για την ισχύ των παικτών του διεθνούς συστήματος, οπότε η συνεργασία σε αυτό το επίπεδο δύο μεγάλων δυνάμεων μπορεί να φέρει ανατροπές στην ισορροπία της διεθνούς τάξης.

Λέξεις Κλειδιά: Ρωσία, Κίνα, Στρατηγική Συνεργασία, Ενέργεια, Άμυνα, Πολυπολικό Διεθνές Σύστημα.

-ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	II
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	III
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	V
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΙΚΟΝΩΝ	VII
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΣΚΟΠΟΣ	1
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	1
ΔΟΜΗ	2
A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	3
1.1 ΚΛΑΣΙΚΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ.....	3
1.2 ΝΕΟΡΕΑΛΙΣΜΟΣ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΙΣΧΥΣ	7
2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ.....	7
2.2 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ.....	8
2.3 ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ.....	9
2.3.1 ΥΛΙΚΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ.....	9
2.3.2 ΑΪΛΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΟΛΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	11
3.1 ΔΙΠΟΛΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	11
3.2 ΜΟΝΟΠΟΛΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	11
3.3 ΠΟΛΥΠΟΛΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	12
3.3.1 ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΠΟΛΥΠΟΛΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ;.....	13
B. Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΔΙΜΕΡΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ	15
4.1 Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	15
4.2 Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	17

4.3 ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	18
4.3.1 Η «ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΗΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ» - 1994.....	19
4.3.2 Η «ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ» - 1996.....	20
4.3.3 Η «ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ» - 2010.....	22
4.4 ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ.....	23
4.4.1 ΟΦΕΛΗ ΣΕ ΔΙΜΕΡΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΡΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	23
4.5 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ.....	26
5.1 Η ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	26
5.1.1 Η ΡΩΣΙΑ ΩΣ ΚΡΑΤΟΣ-ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ.....	26
5.1.2 Η ΚΙΝΑ ΩΣ ΚΡΑΤΟΣ-ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ.....	28
5.2 ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ.....	28
5.2.1 ΡΩΣΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ.....	28
5.2.2 ΚΙΝΕΖΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ.....	30
5.3 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	31
5.3.1 ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ.....	33
5.3.1.1 ΤΑ ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΙΒΗΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΙΝΕΖΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΕ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ.....	33
5.3.1.2 ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ.....	36
5.3.2 ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ.....	39
5.3.2.1 ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ.....	45
6.1 ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ-ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ.....	46
6.1.1 ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991-2007.....	46
6.1.2 ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2008 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ.....	50
6.2 ΚΟΙΝΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ.....	53
6.2.1 ΔΙΜΕΡΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	54
6.2.1.1 ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΔΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ΑΕΡΟΣ.....	54
6.2.1.2 ΝΑΥΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ.....	55
6.2.2 ΠΟΛΥΜΕΡΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	56
6.2.2.1 ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΣΑΓΚΑΗ.....	56
6.2.3 ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΥΨΗΛΟΒΑΘΜΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ....	59
6.3 ΑΣΦΑΛΕΙΑ: ΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ Η.Π.Α. – ΡΩΣΙΑ – ΚΙΝΑ.....	60
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	63
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	66

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Αποθέματα και ζήτηση πετρελαίου της Κίνας.....	35
Εικόνα 2: Ρωσικές εξαγωγές πετρελαίου και παράγωγων προϊόντων στην Κίνα.....	38
Εικόνα 3: Η κινεζική ζήτηση ανά μορφή ενέργειας (2015).....	39
Εικόνα 4: Η κινεζική ζήτηση, τα αποθέματα και οι εισαγωγές σε φυσικό αέριο.....	40
Εικόνα 5: Κινεζικές εισαγωγές φυσικού αερίου ανά περιοχή προέλευσης.....	41
Εικόνα 6: Συμφωνίες και διαπραγματεύσεις Ρωσίας-Κίνας στον τομέα φυσικού αερίου.....	43
Εικόνα 7: Τάση στις εξαγωγές ρωσικών όπλων που παραδόθηκαν στην Κίνα, 1992-2016.....	49
Εικόνα 8: Τρεις πρώτοι προορισμοί ρωσικών εξαγωγών άμυνας, 2002-2015.....	51
Εικόνα 9: Ασκήσεις “Joint Sea”, 2012-2016.....	55
Εικόνα 10: Ασκήσεις “Peace Mission” στα πλαίσια του SCO, 2005-2016.....	57

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσης Διπλωματικής Εργασίας είναι η μελέτη της Στρατηγικής Συνεργασίας της Ρωσίας και της Κίνας, με εκτενή ανάλυση για τους τομείς της ενέργειας και της άμυνας. Στόχος είναι να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα σχετικά με το βαθμό συνεργασίας των δύο υπό εξέταση κρατών, ώστε να έχουμε μία εικόνα για τη βαρύτητα που έχει αυτή η σχέση τοποθετούμενη μέσα στο πλαίσιο του σύγχρονου διεθνούς συστήματος και της ισορροπίας ισχύος αυτού.

Βασική επιδίωξη είναι να ερευνηθεί κατά πόσο υπάρχει εξέλιξη και εμβάθυνση στη συνεργασία της Ρωσίας και της Κίνας την περίοδο μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης έως σήμερα. Δεδομένου ότι δεν πρόκειται για μία συμμαχία με τη διεθνολογική έννοια του όρου, θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τα δεδομένα που οδήγησαν στη Στρατηγική Συνεργασία και την ολοένα εξέλιξή της, καθώς και να υποδείξουμε τα οφέλη που έχουν τα δύο κράτη να αποκομίσουν αλλά και τις προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν.

Η κυρίως ανάλυση θα πραγματοποιηθεί γύρω από τους δύο βασικότερους τομείς συνεργασίας της Ρωσίας και της Κίνας, την ενέργεια και την άμυνα. Οι τομείς αυτοί είναι ιδιαίτερα σημαντικοί στις αναλύσεις Διεθνών Σχέσεων, καθώς είναι κρίσιμοι για την ποσοτική και ποιοτική αξιολόγηση της ισχύος των εκάστοτε δυνάμεων. Ειδικότερα για τα υπό ανάλυση κράτη, οι τομείς της ενέργειας και της άμυνας, παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον λόγω του γεγονότος ότι από αυτούς δύναται να κριθεί ακόμα και η επιβίωσή τους.

Τέλος, θα γίνει προσπάθεια να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα για τη λειτουργικότητα και ανθεκτικότητα της συνεργασίας Ρωσίας – Κίνας, ώστε αυτά να τοποθετηθούν στο ευρύτερο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος με σκοπό να παρατηρήσουμε αν έχει επέλθει ή πρόκειται να επέλθει μετατόπιση στην παγκόσμια ισορροπία ισχύος.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η μεθοδολογία που ακολουθείται στην παρούσα εργασία είναι η μελέτη ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας, ειδικότερα: βιβλίων, επιστημονικών άρθρων και αναλύσεων, επίσημων εγγράφων, άρθρων σε περιοδικά και εφημερίδες και διαδικτυακών πηγών. Επίσης, γίνεται χρήση της περιγραφικής στατιστικής, καθώς σε κάποια μέρη ήταν χρήσιμο να συμπεριληφθούν στατιστικά στοιχεία, τα οποία αφορούν κυρίως την προσφορά και τη ζήτηση στο εμπόριο ενέργειας και αμυντικών εξοπλισμών.

ΔΟΜΗ

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη όπως αναλύεται παρακάτω:

ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το πρώτο μέρος στην παρούσα εργασία αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο στηρίζεται η κυρίως ανάλυση του θέματος και χωρίζεται σε τρία κεφάλαια.

Στο Κεφάλαιο 1, αναλύεται η Ρεαλιστική Προσέγγιση και πιο συγκεκριμένα ο Κλασικός Ρεαλισμός και ο Νεορεαλισμός.

Στο Κεφάλαιο 2, αναλύεται η ισχύς ως κεντρική έννοια των Διεθνών Σχέσεων και γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά και τους συντελεστές που την συνθέτουν.

Στο Κεφάλαιο 3 του πρώτου μέρους, αναλύεται η θεωρία για την πολικότητα του διεθνούς συστήματος. Το κεφάλαιο αυτό χωρίζεται στις υποενότητες: Διπολικό Διεθνές Σύστημα, Μονοπολικό Διεθνές Σύστημα και Πολυπολικό Διεθνές Σύστημα με βάση τη χρονολογική σειρά με την οποία εμφανίστηκαν στη σύγχρονη ιστορία.

ΜΕΡΟΣ Β: ΚΥΡΙΩΣ ΑΝΑΛΥΣΗ

Στο δεύτερο μέρος αναλύεται εκτενώς το κυρίως θέμα της παρούσης εργασίας, το οποίο είναι «Η Στρατηγική Συνεργασία Ρωσίας – Κίνας: Ενέργεια και Άμυνα». Το δεύτερο μέρος απαρτίζεται από τρία κεφάλαια.

Στο Κεφάλαιο 4, εξετάζεται η ιστορική εξέλιξη των διμερών σχέσεων της Ρωσίας και της Κίνας από την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης έως σήμερα. Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά και ανάλυση των συμφωνιών συνεργασίας που έχουν υπογράψει τα υπό ανάλυση κράτη και ερευνώνται τα αίτια που οδήγησαν στην συνεργασία καθώς και οι προκλήσεις που είχαν να αντιμετωπίσουν κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών.

Στο Κεφάλαιο 5, γίνεται η ανάλυση της Στρατηγικής Συνεργασίας της Ρωσίας και της Κίνας στον τομέα της ενέργειας. Εξετάζονται οι στρατηγικές των δύο κρατών όσον αφορά την ενέργεια και αναλύονται οι αναγκαιότητες της κάθε πλευράς σύμφωνα με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του κράτους και τα συμφέροντα που έχει. Επίσης, παρατίθενται οι σημαντικότερες ενεργειακές συμφωνίες που έχουν υπογράψει τα υπό εξέταση κράτη.

Στο Κεφάλαιο 6, εξετάζεται η Στρατηγική Συνεργασία Ρωσίας – Κίνας στον τομέα της άμυνας. Το κεφάλαιο χωρίζεται σε τρεις υποενότητες. Η πρώτη υποενότητα αναλύει την Στρατιωτικο-τεχνική Συνεργασία και τα δεδομένα του εμπορίου αμυντικών εξοπλισμών. Στην δεύτερη υποενότητα παρατίθενται οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις που έχουν λάβει χώρα σε διμερές ή πολυμερές επίπεδο. Τέλος, στην τρίτη υποενότητα, αναλύεται η σχέση που προκύπτει από την αλληλεπίδραση μεταξύ Η.Π.Α., Ρωσίας και Κίνας όσον αφορά στην ασφάλεια.

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στην επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων, οι θεωρίες αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο πάνω στο οποίο βασίζεται η έρευνα και η ανάλυση των ζητημάτων που προκύπτουν στο διεθνές σύστημα. Το θεωρητικό πλαίσιο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς κυμαίνεται σε μία ευρεία γκάμα θεωριών και προσεγγίσεων, οι οποίες ερμηνεύουν τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη δρουν μέσα στο διεθνές σύστημα.

Από αυτές τις προσεγγίσεις δύο είναι οι δεσπόζουσες: ο ρεαλισμός και ο φιλελευθερισμός. Στην παρούσα εργασία υιοθετείται η προσέγγιση του ρεαλισμού διότι κρίνεται ότι μπορεί να αναλύσει περιεκτικότερα το ζήτημα της Στρατηγικής Συνεργασίας Ρωσίας – Κίνας, δεδομένου ότι ο φιλελευθερισμός προσεγγίζει περισσότερο ζητήματα οικονομικής συνεργασίας. Αντίθετα, το θέμα μας αφορά στη συνεργασία σε δύο στρατηγικούς τομείς: την ενέργεια και την άμυνα. Φυσικά, οι εμπορικοί και οικονομικοί δεσμοί στους τομείς αυτούς δεν λείπουν αλλά στην παρούσα εργασία επιχειρείται να αναλυθεί η σχέση με στόχο να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα τόσο για το βαθμό εμβάθυνσης της συνεργασίας σε στρατηγικούς τομείς υψηλής πολιτικής όσο και γενικότερα για την ισορροπία ισχύος του συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1 ΚΛΑΣΙΚΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Το θεωρητικό ρεύμα σκέψης του ρεαλισμού συνιστά την κυρίαρχη θεώρηση στις Διεθνείς Σχέσεις στην μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εποχή¹. Η «παραδοσιακή θεώρηση», όπως αλλιώς αποκαλείται ο κλασικός ή πολιτικός ρεαλισμός, έχει τις ρίζες της στα έργα του Θουκυδίδη, του Machiavelli, του Hobbes και του Clausewitz. Νεότεροι ρεαλιστές είναι ο Carr, ο Spykman, ο Morgenthau, ο Aron, ο Kissinger, ο Brzezinski και ο Huntington². Οι ρεαλιστές είναι απαισιόδοξοι σχετικά με τον τρόπο που συμπεριφέρονται τα κράτη στο διεθνές σύστημα και υπογραμμίζουν τη δυσκολία διαφυγής από τον ανταγωνισμό της ασφάλειας και τον πόλεμο, ως το έσχατο μέσο επιβίωσης³. Για τους ρεαλιστές η βαθύτερη αιτία αυτού του ανταγωνισμού πηγάζει στην ίδια τη φύση του ανθρώπου, η οποία μεταφέρεται στο επίπεδο των κρατών ως επιδίωξη για ισχύ⁴.

Τα βασικά αξιώματα του κλασικού ρεαλισμού μπορούν να συνοψιστούν στις εξής παραδοχές:

- Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο, δεν υπάρχει δηλαδή κάποια κεντρική εξουσία, και για αυτό το λόγο και ανταγωνιστικό.

¹ Γεώργιος Μ. Σπυρόπουλος, Διεθνείς Σχέσεις: Ρεαλιστική Προσέγγιση – Θεωρία και Πράξη (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010), 23.

² Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2005), 58-59.

³ John J. Mearsheimer, Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2006), 51-53.

⁴ Mearsheimer, ό.π., 54-63.

- Οι κυριότεροι δρώντες στο διεθνές σύστημα (για μερικούς και οι μοναδικοί) είναι τα κράτη.
- Τα κράτη λειτουργούν ορθολογικά υπολογίζοντας το κόστος και το όφελος των επιλογών τους και επιδιώκοντας την μεγιστοποίηση του εθνικού τους συμφέροντος.
- Το υπέρτατο εθνικό συμφέρον ενός κράτους είναι η ασφάλεια και η επιβίωσή του.
- Τα κράτη επιδιώκουν την ισχύ ώστε να ικανοποιήσουν το εθνικό τους συμφέρον.
- Τα κράτη καταφεύγουν στον πόλεμο για να ικανοποιήσουν τα συμφέροντά τους.
- Το διεθνές δίκαιο εξυπηρετεί τα συμφέροντα των ισχυρότερων κρατών.
- Οι διεθνείς οργανισμοί αποτελούν εργαλεία που ικανοποιούν τα συμφέροντα των ισχυρότερων κρατών. Ακόμα τόσο οι διεθνείς οργανισμοί όσο και οι συμμαχίες δεν είναι μόνιμες, υφίστανται όσο υπάρχουν κοινά συμφέροντα και ανάλογα με την ισχύ των κρατών μελών.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι ο κλασικός ρεαλισμός μας βοηθάει στην παρατήρηση της συμπεριφοράς των κρατών στη βάση των εθνικών συμφερόντων τους⁵.

Ο ρεαλισμός δεν μπορεί να εξετάσει το ρόλο των διεθνών οργανισμών ή της εσωτερικής πολιτικής και οικονομίας των κρατών στις εξελίξεις του διεθνούς συστήματος. Επίσης, είναι υπό αμφισβήτηση το κατά πόσο τα κράτη είναι πραγματικά ορθολογικοί παίκτες και η λήψη αποφάσεων γίνεται πάντα στη βάση του εθνικού συμφέροντος⁶. Παρόλα αυτά, ο ρεαλισμός παραμένει η κυρίαρχη προσέγγιση στην επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων και η αξία του είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ανάλυση της συμπεριφοράς των παικτών του διεθνούς συστήματος.

Ο κλασικός ρεαλισμός είναι το κυρίως θεωρητικό πλαίσιο που υιοθετείται στην παρούσα ανάλυση της Στρατηγικής Συνεργασίας Ρωσίας-Κίνας. Για να γίνει όμως πιο πλήρης η καταγραφή της Προσέγγισης του Ρεαλισμού συνολικά κρίθηκε σκόπιμο να παρατεθούν και οι βασικές ιδέες του νεορεαλισμού που ακολουθεί. Η διαφοροποίηση μεταξύ κλασικού ρεαλισμού και νεορεαλισμού βρίσκεται στην έμφαση που δίνεται σχετικά με το ποιοι είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν την συμπεριφορά των κρατών. Πρόκειται λοιπόν, για δύο εναλλακτικές και όχι αντίπαλες προσεγγίσεις, οι οποίες έχουν ως κοινό άξονα τις βασικές παραδοχές του ρεαλισμού⁷.

1.2 ΝΕΟΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Ο νεορεαλισμός ή αλλιώς δομικός ρεαλισμός αποτελεί την εξέλιξη του κλασικού ρεαλισμού. Ο νεορεαλισμός όπως και ο κλασικός ρεαλισμός αποδέχεται ότι το διεθνές σύστημα είναι άναρχο, ανταγωνιστικό και αυτορυθμιζόμενο και ότι τα κράτη λειτουργούν στη βάση του ορθολογισμού για την ικανοποίηση του εθνικού τους συμφέροντος. Κύριος εκφραστής του νεορεαλισμού

⁵ Κουσκουβέλης, ό.π., 59-62 και Σπυρόπουλος, ό.π., 23-25.

⁶ Κουσκουβέλης, ό.π., 62.

⁷ Andrew Heywood, Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή (Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική, 2013), 115.

υπήρξε ο Kenneth Waltz. Ο Waltz προσθέτει τη διάσταση του διεθνούς συστήματος και τον ρόλο που αυτό παίζει στη συμπεριφορά των κρατών, η οποία δεν καθορίζεται από το εσωτερικό του εκάστοτε κράτους αλλά από τις πιέσεις της δομής του διεθνούς συστήματος και την κατανομή ισχύος σε αυτό⁸.

Στη θεωρία του Waltz η αιτία που ωθεί τα κράτη στον ανταγωνισμό ισχύος, με σκοπό την ασφάλεια και την επιβίωσή τους, είναι η αναρχία του συστήματος. Η αναρχία τα κάνει να συμπεριφέρονται αμυντικά (για αυτό και η ονομασία «αμυντικός ρεαλισμός») και να προσπαθούν μάλλον να διατηρήσουν, μέσω της εξισορρόπησης, παρά να ανατρέψουν την ισορροπία ισχύος⁹.

Ο επιθετικός ρεαλισμός, ο οποίος εντάσσεται και αυτός στην δομική θεωρία διεθνούς πολιτικής, διαφέρει από τον αμυντικό ρεαλισμό ως προς το πόση ισχύ θέλουν τα κράτη. Στον αμυντικό ρεαλισμό, όπως είπαμε και παραπάνω, τα κράτη επιδιώκουν να διατηρήσουν την ισχύ τους και όχι να την αυξήσουν. Ο Mearsheimer υπογραμμίζει ότι στον επιθετικό ρεαλισμό σπάνια τα κράτη είναι υπέρ της υπάρχουσας ισορροπίας ισχύος. Το διεθνές σύστημα τα ωθεί στο να αναζητούν την αύξηση της ισχύος τους έναντι σε άλλα κράτη που ανταγωνίζονται, με τελικό σκοπό την ηγεμονία του συστήματος ως τον βέλτιστο τρόπο να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους¹⁰.

Για τους νεορεαλιστές (αμυντικούς και επιθετικούς) τα κράτη είναι, λειτουργικά, ταυτόσημες οντότητες του άναρχου διεθνούς συστήματος, η δομή του οποίου ασκεί στα κράτη πιέσεις και περιορισμούς στη συμπεριφορά και στις μεταξύ τους σχέσεις. Οι διεθνείς θεσμοί αντικατοπτρίζουν την κατανομή ισχύος στο διεθνές σύστημα και οι αλλαγές στο εσωτερικό των κρατών δεν μεταβάλλουν τις δομικές σχέσεις μεταξύ τους¹¹. Στο νεορεαλισμό τα κράτη υιοθετούν την «αρχή της αυτοβοήθειας» ως αποτέλεσμα της διεθνούς αναρχίας, καθώς πρέπει από μόνα τους να μεριμνήσουν για την ασφάλεια και επιβίωση τους, κάτι που οδηγεί στο «δίλημμα ασφαλείας» αφού κινήσεις μεγιστοποίησης της ισχύος από το ένα κράτος εντείνει την καχυποψία και την αβεβαιότητα στο άλλο κράτος¹².

Η κύρια διαφοροποίηση δηλαδή μεταξύ κλασικού και δομικού ρεαλισμού είναι ότι ο πρώτος υποστηρίζει ότι η συμπεριφορά των κρατών επηρεάζεται από την εγωιστική τους φύση για απόκτηση όλο και μεγαλύτερου μεριδίου ισχύος με σκοπό την ικανοποίηση των εθνικών τους συμφερόντων και κυρίως την εξασφάλιση της επιβίωσης τους. Από την άλλη, ο νεορεαλισμός υποστηρίζει ότι η συμπεριφορά των κρατών είναι αποτέλεσμα της ίδιας της δομής του διεθνούς συστήματος και των πιέσεων που η ίδια η κατανομή της ισχύος ασκεί στα κράτη.

⁸ Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, 64-65.

⁹ Mearsheimer, Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, 57-61.

¹⁰ Mearsheimer, ό.π., 61-63.

¹¹ Κουσκουβέλης, ό.π., 65-66.

¹² Heywood, Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή, 121-124.

Ο νεορεαλισμός δεν μπορεί να εξετάσει το ρόλο των εθνικών συμφερόντων των κρατών καθώς αυτά διαμορφώνονται από τις πιέσεις των δομών του διεθνούς συστήματος. Επίσης, όπως και ο κλασικός ρεαλισμός δεν αποδέχεται ότι οι διεθνείς οργανισμοί, αυτοί καθαυτοί, μπορούν να επηρεάσουν τις εξελίξεις στο διεθνές σύστημα. Τέλος, ο νεορεαλισμός, κυρίως ο αμυντικός ρεαλισμός, έχει ως βάση την φιλοσοφία της διατήρησης του συστήματος κάτι που δεν δίνει πολλά περιθώρια για διερεύνηση του πώς μπορεί να προκύψει αλλαγή¹³.

¹³ Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, 66-68.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΙΣΧΥΣ

Το αντικείμενο της Πολιτικής Επιστήμης και των Διεθνών Σχέσεων είναι η πολιτική, είτε εσωτερική είτε διεθνής. Η πολιτική δράση συνδέεται άμεσα με την ισχύ, κάτι που αναδεικνύει την ισχύ σε κεντρική έννοια των δύο επιστημών¹⁴. Στα πλαίσια λοιπόν της ανάλυσής μας για την Στρατηγική Συνεργασία Ρωσίας- Κίνας κρίνεται αναγκαίο να αναφερθούμε στον ορισμό, τα χαρακτηριστικά και τους συντελεστές που συνθέτουν την ισχύ των κρατών. Αυτό θα βοηθήσει στο να γίνουν καλύτερα κατανοητά τα κίνητρα που ωθούν τις δύο χώρες να συνεργαστούν αλλά και οι αιτίες ανταγωνισμού, τόσο μεταξύ τους όσο και με άλλες μεγάλες δυνάμεις.

2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Στην εξέλιξη των Διεθνών Σχέσεων, αλλά και της Πολιτικής Επιστήμης γενικότερα, οι απόπειρες να προσδιοριστεί ο ορισμός της ισχύος είναι αναρίθμητες. Καθώς όμως είναι μία σύνθετη και αμφιλεγόμενη έννοια είναι δύσκολο να προσδιοριστεί πλήρως και να υπάρξει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός.

Το βασικότερο ζήτημα που διχάζει τους πολιτικούς επιστήμονες σχετικά με τον ορισμό της ισχύος είναι αν θα πρέπει να θεωρηθεί ως ένα σύνολο ιδιοτήτων που κατέχει ένα κράτος, αν δηλαδή η ισχύς είναι ένα μετρήσιμο χαρακτηριστικό του κράτους ή αν θα πρέπει να ερμηνευτεί ως η σχέση μεταξύ δύο κρατών¹⁵.

Η ισχύς γενικά μπορεί να οριστεί ως η ικανότητα επίδρασης στην εξέλιξη των γεγονότων. Στη Διεθνή Πολιτική η ισχύς μπορεί να μεταφραστεί με την ικανότητα ενός κράτους να κατέχει την εξουσία της εφαρμογής πολιτικών αποφάσεων χωρίς την παρέμβαση άλλων κρατών. Η παραπάνω ερμηνεία ταυτίζεται με την έννοια της αυτονομίας, παρόλα αυτά η έννοια της ισχύος γίνεται συνήθως καλύτερα αντιληπτή ως σχέση. Είναι δηλαδή η ικανότητα ενός κράτους να επηρεάσει τη συμπεριφορά άλλων κρατών, χωρίς απαραίτητα να υπάρχει η συγκατάβασή τους¹⁶. Η έννοια της ισχύος εσωκλείει επίσης τη δυνατότητα που έχει ένα κράτος να επηρεάζει τα γεγονότα και να παράγει αποτελέσματα τα οποία δεν θα συνέβαιναν διαφορετικά, κάτι που δίνει έμφαση στην δυναμική μορφή της ισχύος παρά τη στατική¹⁷. Με την έννοια δυναμική μορφή νοείται η δυνατότητα να αλλάξει κανείς κάτι προς άλλη κατεύθυνση, ενώ με την στατική μορφή περιγράφονται οι συντελεστές ισχύος που διαθέτει κάποιος, χωρίς απαραίτητα να τους χρησιμοποιεί¹⁸.

¹⁴ Κουσκουβέλης, ό.π., 139.

¹⁵ Θεόδωρος Κουλουμπής, Διεθνείς Σχέσεις: Εξουσία και Δικαιοσύνη (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1995), 87.

¹⁶ Heywood, Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή, 365.

¹⁷ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη και τη Θεωρία της Πολιτικής (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1997), 122-123.

¹⁸ Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, 140-141.

Τέλος, η ισχύς μπορεί να εκφραστεί ως δύναμη, ως εξουσία ή ως επιρροή. Ως δύναμη νοείται η υλική διάσταση της ισχύος, τα υλικά μέσα τα οποία έχει κάποιος στην διάθεσή του ώστε να καταφέρει να επιβάλει την βούλησή του και τα οποία υφίστανται ακόμα και όταν δεν χρησιμοποιούνται. Η εξουσία αφορά στο αναγνωρισμένο και νομιμοποιημένο δικαίωμα που έχει κάποιος να επιβάλλεται. Και ως επιρροή υπογραμμίζεται η σχέση που έχει η ισχύς με τον ψυχολογικό τομέα, η ικανότητα δηλαδή κάποιου να επιβάλει τη βούληση του χωρίς ουσιαστικά να χρησιμοποιεί κάποιο από τα μέσα που έχει στη διάθεσή του αφού το θεμιτό αποτέλεσμα επέρχεται από ψυχολογικά αίτια όπως είναι ο φόβος ή η ανασφάλεια¹⁹.

2.2 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της ισχύος αναφορικά με τη Διεθνή Πολιτική, θα βοηθούσε να προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε τα κύρια χαρακτηριστικά της.

Αρχικά, θα πρέπει να προσδιοριστεί ο κάτοχος της ισχύος κάτι που στις Διεθνείς Σχέσεις μεταφράζεται ως παράγοντας του διεθνούς συστήματος. Για τη Ρεαλιστική Θεώρηση, που στην παρούσα ανάλυση υιοθετείται, παράγοντες του διεθνούς συστήματος είναι τα κράτη.

Δεύτερον, πρέπει να προσδιοριστεί το μέγεθος της ισχύος κάθε παράγοντα. Το πόσο ισχυρός ή συγκριτικά ισχυρός είναι ένας παίκτης μπορεί να αξιολογηθεί στη βάση του είδους και του μεγέθους των συντελεστών ισχύος, οι οποίοι διαιρούνται σε υλικούς και άυλους.

Τρίτον, κρίνεται σκόπιμο να προσδιοριστεί ο τομέας δραστηριοτήτων στον οποίο μπορεί να εφαρμοστεί η ισχύς. Πιο συγκεκριμένα οι συντελεστές ισχύος δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν όλοι σε όλους τους τομείς δραστηριότητας ενός κράτους ή και αν μπορούν αυξομειώνεται η αποδοτικότητά τους σε όρους ισχύος.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της ισχύος είναι η αποτελεσματικότητά της. Ένας συντελεστής ισχύος μπορεί να είναι διαθέσιμος σε πάνω από ένα κράτη αλλά η αποδοτικότητα από τη χρησιμοποίησή του να μην είναι η ίδια για όλα τα κράτη.

Επίσης, χαρακτηριστικό της ισχύος είναι και το σημείο ισορροπίας της. Η ισχύς του κάθε παίκτη υφίστανται στο κοινό πλαίσιο του διεθνούς συστήματος και αυτό σημαίνει ότι η ισχύς του ενός περιορίζεται από την ισχύ του άλλου και δεν μπορεί να ασκηθεί απεριόριστα. Η ισορροπία ισχύος δεν είναι απαραίτητο να αντιστοιχεί σε ισότητα, όπως επίσης η ισχύς ενός παίκτη μπορεί να είναι ταυτόχρονα μεγαλύτερη, μικρότερη και ίση ανάλογα με ποιον άλλο παίκτη γίνεται η σύγκριση.

Τέλος, η ισχύς έχει κάποιο κόστος, με τη γενικότερη έννοια του κόστους. Το κόστος αυτό έχει να κάνει τόσο με τη δημιουργία της ισχύος, για παράδειγμα η αύξηση των εξοπλισμών

¹⁹ Κουσκουβέλης, ό.π., 141-143.

επιβαρύνει οικονομικά ένα κράτος, όσο και με την άσκηση της ισχύος, για παράδειγμα πολιτικό, ηθικό κόστος²⁰.

2.3 ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Οι συντελεστές που συνθέτουν την ισχύ είναι ένα χρήσιμο εργαλείο ανάλυσης που μας βοηθάει ως ένα σημείο να μετρήσουμε ποσοτικά την ισχύ ώστε να μπορέσουμε να εξάγουμε πιο απτά αποτελέσματα σχετικά με το πόση ισχύ έχει ένα κράτος και να μπορέσουμε συγκριτικά να ιεραρχήσουμε τα κράτη σε ισχυρότερα και λιγότερο ισχυρά. Οι συντελεστές ισχύος μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε ένα γενικό πλαίσιο σε υλικούς και άυλους. Στην βιβλιογραφία των Διεθνών Σχέσεων συχνά εμφανίζονται ως σταθεροί και μεταβλητοί συντελεστές²¹, ως απτά και απροσδιόριστα στοιχεία της ισχύος²² ή ως αντικειμενικοί και λειτουργικοί και υποκειμενικοί συντελεστές²³. Η παρούσα ανάλυση υιοθετεί το γενικότερο πλαίσιο κατηγοριοποίησης των συντελεστών ισχύος, σε υλικούς και άυλους.

2.3.1 ΥΛΙΚΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

Στους υλικούς συντελεστές της ισχύος συγκαταλέγονται κυρίως: οι ένοπλες δυνάμεις, η οικονομική ανάπτυξη, ο πληθυσμός και η γεωγραφία.

Οι ένοπλες δυνάμεις και η στρατιωτική ικανότητα ενός κράτους, ειδικά για τους ρεαλιστές, συχνά σχεδόν ταυτίζεται με την ισχύ. Η στρατιωτική ισχύς είναι αυτή που επιτρέπει σε ένα κράτος να προασπίσει την ασφάλειά του αλλά και να υλοποιήσει τα συμφέροντά του. Η οικονομική ανάπτυξη, ο πλούτος και οι οικονομικοί πόροι ενός κράτους είναι επίσης σημαντικά, ειδικά αναφορικά με την ανάπτυξη και συντήρηση της στρατιωτικής ισχύος. Ακόμη, το μέγεθος του πληθυσμού είναι σημαντικός συντελεστής της ισχύος. Ένας μεγάλος πληθυσμός είναι απαραίτητος για την οικονομική ανάπτυξη του κράτους και για τη δημιουργία ενός μεγάλου στρατού. Τέλος, δεν μπορεί να παραληφθεί η γεωγραφία. Η έκταση, η μορφολογία, οι φυσικοί πόροι, η γειτνίαση και το κλίμα ενός κράτους είναι επιμέρους παράγοντες που μπορούν να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο στο μερίδιο ισχύος που το κράτος διεκδικεί στο διεθνές σύστημα²⁴.

²⁰ Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, 143-147.

²¹ Hans J. Morgenthau, *Politics among Nations: The struggle for power and peace* (New York: Knopf, 1948), 80.

²² Κουλουμπής, *Διεθνείς Σχέσεις: Εξουσία και Δικαιοσύνη*, 97-107.

²³ Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, 148.

²⁴ Heywood, *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*, 367-368.

2.3.2 ΑΪΛΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

Στους άυλους συντελεστές ισχύος συγκαταλέγονται παράγοντες που επηρεάζουν την λειτουργία του κράτους, άρα και το πώς αυτό αντιδρά τόσο στην εσωτερική αλλά και στην εξωτερική του πολιτική.

Ένας πρώτος τέτοιος λειτουργικός συντελεστής είναι το πολιτικό σύστημα του κράτους και το πόσο σταθερό είναι. Η διοίκηση του κράτους και η αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών και των στελεχών που απαρτίζουν τον κρατικό μηχανισμό επηρεάζουν επίσης την λειτουργία του κράτους. Ακόμη, η στρατιωτική κινητοποίηση είναι ένας σημαντικός παράγοντας ο οποίος δεν αφορά αποκλειστικά τις ένοπλες δυνάμεις αλλά τη λειτουργία ολόκληρου του κρατικού μηχανισμού και χρειάζεται συντονισμένες δράσεις ανάλογα με την κατάσταση που βρίσκεται το κράτος, για παράδειγμα πολέμου ή ειρήνης. Ένας τέταρτος λειτουργικός παράγοντας έχει να κάνει με τη θέση που κατέχει το κράτος στο διεθνές σύστημα και το πώς τοποθετείται μέσα σε αυτό πολιτικά, οικονομικά και στρατηγικά. Αυτό αντανακλάται κυρίως μέσα από συμμαχίες ή ένταξη σε διεθνείς οργανισμούς. Τέλος υπάρχουν και κάποιοι πιο υποκειμενικοί παράγοντες, όπως είναι η ηγεσία ή το κύρος ενός κράτους²⁵.

²⁵ Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, 169-177.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΟΛΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Μία έννοια που συνδέεται στενά με την ισχύ των κρατών του διεθνούς συστήματος είναι αυτή της πολικότητας. Η πολικότητα σχετίζεται κυρίως με τις μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος και με την ικανότητα αυτών, μέσω του μεγάλου μεριδίου ισχύος που κατέχουν, να δημιουργούν πόλωση στο σύστημα. Η πολικότητα κατηγοριοποιείται με βάση το πόσες είναι οι εξέχουσες δυνάμεις που ισορροπούν το σύστημα σε: μονοπολικό σύστημα ή ηγεμονία, διπολικό σύστημα και πολυπολικό σύστημα. Για να είναι σαφέστερη η ανάλυση θα εξετάσουμε αυτά τα συστήματα με τη χρονική σειρά που εμφανίστηκαν στη σύγχρονη ιστορία αρχίζοντας από το διπολικό διεθνές σύστημα.

3.1 ΔΙΠΟΛΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ένα διπολικό σύστημα αποτελείται από δύο πόλους που ανταγωνίζονται ή δύο ανταγωνιστικά συμπλέγματα κρατών (π.χ. μπλοκ, στρατόπεδα, συμμαχίες) υπό την πρωτοκαθεδρία μίας υπερδύναμης²⁶. Το βασικό προαπαιτούμενο για να υφίσταται ένα διπολικό σύστημα είναι να υπάρχει σχετική ισορροπία μεταξύ των δύο κυρίαρχων πόλων, κυρίως στο στρατιωτικό τομέα²⁷.

Η περίοδος του 1947-1989 αντιπροσωπεύει το σύγχρονο διπολικό σύστημα, το οποίο ταυτίστηκε με την έννοια του Ψυχρού Πολέμου. Κατά την περίοδο αυτή στο σύστημα επικρατεί έντονος ανταγωνισμός και κρίσεις μεταξύ των δύο βασικών πόλων, των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ, αλλά και περίοδοι ύφεσης και διμερών συνεννοήσεων σε ζητήματα που επηρέασαν τους υπόλοιπους παίκτες²⁸.

3.2 ΜΟΝΟΠΟΛΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Μονοπολικό διεθνές σύστημα είναι το σύστημα στο οποίο υφίσταται μόνο ένα κυρίαρχο κράτος ή πόλος. Διαφορετικά ως ηγεμόνας, στην Διεθνή Πολιτική, νοείται το κράτος που ηγείται ενός συνόλου άλλων κρατών. Η ηγεμονική θέση κατοχυρώνεται με επιβολή ελέγχου σε οικονομικούς και στρατιωτικούς πόρους μέσω της πρωτοκαθεδρίας του ηγεμόνα στους τομείς αυτούς, κάτι που του επιτρέπει να διαμορφώνει τις ενέργειες των υπόλοιπων κρατών με τη συγκατάθεσή τους παρά μέσω χρήσης βίας²⁹.

Στη σύγχρονη ιστορία, μονοπολικό μπορεί να θεωρηθεί το σύστημα της περιόδου μεταξύ της κατάρρευσης της ΕΣΣΔ και των γεγονότων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Η άνοδος των ΗΠΑ σε

²⁶ Σπυρόπουλος, Διεθνείς Σχέσεις: Ρεαλιστική Προσέγγιση – Θεωρία και Πράξη, 259.

²⁷ Heywood, Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή, 374.

²⁸ Σπυρόπουλος, ό.π., 259-260.

²⁹ Heywood, ό.π., 380-384.

παγκόσμιο δρόντα άρχισε να φαίνεται ήδη από την ανάμειξή τους στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την μετέπειτα διεθνή τάξη πραγμάτων. Σταδιακά πρωτοστάτησαν στη Δύση και ο Ψυχρός Πόλεμος τις ανέδειξε ως μία εκ των δύο υπερδυνάμεων³⁰.

Αυτό όμως που κατοχύρωσε την παγκόσμια πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ είναι η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και του κομμουνισμού. Την περίοδο που ακολούθησε όχι μόνο δεν υπήρξε κάποιος ικανός παίκτης για να καλύψει το κενό του συστήματος που άφησε η πρώτη Σοβιετική Ένωση ή να ανταγωνιστεί την ισχύ των ΗΠΑ, αλλά πολύ περισσότερο το φιλελεύθερο πρότυπο διακυβέρνησης σταδιακά άρχισε να υιοθετείται από ολοένα και περισσότερα κράτη. Έτσι οι ΗΠΑ ανήλθαν στην θέση του κυρίαρχου κράτους – ηγεμόνα, κάτι που αποτυπώθηκε με μια τάση μονομέρειας στην εξωτερική τους πολιτική³¹.

Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και η επίθεση στους Δίδυμους Πύργους αποτέλεσαν το έναυσμα για αλλαγές στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και στην ισορροπία του διεθνούς συστήματος³².

3.3 ΠΟΛΥΠΟΛΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Πολυπολικό είναι το σύστημα το οποίο αποτελείται από τρεις ή περισσότερες μεγάλες δυνάμεις³³. Τα πολυπολικά συστήματα μπορούν να αναλυθούν σε δεύτερη φάση σε ένα εύρος μεταξύ τριπολικότητας έως και μη πολικότητας, κατά την οποία η ισχύς κατακερματίζεται σε τέτοιο βαθμό μέσα στο σύστημα που κανένας δρών δεν μπορεί να θεωρηθεί ικανός "πόλος"³⁴.

Η επαύριον της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αποτέλεσε, όπως είπαμε και παραπάνω, την έναρξη μιας σειράς αλλαγών στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ υπό τη ρητορική του "πολέμου ενάντια στην τρομοκρατία" και του Δόγματος Bush³⁵. Η περίοδος που ακολουθεί είναι ουσιαστικά η αρχή της παρακμής της προηγουμένως αδιαμφισβήτητης ηγεμονίας των Ηνωμένων Πολιτειών. Η επίθεση στο Αφγανιστάν θεωρήθηκε ως μορφή άμυνας των ΗΠΑ έναντι των γεγονότων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, κάτι που πρόσφερε την απαιτούμενη νομιμοποίηση, δε θα μπορούσαμε όμως να πούμε το ίδιο και για τον πόλεμο στο Ιράκ το 2003. Εκ του αποτελέσματος φάνηκε ότι, οι ΗΠΑ παρά τις πρώτες επιτυχίες τόσο στο Αφγανιστάν όσο και στο Ιράκ, τελικά είχαν ξεκινήσει δύο πολέμους πιο προβληματικούς και περίπλοκους από ότι αρχικά αναμενόταν, με αποτέλεσμα

³⁰ Heywood, Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή, 380-382.

³¹ Heywood, ό.π., 382-383.

³² Heywood, ό.π., 383.

³³ Heywood, ό.π., 396.

³⁴ Haass N. Richard, "The Age of Nonpolarity. What Will Follow U.S. Dominance?", Foreign Affairs, May/June, 2008. Accessed June 3, 2017,

<http://acme.highpoint.edu/~msetzler/IR/IRreadingsbank/EmpireOverNonpolarHauss.FA08.x.pdf>

³⁵ Με το Δόγμα Bush αναγνωρίζεται το δικαίωμα των ΗΠΑ να αναγνωρίζουν τα κράτη που προστατεύουν ή και στηρίζουν τρομοκράτες ή τρομοκρατικές οργανώσεις, ως τρομοκρατικά.

τόσο αποτυχίες στο πεδίο της μάχης όσο και στρατηγικές δυσκολίες από πλευράς των ΗΠΑ, κάτι που άρχισε να εμφανίζει ρήγματα στη στρατιωτική υπεροχή τους³⁶.

3.3.1 ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΠΟΛΥΠΟΛΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ;

Οι αυξανόμενες δυσκολίες που είχαν να αντιμετωπίσουν οι ΗΠΑ σχετικά με τον "πόλεμο κατά της τρομοκρατίας" οδήγησαν αρχικά τον Πρόεδρο Bush, κατά τη δεύτερη θητεία του την περίοδο 2005-2009, και πολύ περισσότερο τον Πρόεδρο Obama από το 2009, σε μια στροφή της εξωτερικής πολιτικής προς τον πολυμερισμό. Όμως, παρά την ηπιότερη ρητορική και την στρατηγική επανεξέταση, η στρατιωτική ανάμειξη των αμερικανικών στρατευμάτων παρέμεινε καθοριστικής σημασίας. Οι αλλαγές που επέφερε στην εξωτερική πολιτική η προεδρία Obama ερμηνεύονται αντιφατικά από τους αναλυτές. Κάποιοι θεωρούν ότι πρόκειται για μία εκ νέου επίδειξη της αμερικανικής ισχύος συνδυάζοντας την ήπια με τη σκληρή ισχύ και άλλοι θεωρούν πως οι αλλαγές αυτές στην εξωτερική πολιτική αποτελούν ενδείξεις μάλλον των περιορισμών των οποίων έχουν να αντιμετωπίσουν οι ΗΠΑ, κάτι που ίσως σηματοδοτεί και το τέλος της αμερικανικής ηγεμονίας³⁷.

Η συζήτηση για τη μείωση της αμερικανικής ισχύος ή το τέλος της αμερικανικής ηγεμονίας συνδέεται με την ενδεχόμενη ανάδυση ενός πολυπολικού συστήματος. Οι ερευνητές των Διεθνών Σχέσεων παρατηρούν κάποια σημάδια που διαμορφώνουν ένα σύνολο πολυπολικών τάσεων του συστήματος.

Κυριότερο από αυτά τα σημάδια είναι η ανάδυση νέων δυνάμεων. Υπάρχουν παίκτες που επηρεάζουν σημαντικά την περιφέρειά τους, όπως υπάρχουν και παίκτες οι οποίοι αποκτούν ολοένα και περισσότερη σημασία τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η πιο σημαντική δύναμη που αμφισβητεί την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ είναι η Κίνα. Η Κίνα διαθέτει το μεγαλύτερο πληθυσμό του κόσμου, παρουσιάζει ταχύτατη οικονομική πρόοδο, αυξάνει συνεχώς την στρατιωτική της ισχύ, αυξάνει σταδιακά την επιρροή της στους διεθνείς θεσμούς και τους διεθνείς οργανισμούς στους οποίους συμμετέχει καθώς και εμφανίζει και μια σημαντική αύξηση της ήπιας ισχύος της. Παρόλα αυτά, κάποιοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η ανάδυση της Κίνας αποτελεί μέρος μιας γενικότερης μετατόπισης της ισορροπίας ισχύος από το δυτικό κόσμο προς την Ασία. Άλλοι πάλι πιστεύουν πως η ταχεία ανάπτυξη της Ασίας και ιδιαίτερα της Κίνας δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένη λόγω προβλημάτων που αφορούν στην μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του υψηλού ρυθμού ανάπτυξης, στις περιφερειακές εντάσεις και στο απολυταρχικό πολιτικό σύστημα³⁸.

³⁶ Heywood, Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή, 383-389.

³⁷ Heywood, ό.π., 388-389.

³⁸ Heywood, ό.π., 394-399.

Μια άλλη δύναμη της οποίας η ανάδυση δεν περνάει απαρατήρητη είναι η Ρωσία. Η οικονομία της Ρωσίας παρά την παρακμή της δεκαετίας του 1990 κατάφερε αξιοσημείωτη ανάκαμψη. Είναι ένα κράτος με τεράστια εδαφική επικράτεια³⁹, η οποία κατάφερε να αναδυθεί σε ενεργειακή υπερδύναμη, κάτι που της επιτρέπει να ασκεί πιέσεις και επιρροή σε κράτη της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας. Στον στρατιωτικό τομέα η Ρωσία συνεχίζει να κατέχει ένα ισχυρό οπλοστάσιο, το οποίο επιδεικνύει διάθεση να χρησιμοποιήσει, ιδιαίτερα στα κράτη του "εγγύς εξωτερικού" της. Παρόλα αυτά, η οικονομία της είναι αναγκαίο να διαφοροποιηθεί καθώς εξαρτάται από τις εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου, όπως επίσης είναι αναγκαίο οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί της να εκσυγχρονιστούν καθώς το μεγαλύτερο μέρος αυτών προέρχεται από την εποχή της Σοβιετικής Ένωσης και θεωρείται ως ένα βαθμό τεχνολογικά ξεπερασμένο⁴⁰.

Εκτός από τις αναδύμενες δυνάμεις, υπάρχουν και κάποιες άλλες εξελίξεις στην παγκόσμια τάξη που προωθούν τις τάσεις πολυπολικότητας και τον κατακερματισμό της ισχύος στο διεθνές σύστημα του 21^{ου} αιώνα. Οι εξελίξεις αυτές σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση, την ανάπτυξη ενός τύπου ευρύτερης διακυβέρνησης σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο και τον ολοένα και αυξανόμενο ρόλο των μη κρατικών δρώντων στις διεθνείς υποθέσεις. Τα παραπάνω φανερώνουν ότι ενδεχομένως να υπάρχει μια γενικότερη τάση μεταβολής του διεθνούς συστήματος η οποία σχετίζεται με την παρακμή του κρατοκεντρικού μοντέλου παγκόσμιας τάξης, είτε πρόκειται για μονοπολικό, διπολικό ή πολυπολικό σύστημα⁴¹. Η παρούσα ανάλυση παρόλα αυτά δεν εμβαθύνει σε αυτή την παράμετρο, υιοθετώντας την άποψη ότι το διεθνές σύστημα αυτή τη στιγμή λειτουργεί στη βάση του διακρατικού μοντέλου και της κατανομής ισχύος.

³⁹ Έκταση Ρωσίας: 7 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα.

⁴⁰ Heywood, Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή, 399-401.

⁴¹ Heywood, ό.π., 401-402.

B. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΔΙΜΕΡΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ

Παρά τις μεγάλες διαφορές στην πολιτισμική ταυτότητα και ιδιοσυγκρασία της Ρωσίας και της Κίνας, οι δύο χώρες μοιράζονται κοινά σύνορα μήκους άνω των 4.000 χλμ. και ένα κοινό παρελθόν⁴². Ιδιαίτερα, η Κομμουνιστική Εποχή φαίνεται να επηρέασε σημαντικά την πολιτική σκέψη στα δύο κράτη και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν τόσο τα δρώμενα στο σύγχρονο διεθνές σύστημα, όσο και τη μεταξύ τους σχέση⁴³.

4.1 Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Ήταν ο Ιωσήφ Στάλιν την δεκαετία του 1930, ο οποίος παρείχε την πολιτική και – έμμεση - στρατιωτική υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης στο Κομμουνιστικό Κίνημα της Κίνας, εγκαινιάζοντας μια εποχή συνεργασίας μεταξύ των δύο πολιτικών οντοτήτων⁴⁴. Με την νίκη του Κομμουνιστικού Κινήματος και την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας το 1949, ξεκίνησαν και επίσημα πλέον οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και Κίνας. Παρά τους καλούς αιώνους της πρώτης δεκαετίας, οι σχέσεις διεκόπησαν το 1960 λόγω ανταγωνιστικών ιδεολογιών για την πρωτοκαθεδρία στον κομμουνιστικό κόσμο⁴⁵.

Το ήδη άσχημο κλίμα μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και Κίνας επιβάρυναν συνοριακά ζητήματα ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, αναδεικνύοντας σταδιακά το θέμα των κοινών συνόρων σε μείζον δίλλημα ασφαλείας και για τους δύο παίκτες. Η αντιπαράθεση κορυφώθηκε το 1969 με τη Σινο - Σοβιετική διένεξη, η οποία αποτελεί το πιο βίαιο γεγονός στην ιστορία των δύο, έπειτα από τη Σινο – Σοβιετική σύγκρουση του 1929⁴⁶.

Ο αμερικανός Πρόεδρος Νίξον προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την άσχημη σινο-σοβιετική σχέση υπέρ της Δύσης. Το Πεκίνο, την ίδια περίοδο, επίσης επιδίωκε βελτίωση των σχέσεων με τις ΗΠΑ με σκοπό την απόκτηση πλεονεκτήματος έναντι των σοβιετικών. Η επισφράγιση της σύσφιξης των σχέσεων ΗΠΑ-Κίνας έγινε με την επίσκεψη του Προέδρου Νίξον στο Πεκίνο το

⁴² Sergey Oznobishchev, “Russia and China: Expectations, illusions, and reality”, *Asian Journal of Comparative Politics* (2016): 1, accessed February 2, 2017, doi: 10.1177/2057891116662710.

⁴³ Jeanne L. Wilson, “Russia and China Respond to Soft Power: Interpretation and Readaptation of a Western Construct”, *Politics* VOL 35 (3-4) (2015): 295, accessed February 2, 2017, doi: 10.1111/1467-9256.12095.

⁴⁴ Alexey D. Muraviev, “Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China–Russia Relations”, *Journal of Asian Security and International Affairs* 1(2) (2014): 165, accessed February 2, 2017, doi: 10.1177/2347797014536638.

⁴⁵ Παναγιώτης Παππάς, “Διεθνής Πολιτική και Σχέσεις Ρωσίας – Κίνας” (ΠΜΣ Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015).

⁴⁶ Muraviev, “Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China–Russia Relations”, 166.

1972, γεγονός που δημιούργησε στην Σοβιετική Ένωση φόβο για περαιτέρω απομόνωση⁴⁷. Η περίοδος που ακολούθησε χαρακτηρίστηκε από εκτόνωση της έντασης μεταξύ Δύσης και Ανατολής⁴⁸ αφού η Σοβιετική Ένωση αναγκάστηκε έμμεσα να ικανοποιήσει κάποιες από τις απαιτήσεις των αμερικανών με αποκορύφωμα την υπογραφή των Συνθηκών για τον Περιορισμό των Στρατηγικών Όπλων SALT I και SALT II⁴⁹. Την δεκαετία του 1980 οι δύο δυνάμεις, Σοβιετική Ένωση και Κίνα, συνέχισαν να αντιμετωπίζονται ως αντίπαλα στρατόπεδα, με την απειλή χρήσης βίας ή ακόμα και πυρηνικών όπλων να αποτελεί μία πραγματικότητα⁵⁰. Η κατάσταση άλλωστε στους κόλπους της Σοβιετικής Ένωσης και η συνεχής εναλλαγή ηγετών την περίοδο 1982-1985⁵¹, δεν αποτέλεσαν πρόσφορο έδαφος για την εξομάλυνση των σχέσεων με την Κίνα.

Η ανάληψη όμως της εξουσίας από το Γκορμπατσόφ το 1985 και η εξαγγελία αλλαγών στον τρόπο ηγεσίας και μεταρρυθμίσεων στην οικονομία, έδωσε νέα δυναμική και στην εξωτερική πολιτική της Ένωσης. Η απόφαση για παράδειγμα να αποσυρθούν σταδιακά τα στρατεύματα από το Αφγανιστάν μπορεί να ήταν αρχικά μία κίνηση με οικονομικά οφέλη για τη Σοβιετική Ένωση, έστρωσε όμως και το έδαφος για μερική αποκατάσταση των σχέσεων με την Κίνα, μιας και ήταν ένα από τα κύρια ζητήματα για την ασφάλειά της⁵². Ως επιστέγασμα στα παραπάνω ήρθε η επίσκεψη του Γκορμπατσόφ στο Πεκίνο το 1989. Η Περεστρόικα του Γκορμπατσόφ και το άνοιγμα προς την Κίνα, από την πλευρά της Σοβιετικής Ένωσης, σε συνδυασμό με το αιματηρό περιστατικό στην πλατεία Τιεν Αν Μεν και τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τα κράτη της Δύσης στην Κίνα φαίνεται να αποτέλεσαν ικανά κίνητρα ώστε οι δύο γείτονες να προσεγγίσουν εκ νέου την μεταξύ τους σχέση⁵³. Παρόλα αυτά οι κινέζοι παρέμειναν ιδιαίτερα καχύποπτοι σχετικά με τις κινήσεις πολιτικής φιλελευθεροποίησης του Γκορμπατσόφ⁵⁴.

⁴⁷ David Gordon και Jordan Schneider, “Ένα κακόβουλο τρίγωνο. Η Κίνα, η Ρωσία, οι ΗΠΑ και η νέα αναμέτρηση των υπερδυνάμεων”, *Foreign Affairs the Hellenic Edition*, Μάιος 27, 2014, accessed June 19, 2017, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/69819/david-gordon-kai-jordan-schneider/ena-kakoboylo-trigono?page=show>

⁴⁸ Heywood, *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*, 375.

⁴⁹ David Gordon και Jordan Schneider, “Ένα κακόβουλο τρίγωνο. Η Κίνα, η Ρωσία, οι ΗΠΑ και η νέα αναμέτρηση των υπερδυνάμεων”, *Foreign Affairs the Hellenic Edition*, Μάιος 27, 2014, accessed June 19, 2017, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/69819/david-gordon-kai-jordan-schneider/ena-kakoboylo-trigono?page=show>.

⁵⁰ Muraviev, *ό.π.*, 167.

⁵¹ “Guide to Russia.com”, accessed June 19, 2017, <http://www.guidetorussia.com/leaders-soviet-union.asp>.

⁵² Carl Jacobsen, “Russia-China: The new ‘strategic partnership’”, *European Security*, Vol.7, No.4 (1998): 3, accessed November 10, 2016, doi: 10.1080/09662839808407381.

⁵³ Muraviev, “Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China-Russia Relations”, 168.

⁵⁴ Michael Cox, “Not just ‘convenient’: China and Russia’s new strategic partnership in the age of geopolitics”, *Asian Journal of Comparative Politics* Vol. 1(4) (2016): 321, accessed February 2, 2017, doi: 10.1177/2057891116666191.

4.2 Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 υπήρξε ένα κοσμοϊστορικό γεγονός. Τα αίτια της πτώσης ξεφεύγουν από τα πλαίσια της ανάλυσης μας, θα μπορούσαμε όμως να σημειώσουμε ότι η κατάρρευση του κομμουνιστικού μορφώματος της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου είναι δύο γεγονότα που ταρακούνησαν το διεθνές σύστημα, με την Κίνα να παρακολουθεί με μεγάλο ενδιαφέρον τόσο τα γεγονότα, τα οποία θα μπορούσαν κάλλιστα να έχουν συμβεί και στο δικό της κομμουνιστικό καθεστώς, όσο και το τι μέλλει γενέσθαι με την ισορροπία του συστήματος.

Την σκυτάλη πήρε η Ρωσική Ομοσπονδία και ο Μπόρις Γιέλτσιν, ο οποίος προσπάθησε να κάνει μία ειλικρινή στροφή προς την Ουάσιγκτον, ευελπιστώντας σε οικονομική βοήθεια και αναγνωρίζοντας πως στο εσωτερικό πρέπει να γίνουν επίπονες μεταρρυθμίσεις αν η Ρωσία ήθελε να ξαναπατήσει στα πόδια της. Παρόλα αυτά, η ιστορία έδειξε πως οι ΗΠΑ δεν ήταν ιδιαίτερα πρόθυμες να παρέχουν βοήθεια στην μόλις πριν ανταγωνίστρια δύναμη⁵⁵, αντιθέτως στάθηκαν μόνο σε πολιτικές υποδείξεις και πολύ περισσότερο προσπάθησαν να εξασφαλίσουν ότι η Ρωσία δεν θα αποτελούσε και πάλι απειλή⁵⁶.

Η αρνητική στάση της Αμερικής αλλά και του Δυτικού κόσμου γενικότερα, επηρέασε τη μέχρι πρότινος υπερδύναμη, βάζοντας την σε μια ατέρμονη διαδικασία αναζήτησης της ταυτότητάς της και εγκλωβίζοντάς την στο δίλημμα Ευρώπη ή Ασία. Μετρώντας σιγά-σιγά τους “φίλους” που της είχαν απομείνει με το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, η Ρωσία δεν άργησε να φτάσει στο συμπέρασμα ότι η ανάγκη εύρεσης νέων συμμάχων ήταν επιτακτική και ότι στο πρόσωπο της ανερχόμενης Κίνας μπορούσε να βρει έναν αξιόπιστο συνεργάτη, εκμεταλλευόμενη τα βήματα που είχαν ήδη γίνει από την εποχή του Γκορμπατσόφ⁵⁷.

Η Κίνα από την πλευρά της είχε και αυτή κίνητρα για αναθέρμανση των σχέσεων με τη νέα Ρωσία. Αρχικά, η ίδια η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης εξάλειψε την απειλή ενός πιθανού ισχυρού αντιπάλου από τα Βόρεια⁵⁸. Τα παλιά σύνορα με τη Σοβιετική Ένωση αντικαταστάθηκαν αυτόματα με τα σύνορα με τέσσερα κράτη: Καζακστάν, Κιργιστάν, Τατζικιστάν και Ρωσία, κάτι που περιέπλεξε τα πράγματα. Η Κίνα σε καμία περίπτωση δεν θα ήθελε το γεγονός της ανεξαρτητοποίησης των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών και κυρίως του Καζακστάν, να πυροδοτήσει εκ νέου κινητοποιήσεις στο αποσχιστικό κίνημα των Ουϊγούρων της αυτόνομης περιοχής της Σιν Τζιάνγκ και η Ρωσία ίσως να μπορούσε να την βοηθήσει σε αυτό⁵⁹.

⁵⁵ Jacobsen, “Russia-China: The new ‘strategic partnership’”, 4.

⁵⁶ Cox, “Not just ‘convenient’: China and Russia’s new strategic partnership in the age of geopolitics”, 321.

⁵⁷ Thomas S. Wilkins, “Russo-Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?”, *Contemporary Security Policy*, 29:2 (2008): 368, accessed November 10, 2016, doi: 10.1080/13523260802284365.

⁵⁸ Sherman Garnett, “Challenges of the Sino-Russian strategic Partnership”, *The Washington Quarterly* 24:4 (2001): 42, accessed November 10, 2016, doi: 10.1162/016366001317149174.

⁵⁹ Muraviev, “Comrades in Arms: The Military -Strategic Aspects of China-Russia Relations”, 170.

Ένα άλλο εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα για την Κίνα αποτελούσαν τα σοβιετικά στρατεύματα στο εγγύς εξωτερικό της. Ο Γκορμπατσόφ, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, έθεσε σε εφαρμογή την απόφαση για απόσυρση των στρατευμάτων από το Αφγανιστάν και είχε δεσμευτεί για απόσυρση και από τη Μογγολία, την οποία δέσμευση τήρησε ο διάδοχός του, Γιέλτσιν το 1992⁶⁰. Την ίδια χρονιά, τα δύο κράτη υπέγραψαν την πρώτη διακήρυξη για αμοιβαία μείωση στρατευμάτων κατά μήκος των συνόρων τους και για περαιτέρω συνεργασία πάνω στο θέμα αυτό⁶¹.

Με το κύριο ζήτημα των συνόρων σε μία τροχιά διευθέτησης, η Κίνα δεν άργησε να βρει και άλλα κίνητρα και οφέλη από μία πιθανή συνεργασία με τη Ρωσία. Η Ρωσία δεν ήταν πια μία άμεση απειλή στην Ασία- ή τουλάχιστον όχι του ίδιου βεληνεκούς με τη Σοβιετική Ένωση- και αφού τα δεδομένα είχαν αλλάξει, ίσως μία συνεργασία θα μπορούσε να βοηθήσει την Κίνα στην προώθηση των συμφερόντων της στην περιοχή⁶².

Ακόμα, οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τα δυτικά κράτη ενόψει του περιστατικού της Τιεν Αν Μεν αλλά και ο πόλεμος του Κόλπου εμφάνισαν την επιτακτική ανάγκη για την Κίνα να προχωρήσει τον εκσυγχρονισμό του στρατού και των οπλικών συστημάτων, κάτι το οποίο είχε προαναγγείλει ο Ντενγκ Σιαοπινγκ στα πλαίσια της στρατηγικής « Τέσσερις Εκσυγχρονισμοί»⁶³. Η Ρωσία πρόσφερε αυτή την προοπτική για συνεργασία σε σύγχρονο στρατιωτικό εξοπλισμό και τεχνογνωσία σε θέματα άμυνας, που η Κίνα χρειαζόταν⁶⁴ και μάλιστα σε χαμηλότερες τιμές.

Τέλος, όπως για την Ρωσία, έτσι και για την Κίνα, το να καλυφθεί το κενό που άφησε η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης από μία παντοδύναμη Αμερική, δεν φάνταζε και το καλύτερο δυνατό σενάριο⁶⁵, ιδιαίτερα μετά το 1992 όπου η οικονομία της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας άρχισε να παρουσιάζει αξιοσημείωτη άνοδο.

Μία σταδιακή συνεργασία λοιπόν, πάνω σε θέματα που άπτονταν στο άμεσο συμφέρον τους άρχισε να φαντάζει ολοένα και πιο δελεαστική για τη Ρωσία και την Κίνα. Χωρίς φυσικά να υποβαθμίζουμε το γεγονός ότι συνέχισαν να υπάρχουν ανταγωνισμοί και αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ των δύο σε κάποιους τομείς, θα μπορούσαμε όμως να πούμε ότι τα κοινά οφέλη από μία πιθανή συνεργασία είχαν μεγαλύτερη βαρύτητα.

4.3 ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Με την εγκαθίδρυση των διπλωματικών σχέσεων της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας και της νέας Ρωσίας το Δεκέμβριο του 1991, επιβεβαιώθηκε η συνέχεια των διμερών συμφωνιών που

⁶⁰ Gamett, “Challenges of the Sino-Russian strategic Partnership”, 43.

⁶¹ Muraviev, “Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China-Russia Relations”, 170.

⁶² Gamett, “Challenges of the Sino-Russian strategic Partnership”, 44.

⁶³ Jacobsen, “Russia-China: The new ‘strategic partnership’”, 5.

⁶⁴ Gamett, “Challenges of the Sino-Russian strategic Partnership”, 44.

⁶⁵ Gamett, ό.π., 44.

είχαν συνάψει τα δύο μέρη κατά τη διάρκεια του 1989 και 1991, οι οποίες αφορούσαν στην διευθέτηση των συνοριακών ζητημάτων και την ίδρυση μίας κοινής επιτροπής για τα οικονομικά, το εμπόριο και την επιστήμη και τεχνολογία με σκοπό την βελτίωση των μεταξύ τους σχέσεων⁶⁶. Τα κράτη χαρακτήρισαν την μεταξύ τους σχέση ως «σχέση καλής γειτονίας και αμοιβαία επωφελής» ένα χρόνο αργότερα, το 1992 κατά την επίσκεψη του Γιέλτσιν στο Πεκίνο⁶⁷. Έπειτα από αυτό, εγκαθίδρυσαν επίσημα τρία είδη συνεργασίας: το 1994 την «εποικοδομητική συνεργασία» (constructive partnership), το 1996 τη «στρατηγική συνεργασία» (strategic partnership) και το 2010 τη «συνολική στρατηγική συνεργασία» (comprehensive strategic partnership)⁶⁸.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των σταδίων της συνεργασίας Ρωσίας – Κίνας, κρίνεται σκόπιμο να υπογραμμίσουμε σε αυτό το σημείο ότι το είδος της σχέσης δεν ανταποκρίνεται στα κριτήρια μίας συμμαχίας, οπότε και δεν πρόκειται για τέτοια. Η σχέση Ρωσίας – Κίνας τοποθετείται, προς το παρόν τουλάχιστον, σε ένα καθαρά συνεργατικό πλαίσιο αφού τα δύο κράτη στοχεύουν στα αμοιβαία οφέλη και όχι στην αντιμετώπιση μιας κοινής απειλής προερχόμενης από τρίτο ή τρίτα κράτη.

4.3.1 Η «ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΗΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ» - 1994

Το Σεπτέμβριο του 1994 ο Ζιανγκ Ζεμίν επισκέφτηκε τη Μόσχα, όπου συμφώνησε με τον Γιέλτσιν για την εγκαθίδρυση μιας «εποικοδομητικής συνεργασίας». Η κοινή δήλωση κάλυπτε τέσσερις τομείς συνεργασίας: πολιτική, οικονομία, στρατιωτικό τομέα και διεθνείς σχέσεις. Ο κυριότερος σκοπός όμως αυτής της πρώτης μορφής συνεργασίας ήταν να οικοδομηθεί η εμπιστοσύνη μεταξύ των μερών και να μειωθεί η ανασφάλεια και η απειλή που αισθανόταν η κάθε πλευρά από την άλλη. Σημαντικό σημείο προς αυτή την κατεύθυνση αποτέλεσε η συμφωνία για περαιτέρω μείωση των στρατιωτικών δυνάμεων στις συνοριακές γραμμές, ως συνέχεια της συμφωνίας του 1991 για σταδιακή οριοθέτηση των μεταξύ τους συνόρων⁶⁹.

Η απόφαση για εγκαθίδρυση αυτής της μορφής συνεργασίας δεν προήλθε από κάποια κοινή εξωτερική απειλή προς τα κράτη υπό εξέταση, ούτε λόγω κοινών οικονομικών συμφερόντων. Ήταν περισσότερο μία απόφαση που είχε να κάνει με τις εσωτερικές ανάγκες των δύο κρατών. Η Κίνα προσπαθούσε να ανακάμψει από τις κυρώσεις των δυτικών κρατών που επιβλήθηκαν την επομένη του περιστατικού της Τιεν Αν Μεν και να προχωρήσει το άνοιγμα της οικονομίας και τον οικονομικό μετασχηματισμό της. Έτσι η ανάγκη για ασφάλεια και σταθερότητα στις

⁶⁶ Gilbert Rozman, “Sino-Russian Relations: Will the Strategic Partnership Endure?”, *Demokratizatsiya*, Vol. 6, No. 2 (1998): 399, accessed November 10, 2016.

⁶⁷ Xia Yishan, “China-Russia Energy Cooperation: Impetuses, Prospects and Impact”, *The James A. Baker III Institute For Public Policy Rice University* (2000): 5-6, accessed November 10, 2016.

⁶⁸ Huiyun Feng, “The New Geostrategic Game: Will China and Russia Form an Alliance Against the United States?”, *Danish Institute for International Studies* (2015): 17, accessed November 10, 2016.

⁶⁹ Huiyun Feng, *ό.π.*, 20.

σχέσεις της με τη γείτονα Ρωσία ήταν επιτακτική, εάν ήθελε να πετύχει η στρατηγική της για οικονομική ανάπτυξη. Από την άλλη, η Ρωσία ήρθε αντιμέτωπη με την αποτυχία του Γιέλτσιν να προχωρήσει το άνοιγμα της αγοράς και το πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης αλλά και να προσεγγίσει το δυτικό κόσμο, δημιουργώντας εγχώρια αναστάτωση. Η απόφαση για συνεργασία με την Κίνα θα εξοικονομούσε χρόνο και πόρους, ώστε να εστιάσει στα εσωτερικά προβλήματα⁷⁰.

Παρά την προσπάθεια των δύο κρατών να δώσουν έμφαση στη βαρύτητα της συνεργασίας τους απευθυνόμενα προς την διεθνή κοινότητα, μπορούμε να πούμε ότι αυτό ήταν περισσότερο μία διπλωματική κίνηση σε αυτό το στάδιο, παρά μία πραγματικότητα. Για παράδειγμα, φαίνεται ότι τα κοινά οικονομικά συμφέροντά τους περιορίζονταν τότε στην αγοραπωλησία οπλικών συστημάτων⁷¹.

4.3.2 Η «ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ» - 1996

Μετά την εγκαθίδρυση της πρώτης συνεργασίας μεταξύ Ρωσίας και Κίνας, το σκηνικό της ασφάλειας άλλαξε και για τα δύο κράτη. Η Κίνα βίωσε την τρίτη κρίση της Ταϊβάν ήδη από τον Ιούλιο του 1995, με τις ΗΠΑ να αναμειγνύονται ενεργά στο ζήτημα και τις σινο-αμερικανικές σχέσεις να παίρνουν την κατιούσα. Μετά την εκτόνωση της κρίσης, οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία υπέγραψαν διακήρυξη με στόχο την ενδυνάμωση της σχέσης τους πάνω σε θέματα ασφαλείας, κάτι που έκανε την Κίνα να βλέπει τις ΗΠΑ ως το κράτος που απειλούσε περισσότερο την ασφάλειά της. Από την άλλη πλευρά, η Ρωσία άρχισε να νιώθει ιδιαίτερα άβολα με την Ευρώπη, καθώς μπορεί για την ίδια οι πόρτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και του NATO να ήταν κλειστές, δεν ίσχυε όμως το ίδιο και για τα κράτη-δωρυφόρους της. Η ΕΕ όχι μόνο αναγνώρισε την ανεξαρτησία κρατών που ανήκαν παραδοσιακά στην σφαίρα επιρροής της Ρωσίας αλλά άφησε και ανοιχτό το δρόμο για ένταξη στους κόλπους της. Επίσης, στο NATO προτάθηκε, ήδη από το 1994, η σταδιακή ένταξη της Τσεχίας, της Πολωνίας και της Ουγγαρίας⁷².

Τα παραπάνω συντέλεσαν στο να θεωρηθεί η πολιτική των ΗΠΑ ως κοινή απειλή για την ασφάλεια των δύο κρατών, κάτι το οποίο έσπρωξε την Κίνα και τη Ρωσία στο να συνεργαστούν πιο συντονισμένα στον τομέα της ασφάλειας και να αναβαθμίσουν την σχέση τους σε «συνεργασία στρατηγικού συντονισμού βασιζόμενη στην ισότητα και την εμπιστοσύνη» τον Απρίλιο του 1996. Παρά τις δηλώσεις των συμβαλλομένων ότι η συνεργασία δεν στοχοποιούσε τρίτο μέρος, η χρονική περίοδος που επελέγη⁷³ να ανακοινωθεί η αναβάθμιση της συνεργασίας

⁷⁰ Huiyun Feng, ό.π., 20-21.

⁷¹ Huiyun Feng, ό.π., 21.

⁷² Huiyun Feng, ό.π., 21-23.

⁷³ Ένα μήνα μετά την εκτόνωση της κρίσης της Ταϊβάν και μια εβδομάδα μετά από την αμερικανο-ιαπωνική διακήρυξη για ενδυνάμωση της συμμαχίας τους για την ασφάλεια.

δεν θα μπορούσε να είναι πιο συμβολική⁷⁴. Επίσης το πλαίσιο επικοινωνίας της συνεργασίας και οι κοινές δηλώσεις του Γιέλτσιν και του Ζιανγκ Ζεμιν περί πολυπολικότητας του διεθνούς συστήματος και σχηματισμού μιας νέας παγκόσμιας τάξης, θα μπορούσε να πει κανείς πως έβαζε έμμεσα στο στόχαστρο τον Αμερικανικό ηγεμονισμό και την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ⁷⁵.

Στη Σαγκάη, την επόμενη ημέρα που υπεγράφη η συμφωνία για τη στρατηγική συνεργασία, τα δύο κράτη προχώρησαν από κοινού με το Καζακστάν, το Κιργιστάν και το Τατζικιστάν στην υπογραφή συμφωνίας με σκοπό την προώθηση μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης στον στρατιωτικό τομέα. Οι «Πέντε της Σαγκάη», όπως ονομάστηκαν, υπέγραψαν αργότερα το 1997 επιπλέον συνθήκη για μείωση των στρατιωτικών δυνάμεων κατά μήκος των μεταξύ τους συνόρων, με σκοπό την περαιτέρω μείωση της ανασφάλειας μεταξύ των Πέντε και πολύ περισσότερο μεταξύ Ρωσίας και Κίνας⁷⁶.

Το 1999 η κρίση του Κοσσόβου και η Νατοϊκή επέκταση, όπως ερμηνεύτηκε από πλευράς Ρωσίας και Κίνας, προκάλεσε προβληματισμό ιδιαίτερα όσων αφορά την έννοια της “ανθρωπιστικής επέμβασης”. Το 2001 τα κράτη υπό εξέταση, υπέγραψαν εκ νέου συνθήκη για «καλή γειτονία και φιλική συνεργασία» (Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation), κάτι το οποίο ήταν ξεκάθαρα μία απάντηση για την επέμβαση στο Κόσσοβο αλλά και την προσπάθεια των ΗΠΑ να αποσυρθούν από τη Συνθήκη Αντιβαλλιστικών Πυραύλων του 1972⁷⁷.

Η 11^η Σεπτεμβρίου υπήρξε ημερομηνία ορόσημο, η οποία επηρέασε ολόκληρο το διεθνές σύστημα και τις σχέσεις Ρωσίας- Κίνας. Και τα δύο κράτη υποστήριζαν τον αγώνα των ΗΠΑ ενάντια στην τρομοκρατία. Η Ρωσία, με τον Πούτιν πλέον στην εξουσία, φάνηκε να μαλακώνει την πολιτική της έναντι των ΗΠΑ, μιας και η ρητορική γύρω από την επίθεση στους Δίδυμους Πύργους έμοιαζε με αυτήν της Ρωσίας σχετικά με την Τσετσενία. Η στάση της Κίνας, παρά το γεγονός ότι υποστήριξε τον αγώνα ενάντια στην τρομοκρατία, δεν άλλαξε τόσο δραστικά όσο της Ρωσίας. Το ζήτημα με την Ταϊβάν δεν ταυτιζόταν με την παγκόσμια τρομοκρατία και οι ΗΠΑ παρέμεναν εν γένει απειλή για την Κίνα⁷⁸. Τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα η Κίνα να αρχίσει να νιώθει άβολα σχετικά με μονομερείς αποφάσεις της Ρωσίας για προσέγγιση των ΗΠΑ και η Ρωσία να είναι πιο απορροφημένη με τις σχέσεις με την Αμερική, την Ευρώπη και τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, αφήνοντας ουσιαστικά τις σινο-ρωσικές σχέσεις σε δεύτερη μοίρα⁷⁹. Παρόλα αυτά, το εμπόριο μεταξύ των δύο κρατών φαίνεται να αυξήθηκε κατακόρυφα μετά την άνοδο του Πούτιν στην εξουσία. Πιο συγκεκριμένα το διμερές εμπόριο το 2000 ήταν

⁷⁴ Huiyun Feng, “The New Geostrategic Game: Will China and Russia Form an Alliance Against the United States?”, 23.

⁷⁵ Bobo Lo, “The long sunset of strategic partnership: Russia’s evolving China policy”, International Affairs 80, 2(2004): 295, accessed February 10, 2017.

⁷⁶ Huiyun Feng, ό.π., 23-24.

⁷⁷ Huiyun Feng, ό.π., 25.

⁷⁸ Huiyun Feng, ό.π., 27.

⁷⁹ Bobo Lo, “The long sunset of strategic partnership: Russia’s evolving China policy”, 299.

της τάξης των 8 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ενώ το 2004 έφτασε τα 21.2 δισεκατομμύρια δολάρια⁸⁰.

4.3.3 Η «ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ» - 2010

Οι χρωματιστές επαναστάσεις, ο πόλεμος στην Γεωργία το 2008 και η πολιτική των ΗΠΑ για εξισορρόπηση στην Ασία το 2009, αναθέρμαναν τη στρατηγική σχέση Ρωσίας-Κίνας, μπαίνοντας πλέον σε μία νέα φάση όπου η συνεργασία στηριζόταν τόσο σε κοινές εξωτερικές απειλές όσο και σε κοινά οικονομικά συμφέροντα. Ο Σεπτέμβριος του 2010 βρήκε τα δύο κράτη να υπογράφουν νέα συνθήκη που αναβάθμιζε τη στρατηγική τους σχέση σε «συνολική στρατηγική συνεργασία» και τη Ρωσία να δηλώνει πως οι διμερείς σχέσεις με την Κίνα αποτελούσε προτεραιότητα για την εξωτερική της πολιτική⁸¹.

Μετά τη νίκη στις προεδρικές εκλογές του 2012, η πρώτη χώρα που επισκέφτηκε ο Πούτιν ήταν η Κίνα. Την επόμενη χρονιά και έπειτα από την εκλογή του στο αξίωμα του Προέδρου της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, ο Σι Τσίνπινγκ επέστρεψε την τιμή και το πρώτο κράτος που επισκέφτηκε ήταν η Ρωσία. Η πρακτική αυτή της «αρώτης επίσκεψης» δείχνει το πόσο σημαντικές είναι οι διμερείς σχέσεις για τα δύο κράτη και πόσο ψηλά βρίσκονται στην ατζέντα της εξωτερικής τους πολιτικής⁸².

Σήμερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα δύο κράτη έχουν μία κοινή οπτική για το διεθνές σύστημα, η οποία βασίζεται στην ιδέα της πολυπολικότητας. Η κοινή οπτική στηρίζεται περισσότερο σε αμοιβαία συμφέροντα παρά σε κοινές ιδεολογικές αξίες. Δίνουν έμφαση στα Ηνωμένα Έθνη και το ρόλο που πρέπει να έχουν στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τα ζητήματα που απασχολούν τη διεθνή κοινότητα. Υποστηρίζουν την εθνική κυριαρχία και έρχονται σε αντιδιαστολή με τις ιδέες των δυτικών κρατών περί περιορισμού της κυριαρχίας και πολιτικές τύπου “ανθρωπιστικών επεμβάσεων”⁸³. Διεκδικούν τη θέση που πιστεύουν ότι τους αναλογεί στο διεθνές στερέωμα, οραματιζόμενα ένα πιο δίκαιο διεθνή κόσμο στον οποίο θα παίζουν το ρόλο που τους αντιστοιχεί ως δύο από τις μεγαλύτερες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος.

Αυτό που πραγματικά ενώνει την Ρωσία και την Κίνα είναι η αμερικανική ηγεμονική στρατηγική όπως αυτή αποτυπώνεται στον πόλεμο του Κοσσόβου, την εισβολή στο Ιράκ, την επέκταση του NATO, την Αμερικανό-ιαπωνική συμμαχία, την αποχώρηση από την Αντιβαλλιστική Συνθήκη⁸⁴ και το ζήτημα της Ουκρανίας.

⁸⁰ Huiyun Feng, “The New Geostrategic Game: Will China and Russia Form an Alliance Against the United States?”, 28.

⁸¹ Huiyun Feng, ό.π., 30-32.

⁸² Ding Ying, “Realizing Chinese and Russian Dreams”, Beijing Review, No 13, March 25, 2013, accessed February 11, 2017, http://www.bjreview.com.cn/Cover_Stories_Series_2013/2013-03/25/content_529788.htm#.

⁸³ Bobo Lo, “The long sunset of strategic partnership: Russia’s evolving China policy”, 296.

⁸⁴ Thomas S. Wilkins, “Russo-Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?”, 369.

4.4 ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Η στρατηγική των δύο κρατών σήμερα και τα συμφέροντα από τη μεταξύ τους συνεργασία, μπορούν να συνοψιστούν όπως παρακάτω. Πρώτον, συνεργαζόμενες η Ρωσία και η Κίνα είναι αποδοτικότερες στην αμφισβήτηση της αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας, αποκομίζοντας από κοινού οφέλη για την ασφάλεια και την σταθερότητα της κυριαρχίας τους και την κατοχύρωση της ισχύος τους στο διεθνές σύστημα. Ακόμα, σε ένα γενικότερο πλαίσιο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι μέσα από τη συνεργασία και τη σταδιακή οικοδόμηση της εμπιστοσύνης μεταξύ τους, τα δύο κράτη μειώνουν τη μεταξύ τους ανασφάλεια, κερδίζοντας χρόνο, ενέργεια και πόρους τους οποίους μπορούν να διοχετεύσουν στην επίλυση άλλων ζητημάτων.

Δεύτερον, η συνεργασία τους μπορεί να αποφέρει οφέλη που σχετίζονται με την Κεντρική Ασία. Η σταθερότητα στην περιοχή είναι επιτακτική τόσο για την ασφάλεια των δύο κρατών όσο και για την ανάπτυξη οικονομικών προγραμμάτων⁸⁵. Ο ισλαμικός φονταμενταλισμός έχει αναδειχθεί τα τελευταία χρόνια σε ικανό αποσταθεροποιητικό παράγοντα, τον οποίο καμία από τις δύο χώρες δεν μπορεί να παραβλέψει⁸⁶.

Τρίτον, οι οικονομικοί και εμπορικοί δεσμοί της Ρωσίας και της Κίνας, μπορεί στο παρελθόν να μην ήταν πρωτίστης σημασίας, θα λέγαμε όμως ότι αυτό έχει αλλάξει σήμερα. Η Κίνα έγινε ο νούμερο ένα εμπορικός εταίρος της Ρωσίας από το 2009, ενώ η Ρωσία ο έβδομος εμπορικός εταίρος της Κίνας το 2014 και το διμερές εμπόριο τους ανήλθε στα 95 δισεκατομμύρια δολάρια την ίδια χρονιά. Επιπλέον, δύο κολοσσιαίες ενεργειακές συμφωνίες που υπογράφηκαν το 2009 και 2014 αποτελούν ένα τεράστιο άλμα στην οικονομική τους συνεργασία⁸⁷. Ο τομέας της ενέργειας είναι ένας από τους σημαντικότερους. Η Ρωσία προσπαθεί να απεξαρτηθεί από την αγορά της Ευρώπης και οι συμφωνίες με την Κίνα την βοηθούν προς αυτή την κατεύθυνση. Η Κίνα από την άλλη, έχει τεράστιες ανάγκες για ενέργεια ώστε να εξασφαλίσει την ανάπτυξή της και την ανοδική της πορεία. Το εμπόριο οπλικών συστημάτων εξαγόμενων από τη Ρωσία προς την Κίνα είναι επίσης πολύ σημαντικό και για τις δύο πλευρές. Από τη μεριά της Ρωσίας, τα οικονομικά οφέλη είναι τεράστια. Από την πλευρά της Κίνας, η αγορά σύγχρονων οπλικών συστημάτων είναι αναγκαία για την ασφάλειά της και για τον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεων της.

4.4.1 ΔΙΜΕΡΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΡΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Παρά τη διάσταση απόψεων των μελετητών σχετικά με το βάρος της στρατηγικής συνεργασίας Ρωσίας- Κίνας, κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει αυτά που ήδη έχουν καταφέρει τα δύο κράτη

⁸⁵ Thomas S. Wilkins, ό.π., 372.

⁸⁶ Παναγιώτης Παππάς, “Διεθνής Πολιτική και Σχέσεις Ρωσίας – Κίνας” , (ΠΜΣ Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015), 20.

⁸⁷ Huiyun Feng, ό.π., 33.

από κοινού σε διμερές αλλά και πολυμερές επίπεδο. Όσον αφορά τις διμερείς σχέσεις, η διευθέτηση των συνοριακών τους διαφορών συνιστά ένα από παράδειγμα συνεργασίας των δύο σε ένα ζήτημα πρόκληση. Η θετική εμπειρία της επίλυσης ενός τέτοιου προβλήματος μπορεί να αποτελέσει τη βάση για διευθέτηση και άλλων προκλήσεων. Ακόμα, τα δύο κράτη υιοθέτησαν κοινή θέση για τον πόλεμο ενάντια στην τρομοκρατία και αλληλοϋποστηρίχτηκαν σε καίρια ζητήματα ασφαλείας. Το Πεκίνο υποστήριξε τη θέση της Ρωσίας στο θέμα με την Τσετσενία⁸⁸. Επίσης, μπορεί αρχικά να κράτησε μια πιο ουδέτερη στάση σχετικά με την κρίση της Ουκρανίας, στο τέλος όμως στήριξε την θέση της Μόσχας⁸⁹. Η Μόσχα από την άλλη, υποστήριξε το Πεκίνο στην προσπάθεια αναχαίτισης των αποσχιστικών κινήσεων στην Σιν Τζιανγκ και το Θιβέτ, όπως επίσης έδωσε ξεκάθαρη στήριξη στο θέμα της Ταϊβάν και την κινεζική πολιτική της “ Μίας Κίνας”. Τέλος, δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει τα βήματα που έχουν γίνει σε διμερές οικονομικό και εμπορικό επίπεδο αλλά και επίπεδο θεσμών, επιτροπών και συναντήσεων αυτών σε τακτά πλέον χρονικά διαστήματα⁹⁰.

Σε πολυμερές επίπεδο, η Ρωσία και η Κίνα φαίνεται να προσπαθούν να σχηματίσουν ένα κοινό άξονα στα Ηνωμένα Έθνη. Από το 2006, έχουν ψηφίσει επτά φορές σε κοινή γραμμή. Το 2006 για το Σουδάν, το 2007 για τη Μυανμάρ, το 2008 για τη Ζιμπάμπουε και τέσσερις φορές για τη Συρία⁹¹. Ακόμα, το 2001 οι «Πέντε της Σαγκάη» θεσμοθετήθηκαν και δημιούργησαν τον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάη (Shanghai Cooperation Organization). Ο οργανισμός αυτός αποδεικνύει την ικανότητα των κρατών υπό εξέταση να συνεργάζονται σε θέματα υψηλής πολιτικής και ασφάλειας⁹². Τέλος, και τα δύο κράτη συμμετέχουν και σε άλλους περιφερειακούς οργανισμούς όπως είναι η Οικονομική Συνεργασία Ασίας-Ειρηνικού (Asia-Pacific Economic Cooperation) , το περιφερειακό φόρουμ της Ένωσης Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN Regional Forum)⁹³ και η ομάδα των αναπτυσσόμενων χωρών BRICS.

4.5 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Παρά τα σταθερά βήματα προόδου που έχουν γίνει, η σχέση Ρωσίας – Κίνας αναμένεται να αντιμετωπίσει ορισμένες προκλήσεις στο μέλλον, οι οποίες θα ελέγξουν την δυναμική της συνεργασίας. Αρχικά, η ραγδαία ανάπτυξη και ο εκσυγχρονισμός της Κίνας μπορεί να πυροδοτήσει εκ νέου το αίσθημα της απειλής προς την Ρωσία και κυρίως όσον αφορά στον ανταγωνισμό τους στην Κεντρική Ασία⁹⁴. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο τομέας της αγοραπωλησίας οπλικών συστημάτων και τεχνολογιών, καθώς η Κίνα θα αναζητάει όλο και πιο

⁸⁸ Bobo Lo, “The long sunset of strategic partnership: Russia’s evolving China policy”, 296.

⁸⁹ Dmitry V. Kuznetsov, “China and the Ukrainian Crisis: From ‘Neutrality’ to ‘Support’ for Russia”, China Report 52:2 (2016):103, accessed February 12, 2017, doi: 10.1177/0009445515627215.

⁹⁰ Bobo Lo, “The long sunset of strategic partnership: Russia’s evolving China policy”, 296-297.

⁹¹ Cox, “Not just ‘convenient’: China and Russia’s new strategic partnership in the age of geopolitics”, 325.

⁹² Cox, ό.π., 325.

⁹³ Bobo Lo, “The long sunset of strategic partnership: Russia’s evolving China policy”, 297.

⁹⁴ Bobo Lo, “The long sunset of strategic partnership: Russia’s evolving China policy”, 299.

εξελιγμένα συστήματα ίσως αυτό προκαλέσει ανασφάλεια στη Ρωσία, πόσο μάλλον όταν η Κίνα είναι ανερχόμενη στην παραγωγή και πώληση τέτοιων συστημάτων πολέμου. Ένα ζήτημα ακόμα είναι η εισερχόμενη μετανάστευση από την Κίνα στα Νοτιοανατολικά εδάφη της Ρωσίας⁹⁵. Τέλος, δεν πρέπει να υποτιμάται η κοινή γνώμη στο εσωτερικό των δύο κρατών. Η στρατηγική συνεργασία και τα οφέλη αυτής είναι προϊόν κυρίως των ηγετών και των ελίτ των δύο χωρών. Οι λαοί της Κίνας και ιδιαίτερα της Ρωσίας φαίνεται πως ακόμα και σήμερα δεν έχουν ξεπεράσει τα γεγονότα του παρελθόντος, κάτι που σημαίνει ότι η σχέση των δύο γειτόνων υπολείπεται βαθιάς λαϊκής υποστήριξης⁹⁶.

⁹⁵ Παναγιώτης Παππάς, “Διεθνής Πολιτική και Σχέσεις Ρωσίας – Κίνας” (ΠΜΣ Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015).

⁹⁶ Thomas S. Wilkins, “Russo–Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?”, 373.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

5.1 Η ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Η ισχύς όπως είδαμε βρίσκεται στο επίκεντρο της μελέτης της Πολιτικής Επιστήμης και των Διεθνών Σχέσεων. Ένα σημαντικό κομμάτι της σύνθεσης της ισχύος των κρατών αποτελείται από τους υλικούς συντελεστές. Η ενέργεια θα έλεγε κανείς πως αποτελεί το αναγκαίο εκείνο στοιχείο για την ανάπτυξη των υλικών (εμμέσως και των άυλων) συντελεστών σε ικανοποιητικό βαθμό, ώστε να μπορεί το εκάστοτε κράτος να αυξήσει τα επίπεδα της ισχύος του στο σύγχρονο διεθνές σύστημα. Για να ειπωθεί σαφέστερα, θα μπορούσαμε να πούμε πως ο σημαντικότερος παράγοντας ισχύος, ακολουθώντας την ρεαλιστική πάντα προσέγγιση, είναι η στρατιωτική ισχύς, η οποία μεγεθύνεται με την αύξηση της οικονομικής ισχύος, η οποία με τη σειρά της επηρεάζεται ανάλογα με τα επίπεδα των ενεργειακών πόρων που έχει στη διάθεσή του το κράτος είτε ως παραγωγός είτε ως καταναλωτής, όπως θα δούμε πιο αναλυτικά παρακάτω.

5.1.1 Η ΡΩΣΙΑ ΩΣ ΚΡΑΤΟΣ-ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Η Ρωσία είναι το πλέον αντιπροσωπευτικό κράτος- παραγωγός ενέργειας. Είναι η πρώτη χώρα, σε παγκόσμια κατάταξη, παραγωγής αργού πετρελαίου και η δεύτερη σε παραγωγή φυσικού αερίου, όπως επίσης διαθέτει και σημαντικά αποθέματα άνθρακα⁹⁷. Από τα διαθέσιμά της καταναλώνει το 22% του πετρελαίου και το 52% του φυσικού αερίου στο εσωτερικό της⁹⁸, ενώ το υπόλοιπο διατίθεται προς πώληση σε άλλες χώρες- καταναλωτές. Η οικονομία της Ρωσικής Ομοσπονδίας στηρίζεται σε μεγάλο ποσοστό στις εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου και καθιστά τα έσοδα αυτά ιδιαίτερα σημαντικά για την εσωτερική ανοικοδόμηση και τον στρατιωτικό εκσυγχρονισμό της χώρας.

Το 2016 τα μεγαλύτερα ποσοστά εξαγωγών κινήθηκαν προς την Ευρώπη, η οποία παρέλαβε το 70% του εξαγωγίμου αργού πετρελαίου της Ρωσίας και σχεδόν το 90% του εξαγωγίμου φυσικού αερίου⁹⁹. Η Ευρώπη ήταν και συνεχίζει να είναι ο μεγαλύτερος καταναλωτής των εξαγωγίμων ενεργειακών προϊόντων της Ρωσίας. Αυτό καθιστά τόσο την Ευρώπη όσο και τη Ρωσία αλληλεξαρτώμενες. Η μεν Ευρώπη εξαρτάται από τη Ρωσία για την κάλυψη του μεγαλύτερου μέρους των εσωτερικών αναγκών της σε ενέργεια, η δε Ρωσία εξαρτάται από την Ευρώπη για την εξαγωγή των ενεργειακών προϊόντων της.

Η έντονη αυτή εξάρτηση φάνηκε με την κρίση της Ουκρανίας και την επιβολή κυρώσεων στην Ρωσία το 2014, όπου και έγινε περισσότερο εμφανής η ανάγκη της Ρωσίας να διαφοροποιήσει

⁹⁷ “Country Analysis Brief: Russia”, U.S. Energy Information Administration, last modified October 31, 2017, <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=RUS> .

⁹⁸ U.S. Energy Information Administration, “Country Analysis Brief: Russia”.

⁹⁹ U.S. Energy Information Administration, “Country Analysis Brief: Russia”.

τον προορισμό των εξαγωγών της αλλά και της Ευρώπης να διαφοροποιήσει τις πηγές εισαγωγής ενέργειας ώστε να μην εξαρτάται εξ ολοκλήρου από τη Ρωσία. Σημαντικό είναι να υπογραμμιστεί σε αυτό το σημείο ο τρόπος με τον οποίο η ρωσική κυβέρνηση χρησιμοποιεί την ενέργεια ως μέσω πολιτικής πίεσης. Αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό τόσο από τη στάση των Ευρωπαϊκών κρατών, όσο και από την αντιμετώπιση της Ουκρανίας από πλευράς Ρωσίας.

Τα Ευρωπαϊκά κράτη, έστω ορισμένα από αυτά, φάνηκαν διστακτικά απέναντι στην επιβολή κυρώσεων κατά της Ρωσίας και προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν το θέμα με διπλωματικό τρόπο ώστε να μην σπρώξουν τη Ρωσία στα άκρα, παρά την έντονη πίεση από πλευράς των Ηνωμένων Πολιτειών λόγω δυσaráσκειάς τους στο ζήτημα της Ουκρανίας. Χώρες για παράδειγμα όπως η Φιλανδία, οι Βαλτικές και πολλές από την βορειοανατολική Ευρώπη προμηθεύονταν το μεγαλύτερο μερίδιο του φυσικού αερίου τους από τη Ρωσία¹⁰⁰, πράγμα που περιέπλεξε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες λήφθηκαν οι αποφάσεις σχετικά με τον τρόπο που θα την αντιμετώπιζαν, καθώς υπήρχε φόβος να σταματήσει την τροφοδοσία τους και να μείνουν χωρίς ικανά ενεργειακά αποθέματα.

Από την άλλη μεριά, η περίπτωση της Ουκρανίας αντιπροσωπεύει την πλειονότητα των χωρών του μετά-σοβιετικού χώρου και τη σχέση τους με τη Ρωσία. Το 2013 η Ουκρανία ήταν ο τρίτος μεγαλύτερος εισαγωγέας φυσικού αερίου από τη Ρωσία. Έπειτα από την κρίση, η Ρωσία μείωσε κατά πολύ την απευθείας τροφοδοσία της Ουκρανίας, αν και η χώρα συνέχισε να διαμετακομίζει ρωσικό φυσικό αέριο μέσω αγωγών που την διαπερνούν και φτάνουν στην Ευρώπη. Οι εισαγωγές φυσικού αερίου για εσωτερική κατανάλωση στην Ουκρανία προέρχονται σε μεγάλο βαθμό πλέον από Ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες αρχικά εισήγαγαν το φυσικό αέριο από τη Ρωσία¹⁰¹. Φαίνεται έτσι η ισχυρή θέση της Ρωσίας σε αυτή την περίπτωση, με τη ρωσική κυβέρνηση στην ουσία να χρησιμοποιεί την ενέργεια ως μοχλό πίεσης και επιρροής προς την Ουκρανία. Η επιρροή που ασκεί η Ρωσία μέσω της ενέργειας περιγράφει την πλειονότητα των σχέσεων της με τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες. Με αυτόν τον τρόπο η Ρωσία είτε πιέζει μέσω ελέγχου της περιφερειακής ενεργειακής παραγωγής ή ελέγχου των υποδομών, είτε επηρεάζει παρέχοντας πετρέλαιο και φυσικό αέριο σε προνομιακές τιμές σε χώρες που διάκεινται φιλικά απέναντι της¹⁰².

¹⁰⁰ U.S. Energy Information Administration, “ Country Analysis Brief: Russia”.

¹⁰¹ U.S. Energy Information Administration, “ Country Analysis Brief: Russia”.

¹⁰² Γιάννης Αλεξανδρής, “ Η Ρωσική Ενεργειακή Πολιτική και η Τέχνη της Γεωοικονομίας”, Power Politics, accessed November 15, 2017, <https://powerpolitics.eu/%CE%B7-%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%84%CE%AD%CF%87/> .

5.1.2 Η ΚΙΝΑ ΩΣ ΚΡΑΤΟΣ-ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Για την Κίνα τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά αναφορικά με την ενέργεια. Η ισχύς της ενέργειας μπορεί να εκτιμηθεί περισσότερο με βάση την περαιτέρω αύξηση της ανάπτυξης. Η Κίνα είναι η πιο πολυπληθής χώρα και η πιο γρήγορα αναπτυσσόμενη οικονομία στον κόσμο, κάτι που οδηγεί σε όλο και μεγαλύτερη ανάγκη για κατανάλωση ενέργειας. Το 2011 η Κίνα έγινε ο μεγαλύτερος καταναλωτής ενέργειας παγκοσμίως, το 2013 ξεπέρασε τις Η.Π.Α. ως ο μεγαλύτερος εισαγωγέας πετρελαίου και άλλων υγρών καυσίμων, το 2015 υπολογίζεται ότι η κατανάλωση πετρελαίου ξεπέρασε το ένα τέταρτο της παγκόσμιας κατανάλωσης πετρελαίου¹⁰³. Η χρήση φυσικού αερίου έχει επίσης αυξηθεί την τελευταία δεκαετία. Τέλος, η χώρα είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός, εισαγωγέας και καταναλωτής άνθρακα. Υπολογίζεται ότι της αντιστοιχεί πάνω από την μισή παγκόσμια κατανάλωση άνθρακα, κάτι που σχετίζεται άμεσα και με το περιβαλλοντικό πρόβλημα των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα¹⁰⁴.

Η ισχύς της ενέργειας σε αυτή την περίπτωση μπορεί να κατανοηθεί καλύτερα ως η ανάγκη που θα πρέπει να ικανοποιήσει η Κίνα αν θέλει να συνεχίσει να αναπτύσσεται ώστε να γίνει μία ακόμα πιο ισχυρή οικονομία και μία ανταγωνιστική στρατιωτική δύναμη για να μεγιστοποιήσει την ισχύ της έναντι των διεθνών ανταγωνιστών της. Η αυξανόμενη αυτή ανάγκη για ενέργεια αναμένεται να επηρεάσει τόσο τις ενεργειακές αγορές όσο και την εξωτερική πολιτική της ίδιας της Κίνας σε μία αναζήτηση αξιόπιστων πηγών ενέργειας.

5.2 ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

5.2.1 ΡΩΣΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Η κρίση στην Ουκρανία και οι επικείμενες κυρώσεις έκαναν επιτακτική την απεξάρτηση της Ρωσίας από την Ευρωπαϊκή αγορά. Αυτό φαίνεται από τη στροφή που επιχειρείται τα τελευταία χρόνια προς την Ασία. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ρωσική Ομοσπονδία προσπαθεί κυρίως, αλλά όχι μόνο, να επωφεληθεί από τη ραγδαία ανάπτυξη της Κίνας. Τα γεγονότα στην Ουκρανία έδειξαν στη Ρωσία πως θα πρέπει να διαφοροποιήσει της αγορές στις οποίες πωλούνται τα ενεργειακά προϊόντα της, αν δεν θέλει να ξαναβρεθεί σε παρόμοια κατάσταση πίεσης.

Η ανερχόμενη Κίνα προσφέρει αρκετές οικονομικές ευκαιρίες για τη Ρωσία αλλά και προκλήσεις. Η μεγάλη άνοδος της πρώτης φοβίζει τη ρωσική κυβέρνηση ότι αν επαναπαυθεί,

¹⁰³ “International energy data and analysis: China”, U.S. Energy Information Administration, last modified May 14, 2015, <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=CHN>.

¹⁰⁴ U.S. Energy Information Administration, “International energy data and analysis: China”.

ίσως απλά βρεθεί σε μία νέα κατάσταση εξάρτησης, αυτή τη φορά από την Κίνα, η οποία θα περιορίσει τη στρατηγική ευελιξία της¹⁰⁵.

Για αυτό το λόγο και η στρατηγική της στροφής προς την Ασία, είχε μεν ως στόχο να προσεγγίσει την Κίνα, αφού είναι η μεγαλύτερη δύναμη στην περιοχή, αλλά στόχευε επίσης και σε μία εξισορρόπηση αυτής της σχέσης μέσω συνεργασίας με άλλες δυνάμεις της περιοχής.

Πιο συγκεκριμένα, η Ιαπωνία και η Β. Κορέα ήταν από τις πρώτες επιλογές της Ρωσίας, λόγω των ικανοποιητικού μεγέθους αγορών τους, που θα της έδιναν την δυνατότητα να μην εξαρτηθεί αποκλειστικά από την Κίνα. Η απόφασή των δύο χωρών όμως να συμμετέχουν στις κυρώσεις κατά της Ρωσίας έπειτα από τα γεγονότα στην Ουκρανία, φάνηκε να αφήνει τη ρωσική κυβέρνηση με λιγότερες επιλογές. Παρόλα αυτά, ο ρόλος της μικρότερης δύναμης, στο πλαίσιο της σχέσης Ρωσίας – Κίνας, φαίνεται πως δεν είναι κάτι επιθυμητό για τη ρωσική κυβέρνηση, όπως δεν είναι επιθυμητό να εξαρτηθεί από την κινεζική αγορά. Αυτός είναι και ο λόγος που παρά την αποδυναμωμένη συγκριτικά θέση της, η Ρωσία, δεν είναι έτοιμη να υποχωρήσει με κάθε κόστος στα ζητούμενα της γείτονος Κίνας, μόνο και μόνο για να κλείσει κάποιες μεγάλες εμπορικές συμφωνίες¹⁰⁶.

Υπό αυτή τη λογική, εξηγείται η κινητικότητα των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Ινδίας, Ιαπωνίας και ως ένα σημείο και Βιετνάμ. Με αυτό τον τρόπο η ρωσική κυβέρνηση προσπαθεί να δείξει πως υπάρχουν και άλλες επιλογές για τη στρατηγική της στην Ασιατική χερσόνησο¹⁰⁷, οι οποίες είναι ικανές να εξισορροπήσουν την Κίνα, ώστε η Ρωσία να μην βρεθεί πλήρως εξαρτημένη από την ενεργειακή τους σχέση. Να τονίσουμε βέβαια ότι η Μόσχα με αυτό τον τρόπο στοχεύει να έχει καλύτερη διαπραγματευτική ισχύ έναντι του Πεκίνου, αναγνωρίζοντας ότι η κινεζική αγορά είναι μεγαλύτερη και σημαντικότερη λόγω ρυθμού ανάπτυξης από τις υπόλοιπες ασιατικές αγορές, τις οποίες θέλει κυρίως να χρησιμοποιήσει, όπως είπαμε εξισορροπητικά.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι η Ρωσία επιθυμεί να διαφοροποιήσει τις αγορές στις οποίες διοχετεύει την ενέργεια της ώστε να μεγιστοποιήσει τα οφέλη της τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε διπλωματικό. Παρά το γεγονός ότι ο κύριος στόχος είναι να σταματήσει την εξάρτησή της από την Ευρώπη, αυτό δε σημαίνει ότι σκοπεύει να παύσει όλο το εμπόριο πετρελαίου, φυσικού αερίου και άλλων υγρών καυσίμων που κινείται προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρώπη είναι άλλωστε μία από τις μεγαλύτερες αγορές. Αυτό που η Ρωσία προσπαθεί, θα έλεγε κανείς πως είναι να σταματήσει η δική της εξάρτηση από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όχι η εξάρτηση των τελευταίων από τη Ρωσική Ομοσπονδία. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να είναι ένα σημαντικό εργαλείο για τη ρωσική εξωτερική πολιτική.

¹⁰⁵ Michal Makocki and Nicu Popescu, “China and Russia: An Eastern Partnership in the Making?”, European Union, Institute for Security Studies, Chaillot Papers No140 (2016): 33, doi: 10.2815/251732.

¹⁰⁶ Makocki and Popescu, “China and Russia: An Eastern Partnership in the Making?”, 33.

¹⁰⁷ Makocki and Popescu, ό.π. , 33-34.

5.2.2 Η ΚΙΝΕΖΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Για τη ρωσική ενεργειακή στρατηγική σημαντικό σημείο καμπής υπήρξαν τα γεγονότα της Ουκρανίας και ειδικότερα οι μετέπειτα κυρώσεις που της επιβλήθηκαν από πλευράς Δύσης και συμμάχων. Για την Κίνα θα μπορούσε κανείς να πει πως κυριότερο γεγονός που άλλαξε σταδιακά την ενεργειακή της στρατηγική υπήρξε το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 και η εκκίνηση του αμερικανικού «πολέμου κατά της τρομοκρατίας». Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου βρήκαν την Κίνα να προμηθεύεται το μεγαλύτερο ποσοστό εισαγόμενου πετρελαίου από τη Μέση Ανατολή, σε μία περίοδο ιδιαίτερα ανοδικής πορείας και ολόένα αυξανόμενης ανάπτυξης¹⁰⁸. Η αμερικανική επέμβαση στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ ξεκίνησαν μία τεταμένη περίοδο για τη Μέση Ανατολή καθιστώντας την περιοχή ασταθή. Αυτό σε συνδυασμό με την συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση σε ενεργειακά αποθέματα και κυρίως σε πετρέλαιο, οδήγησε την Κίνα σε μία τροχιά αναζήτησης νέων περιοχών που θα μπορούσαν να την καλύψουν ενεργειακά ώστε να διαφοροποιήσει τις αγορές που την τροφοδοτούσαν.

Αργά ή γρήγορα, η Κίνα στράφηκε στην Κεντρική Ασία και τη Ρωσία για να καλύψει τις ανάγκες της για πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Σε αυτό συνέβαλαν δύο σημαντικά ζητήματα. Πρώτον, παρά τα μεγάλα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που υπάρχουν στη Νότια Σινική Θάλασσα, οι περιοχές αυτές είναι διαφιλονικούμενες από την Κίνα και από τις γείτονες: Μπρουνέι, Ινδονησία, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Ταϊβάν και Βιετνάμ, κάτι που αποτελεί τροχοπέδη στην εκμετάλλευση από πλευράς Κίνας¹⁰⁹. Επίσης, οι Η.Π.Α. προσπαθούν και έχουν καταφέρει σε μεγάλο βαθμό να αποκτήσουν συμμάχους στην περιοχή με σκοπό να περιορίσουν την εξάπλωση της δύναμης και της επιρροής της Κίνας, κάτι που προσθέτει δυσκολία, εκτός των άλλων, και στον τομέα της εκμετάλλευσης αυτών των περιοχών. Δεύτερον, μεγάλο ποσοστό εισαγόμενου πετρελαίου, υδροποιημένου φυσικού αερίου αλλά και άνθρακα φτάνει στην κινεζική επικράτεια μέσω της θαλάσσιας οδού που περνάει τα Στενά της Μαλάκα. Τα φορτία που περνάνε τα στενά συχνά υπόκεινται σε πειρατεία με αποτέλεσμα μεγάλο ποσοστό να μην φτάνει ποτέ στον προορισμό του¹¹⁰. Το γεγονός αυτό ανησυχεί την Κίνα, ιδιαίτερα μετά την πρόταση από πλευράς Η.Π.Α. να εγκαταστήσουν δυνάμεις για την ασφάλεια των Στενών. Η Κίνα ανησυχεί ότι τόσο η κατάσταση της πειρατείας αλλά και οι αμερικανοί θα απειλήσουν την ενεργειακή της ασφάλεια, για αυτό προσπαθεί να μειώσει όλο και περισσότερο την εξάρτησή της για εισαγωγές μέσω των Στενών της Μαλάκα.

¹⁰⁸ Derek Boshkov, “Oil Politics: Chinese Foreign Policy in Central Asia” (Master of Arts in International Relations and European Studies, Central European University, 2014), 25-30.

¹⁰⁹ Ελευθερία Καϊρή, “Νότια Σινική Θάλασσα: Μια Εμπόλεμη Ζώνη”, Power Politics, accessed November 26, 2017, <https://powerpolitics.eu/%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B8%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CF%83%CF%83%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BC%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%B7-%CE%B6%CF%8E%CE%BD/>

¹¹⁰ Christopher Len, “China's 21st Century Maritime Silk Road Initiative, Energy Security and SLOC Access”, Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India Vol. 11 No. 1 (2015): 4-5, accessed November 10, 2016, doi: 10.1080/09733159.2015.1025535.

Τα παραπάνω ζητήματα οδήγησαν την Κίνα να στραφεί προς αναζήτηση περιοχών οι οποίες μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες της για ενέργεια αλλά και δεν είναι περιοχές στις οποίες υπάρχει ισχυρή εγκατεστημένη οικονομική ή στρατιωτική αμερικανική δύναμη. Τα κράτη της Κεντρικής Ασίας αλλά και η Ρωσία της προσέφεραν αυτό το πλεονέκτημα, σε αντίθεση με τους γείτονες από την άλλη πλευρά της Κίνας¹¹¹.

5.3 ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Οι συνθήκες της παγκόσμιας ενεργειακής αγοράς αλλά και ειδικά ζητήματα που απασχόλησαν ανά χρονικά διαστήματα την Ρωσική Ομοσπονδία και την Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, όπως για παράδειγμα η κρίση στην Ουκρανία και τη Μέση Ανατολή, έφεραν τα δύο κράτη πιο κοντά σε θέματα ενέργειας. Η συνεργασία πάνω στον ενεργειακό τομέα φαίνεται να εντατικοποιείται με το πέρασ των ετών, αν και οι προκλήσεις δε σταματούν για τη σχέση των δύο χωρών. Το εμπόριο ενέργειας παραμένει ένας από τους ισχυρότερους συνδέσμους της Ρωσίας και της Κίνας. Αυτό, εκτός από την οικονομική πτυχή, έχει ιδιαίτερη σημασία όπως είδαμε, καθώς πρόκειται για έναν από τους πιο στρατηγικούς τομείς, τόσο για τη Ρωσία όσο και για την Κίνα.

Με το πέρασ της πτώσης της Σοβιετικής Ένωσης, οι Σινο-Ρωσικές ενεργειακές σχέσεις μπορούν να θεωρηθούν μετριοπαθείς, παρά τις διακηρύξεις καλής θέλησης και συνεργασίας των δύο κρατών. Το 1996 υπογράφηκε η διακρατική Συμφωνία για ανάπτυξη της συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας και το 1997 η Συμφωνία για συνεργασία σε θέματα που αφορούν σε επιχειρηματικά σχέδια πετρελαίου και φυσικού αερίου, μεταξύ του Ρωσικού Υπουργείου Ενέργειας και της Κινεζικής Εθνικής Εταιρείας Πετρελαίου (CNPC), ζητήματα έλλειψης υποδομών στις μεταφορές, τιμολόγησης πετρελαίου και φυσικού αερίου καθώς και εμπιστοσύνης μεταξύ των εμπλεκόμενων όμως, άφησαν λίγα περιθώρια για ουσιαστική ανάπτυξη της συνεργασίας στην ενέργεια ¹¹².

Στο τέλος της δεκαετίας του '90 άρχισαν να φαίνονται τα πρώτα δείγματα έμπρακτης συνεργασίας. Με την άνοδο του Πούτιν στην εξουσία φάνηκε να αλλάζει και η συνολική εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, ο οποίος θέλησε να προσεγγίσει την Κίνα στον οικονομικό τομέα ως εξισορρόπηση της Δύσης. Παρά όμως, την σταδιακή ανάπτυξη των Σινο-ρωσικών σχέσεων την περίοδο από το 1999 έως το 2004, στον τομέα της ενέργειας η συνεργασία παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα. Το 1999 ξεκίνησε η κατασκευή του σταθμού πυρηνικής ενέργειας Tianwan στην επαρχία Jiangsu της Κίνας, η οποία αναφερόταν ήδη σε Διακρατική Συμφωνία

¹¹¹ Derek Boshkov, “ Oil Politics: Chinese Foreign Policy in Central Asia”, (Master of Arts in International Relations and European Studies, Central European University, 2014), 25-26.

¹¹² Richard Weitz, “China-Russia relations and the United States: At a turning point?”, Second Line of Defense, accessed November 22, 2017, <http://www.sldinfo.com/china-russia-relations-and-the-united-states-at-a-turning-point/>.

του 1992¹¹³. Το 2001 στον ιδιωτικό τομέα, από πλευράς Ρωσίας, η Yukos που ήταν η πρώτη εταιρεία πετρελαίου που είχε ξεκινήσει τη δραστηριοποίηση και το σχεδιασμό εξαγωγών προς την Κίνα, πρότεινε την κατασκευή του αγωγού πετρελαίου Ανατολικής Σιβηρίας- Ειρηνικού Ωκεανού (ESPO oil pipeline) ο οποίος θα συνέδεε το Ανγκάσκ στη Σιβηρία με το Ντακίν στη Βόρεια πλευρά της Κίνας¹¹⁴. Αν και η Yukos δεν κατάφερε καν να ξεκινήσει την κατασκευή του αγωγού, το 2004, όταν κατασχέθηκε από την κρατική Rosneft, η τελευταία υπέγραψε με την CNPC ένα πενταετές συμβόλαιο μεταφοράς 48,4 εκατ. τόνων πετρελαίου μέσω σιδηροδρόμων¹¹⁵.

Το 2006 Ρωσία και Κίνα υπέγραψαν ένα πακέτο συμφωνιών ενεργειακής συνεργασίας, το οποίο περιελάμβανε επιχειρηματικά σχέδια στον τομέα του πετρελαίου, φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού. Πιο συγκεκριμένα, η Transneft και η CNPC ξεκίνησαν την κατασκευή ενός αγωγού πετρελαίου από το Skovorodino στην Daqing, βασισμένες στην αρχική ιδέα της Yukos, ενώ η Gazprom υπέγραψε υπόμνημα για την κατασκευή ενός αγωγού φυσικού αερίου. Ακόμα, οι κρατικές εταιρείες ηλεκτρισμού υπέγραψαν συμφωνία να ξεκινήσουν μελέτες σχετικά με το σχεδιασμό ενός έργου για την εξαγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από τη Ρωσία στην Κίνα¹¹⁶. Το 2008, τα γεγονότα στη Γεωργία ώθησαν τη Ρωσική Ομοσπονδία να δώσει μεγαλύτερη έμφαση στη σχέση της με την Ασία γενικότερα και πιο συγκεκριμένα με την Κίνα λόγω της ολοένα αυξανόμενης ζήτησής της σε ενέργεια. Έτσι, από το 2009 είχαμε μεγάλη ανάπτυξη του εμπορίου άνθρακα και ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ Ρωσίας και Κίνας, καθώς και μία σημαντική συμφωνία εξαγωγής πετρελαίου μεταξύ Rosneft και CNPC, η οποία προέβλεπε ετήσια μεταφορά 15 εκατ. τόνων πετρελαίου μέσω του αγωγού Skovorodino-Daqing έως το 2030¹¹⁷. Το 2013, η συμφωνία εξαγωγής πετρελαίου επεκτάθηκε, αυξάνοντας κατά 15 εκατ. τόνους το ήδη εξαγωγίμο πετρέλαιο, για τα επόμενα 25 χρόνια. Ακόμα, η Rosneft υπέγραψε συμφωνία με τη Sinopec για εξαγωγή 10 εκατ. τόνων πετρελαίου για τα επόμενα 10 χρόνια, ξεκινώντας από το 2014¹¹⁸.

Οι δύο πρώτες δεκαετίες συνεργασίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας χαρακτηρίστηκαν από αρκετές διακηρύξεις για την ανάπτυξη της μεταξύ τους σχέσης αλλά αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι έγιναν και οι αντίστοιχες έμπρακτες κινήσεις για ουσιαστικότερη συνεργατική σχέση. Αν και κανείς δε μπορεί να αρνηθεί πως αργά βήματα έγιναν προς τη σταθεροποίηση της εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κρατών, τα οποία μάλιστα αποτέλεσαν τη βάση για τη μετέπειτα ανάπτυξη της στρατηγικής σχέσης τους. Αυτό φαίνεται και στον τομέα της ενέργειας, στον οποίο παρά τις συμφωνίες ενεργειακής συνεργασίας, μικρή

¹¹³ James Henderson and Tatiana Mitrova, "Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon", The Oxford Institute for Energy Studies Paper: WPM67 (2016): 12 -13, accessed November 22, 2017.

¹¹⁴ John Helmer, "China beats Japan in Russian Pipeline Race", Asia Times Online, accessed November 22, 2017, http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/GD29Ag01.html.

¹¹⁵ Henderson and Mitrova, "Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon", 13-14.

¹¹⁶ Henderson and Mitrova, ό.π., 14.

¹¹⁷ Henderson and Mitrova, ό.π., 14.

¹¹⁸ Henderson and Mitrova, ό.π., 14-15.

πρόοδος έγινε ουσιαστικά στη διάρκεια των πρώτων δύο δεκαετιών. Ακόμα, και αυτή η πρόοδος είχε να κάνει περισσότερο με τη συνεργασία μεταξύ των ενδιαφερομένων εταιρειών, παρά με την καθεαυτή συνεργασία μεταξύ των κρατών. Πολύ περισσότερο, μιας και ο τομέας της ενέργειας είναι στρατηγικής σημασίας και για τη Ρωσία αλλά και για την Κίνα, το κράτος και στις δύο περιπτώσεις είναι παρεμβατικό και επηρεάζει τη δραστηριότητα των εταιρειών που κινούνται στον κλάδο της ενέργειας με σκοπό τον προστατευτισμό, με αποτέλεσμα στην αρχή να γίνονται δειλά βήματα λόγω αμοιβαίας ανασφάλειας.

Αυτό που έχει ενδιαφέρον να ειπωθεί, είναι ότι παρά την πτωτική τάση στο εμπόριο μεταξύ των δύο, που σημειώθηκε ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης το 2009, τα κράτη γρήγορα επανέφεραν τα επίπεδα του εμπορίου μεταξύ τους μέχρι το τέλος της δεκαετίας και πολύ περισσότερο, το εμπόριο αυτό στηρίχθηκε στην εξαγωγή από πλευράς Ρωσίας πρώτων υλών, συμπεριλαμβανομένων καυσίμων και ενεργειακών προϊόντων και στην εξαγωγή από πλευράς Κίνας τελικών προϊόντων όπως είναι μηχανήματα, μεταφορικά οχήματα, χημικά προϊόντα, ηλεκτρονικά και γενικά καταναλωτικά προϊόντα¹¹⁹, το οποία ειδικά μετά το 2014 η Ρωσία είχε ανάγκη, λόγω εμπάργκο εξαγωγών αντίστοιχων προϊόντων από πλευράς ΕΕ και ΗΠΑ.

Το 2014 υπήρξε ένα σημαντικό σημείο καμπής της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Έπειτα από την κρίση της Ουκρανίας και την προσάρτηση της Κριμαίας από πλευράς Ρωσίας, οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τις δυτικές χώρες, ώθησαν τη Ρωσία να επαναπροσδιορίσει τους στρατηγικούς της εταίρους. Χωρίς φυσικά να σημαίνει ότι κόπηκε κάθε δεσμός και συνεργασία με τη Δύση, η Ρωσία ξεκίνησε να στρέφεται προς την Ασία και κυρίως την Κίνα, λόγω του ρυθμού ανάπτυξής της. Αυτό είχε άμεσο αντίκτυπο στον τομέα της ενέργειας.

Παρακάτω θα εξετάσουμε πιο σχολαστικά την ενεργειακή συνεργασία Ρωσίας-Κίνας με βάση το είδος της ενέργειας. Τα κύρια είδη εμπορίου μεταξύ Ρωσίας και Κίνας στον τομέα της ενέργειας είναι το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο.

5.3.1 ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ

5.3.1.1 ΤΑ ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΙΒΗΡΙΑ ΚΑΙ ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΣΕ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ

Η Ρωσία κατέχει μεγάλα αποθέματα πετρελαίου στην Ανατολική Σιβηρία και Άπω Ανατολή. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των αποθεμάτων παρέμεινε ανεκμετάλλευτο λόγω γεωγραφικής θέσης. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ρωσικών εξαγωγών πετρελαίου κινείται προς τις χώρες της Ευρώπης, αυτό είχε σαν αποτέλεσμα η Ρωσική Ομοσπονδία να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στην εξόρυξη πετρελαίου από οικόπεδα που βρίσκονταν πιο κοντά στην Ευρώπη και όχι στην απομακρυσμένη Ανατολική Σιβηρία. Το ίδιο ίσχυσε και για τις υποδομές και τις επενδύσεις για

¹¹⁹ Henderson and Mitrova, ό.π., 15.

τη μεταφορά πετρελαίου. Το 2009 η εξόρυξη πετρελαίου στην περιοχή της Ανατολικής Σιβηρίας και Άπω Ανατολής υπολογίζεται πως έφτανε στο μέγιστο τα 11 εκατ. τόνους πετρελαίου συγκεντρωτικά από διάφορα οικόπεδα της περιοχής¹²⁰.

Η άνοδος όμως των οικονομιών της Ασίας και η αυξανόμενη ζήτηση σε πετρέλαιο, εκτός των άλλων, ώθησε τη Ρωσία ήδη από το 2009 να κοιτάζει την περιοχή με περισσότερη προσοχή, καθώς η ασιατική αγορά και κυρίως η κινεζική, φαινόταν πως θα μπορούσε να αποφέρει ευκαταφρόνητα έσοδα στη Ρωσική Ομοσπονδία. Έτσι το 2009 ξεκίνησε η πρώτη φάση κατασκευής του αγωγού πετρελαίου Ανατολικής Σιβηρίας-Ειρηνικού Ωκεανού (αγωγός πετρελαίου ESPO). Χαρακτηριστικό είναι ότι, με το που τέθηκε σε λειτουργία ο ESPO η παραγωγή πετρελαίου στα οικόπεδα της Ανατολικής Σιβηρίας αυξήθηκε από 100.000 βαρέλια ανά ημέρα το 2009¹²¹ σε 1.338.000 βαρέλια ανά ημέρα το 2016¹²².

Η περιοχή φαίνεται να έχει μεγάλες δυνατότητες εξόρυξης, πράγμα που δηλώνει ότι εξαγωγές από τη Ρωσία μπορούν να επιφέρουν όχι μόνο σημαντική κάλυψη των ενεργειακών αναγκών των γύρω χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της Κίνας, αλλά και μεγαλύτερη ενεργειακή ασφάλεια για την περιοχή.

Η Κίνα έγινε εισαγωγέας πετρελαίου λίγο μετά το τέλος της δεκαετίας του 1990. Έως τότε τα αποθέματά της έφταναν για να καλύψουν τις εσωτερικές της ανάγκες για πετρέλαιο. Μετά τη δεκαετία του 1990 όμως οι ανάγκες της για πετρέλαιο αυξήθηκαν με έντονο ρυθμό και αντίστοιχα και οι εισαγωγές της¹²³. Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνονται οι ποσότητες πετρελαίου που έχει η Κίνα ως απόθεμα και οι ποσότητες που χρειάζεται για να ικανοποιήσει τις ανάγκες της. Το 1993 η ζήτηση πετρελαίου ξεπερνάει τα διαθέσιμα αποθέματα και από τότε φαίνεται η αυξητική πορεία της ζήτησης¹²⁴.

¹²⁰ Henderson and Mitrova, ό.π., 20.

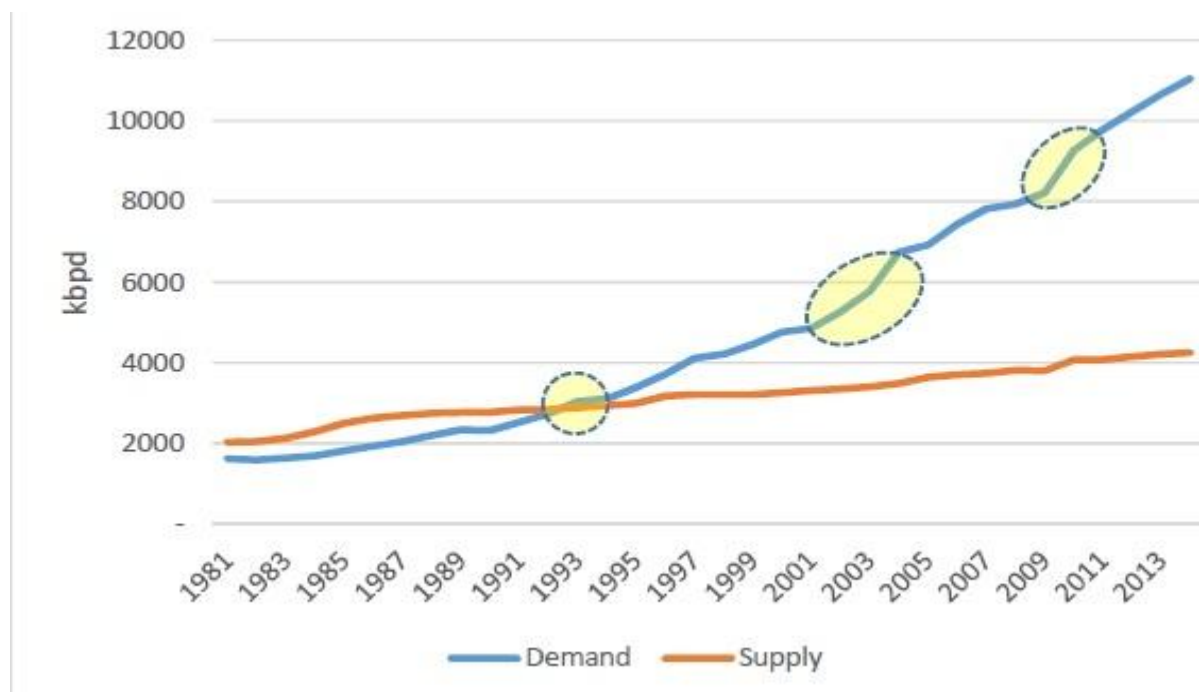
¹²¹ Henderson and Mitrova, ό.π., 20.

¹²² U.S. Energy Information Administration, “Country Analysis Brief: Russia”, 6.

¹²³ Henderson and Mitrova, “Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon”, 23.

¹²⁴ “Statistical Review of World Energy”, BP, 64th edition (2015), accessed December 9, 2017, <https://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2015/bp-statistical-review-of-world-energy-2015-full-report.pdf>.

Εικόνα 1: Αποθέματα και ζήτηση πετρελαίου της Κίνας

Πηγή: BP Statistical Review of World Energy 2015 και Henderson-Mitrova.

Σημαντικό είναι από πού προέρχονται αυτές οι εισαγωγές πετρελαίου, δεδομένου ότι κρίσιμο σημείο της κινεζικής ενεργειακής πολιτικής είναι η ενεργειακή ασφάλεια. Οι εισαγωγές ξεκινούν κυρίως από τη Μέση Ανατολή αλλά και σε μικρότερο ποσοστό από την Αφρική, φτάνοντας το 70% του συνολικού εισαγόμενου πετρελαίου για το έτος 2015. Ο κυριότερος τρόπος μεταφοράς είναι ακόμα και σήμερα μέσω των θαλάσσιων οδών, με περίπου τα $\frac{3}{4}$ εισαγωγών μέσω θάλασσας να περνάνε από τα Στενά της Μαλάκα και το υπόλοιπο ποσοστό να φτάνει στην Κίνα από τον Ειρηνικό Ωκεανό¹²⁵. Αυτό είναι κάτι που προκαλεί ιδιαίτερη ανασφάλεια στην Κίνα μιας και αισθάνεται εκτεθειμένη σε περίπτωση που οι ΗΠΑ θελήσουν να κάνουν κάποια κίνηση ενάντια στην ενεργειακή της ασφάλεια. Αυτός είναι και ο λόγος που παρατηρείται η τάση για διαφοροποίηση τόσο των χωρών από τις οποίες προμηθεύεται το πετρέλαιο αλλά και πολύ περισσότερο η ανάγκη για διαφοροποίηση του τρόπου μεταφοράς και η χρησιμοποίηση είτε σιδηροδρόμων είτε αγωγών, ώστε να αποφευχθεί η μεταφορά μέσω θάλασσας. Η Ρωσία με τα αποθέματά της στην Ανατολική Σιβηρία και Άπω Ανατολή, φαίνεται να δέχεται ιδιαίτερη προτίμηση λόγω των προνομίων που παρέχει. Η Ρωσία φαίνεται να διαθέτει μεγάλα αποθέματα, η εισαγωγή γίνεται από τη στεριά και όχι τη θάλασσα, όπως επίσης τα κοινά τους σύνορα έχουν το προνόμιο μη χρησιμοποίησης ενδιάμεσων χωρών-διακινητών (transit).

¹²⁵ Henderson and Mitrova, ό.π., 24.

5.3.1.2 ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ

Μία από τις πρώτες ρωσικές εταιρείες που ξεκίνησε εξαγωγές πετρελαίου μέσω σιδηροδρόμων ήταν η Yukos ήδη από το 1999. Οι συμφωνίες εξαγωγών της Yukos ξεκίνησαν και μία διαδικασία διαπραγματεύσεων και συνομιλιών μεταξύ της ρωσικής και της κινεζικής κυβέρνησης. Στην αρχή της δεκαετίας του 2000, καθώς οι ανάγκες εισαγωγής πετρελαίου άρχισαν να αυξάνονται για την Κίνα, ξεκίνησε ένας διάλογος με τη Yukos σχετικά με την κατασκευή ενός αγωγού πετρελαίου που θα συνέδεε το Angarsk με την περιοχή Daqing στην Κίνα, με την CNPC να διατίθεται να χρηματοδοτήσει το 50% των εξόδων κατασκευής και να αγοράσει όλο το αργό πετρέλαιο που θα περνούσε από τον αγωγό. Σημαντικό σημείο της συμφωνίας ήταν επίσης ότι το 50% του πετρελαίου που θα περνούσε από τον αγωγό Angarsk-Daqing, θα εξαγόταν αποκλειστικά από τη Yukos, κάτι που επικύρωνε την ηγετική θέση της εταιρείας στην περιοχή της Ανατολικής Σιβηρίας¹²⁶.

Παράλληλα με τη Yukos, η κρατική Transneft προωθούσε ένα ανταγωνιστικό σχέδιο κατασκευής αγωγού πετρελαίου από το Angarsk στο λιμάνι Nakhodka, ο οποίος ήταν ακριβότερος στην κατασκευή καθώς είχε μεγαλύτερο μήκος. Για την Ρωσία, ο προτεινόμενος αγωγός της Transneft, είχε το προνόμιο (εκτός του ότι ουσιαστικά θα ανήκε σε κρατική εταιρεία) ότι το λιμάνι Nakhodka θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για εξαγωγές σε διάφορες χώρες της περιοχής γύρω από τον Ειρηνικό Ωκεανό, ενώ ο αγωγός της Yukos οδηγούσε σε μονοπώλιο εισαγωγών από την Κίνα¹²⁷. Τελικά σε αυτή τη φάση, το ζήτημα της κατασκευής του αγωγού πάγωσε, με το ξεκίνημα του σκανδάλου της Yukos το 2003, της οποίας οι επικεφαλές είχαν να αντιμετωπίσουν κατηγορίες της ρωσικής κυβέρνησης για απάτη και φοροδιαφυγή¹²⁸.

Το σημαντικό όμως σε αυτό το σημείο, είναι το ότι τελικά η ρωσική κυβέρνηση, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, δεν άφησε μία ιδιωτική εταιρεία να καθορίσει τις εξαγωγές από την Ανατολική Σιβηρία. Αυτό δείχνει πόσο ισχυρό είναι το κράτος σε θέματα ενέργειας αλλά και το στρατηγικό σχεδιασμό των εξαγωγών στην Ασία. Σε μία περίοδο που η Κίνα έχει ήδη ανοδική πορεία και ολοένα αυξανόμενες ανάγκες για ενέργεια, η Ρωσία δεν αρέσκεται στο να εξάγει αποκλειστικά σε αυτήν.

Μετά την κατάρρευση της Yukos, η Rosneft εξαγόρασε το μεγαλύτερο μερίδιο της και αυτό αποδείχτηκε κρίσιμο σημείο και για τη συνεργασία Ρωσίας και Κίνας στον τομέα της ενέργειας. Η Rosneft δέχτηκε από την Κίνα μία προπληρωμή εξαγόμενου πετρελαίου ύψους 6 δις δολαρίων, όσα ήταν και τα υπολειπόμενα χρέη της Yukos. Αυτή ήταν η πρώτη φορά που κινεζικοί οικονομικοί πόροι χρησιμοποιήθηκαν σε ένα στρατηγικό τομέα για τη ρωσική οικονομία. Η Rosneft υπέγραψε με την CNPC ένα πενταετές συμβόλαιο για εξαγωγές μέσω

¹²⁶ Henderson and Mitrova, ό.π., 24-25.

¹²⁷ Henderson and Mitrova, ό.π., 24-25.

¹²⁸ “10+1 δισεκατομμυριούχοι που έχουν κάνει φυλακή”, insider.gr, accessed December 2, 2017, <http://www.insider.gr/eidiseis/kosmos/28584/101-disekatommy-rioyhoi-poy-ehoy-n-kanei-fy-laki>.

σιδηροδρόμου σε τιμές λίγο υψηλότερες από αυτές της αγοράς¹²⁹. Φάνηκε έτσι η πρόθεση της κινεζικής κυβέρνησης να υποστηρίξει εταιρείες και σχέδια τα οποία θα διασφάλιζαν την ομαλή τροφοδοσία της σε ενέργεια¹³⁰.

Στα τέλη του 2004, υπογράφηκε η συμφωνία για την κατασκευή του αγωγού πετρελαίου ESPO ξεκινώντας το 2006. Σε γεωπολιτική βάση, όπως είπαμε και νωρίτερα, η κατασκευή του συγκεκριμένου αγωγού, θα βοηθούσε τη Ρωσία να αναπτύξει τις υποδομές της ώστε να εκμεταλλευτεί τα αποθέματα της Ανατολικής Σιβηρίας αλλά και να επεκτείνει τις εξαγωγές της στην αγορά των ανερχόμενων οικονομιών της Ασίας. Υπό αυτές τις συνθήκες, η Transneft υπέγραψε με τη κινεζική CNPC, την ίδια χρονιά, ένα πρωτόκολλο για την κατασκευή ενός αγωγού που θα εκτινόταν από το κεντρικό τμήμα του ESPO στο Skovorodino έως τα κινεζικά σύνορα¹³¹.

Ακόμα, η Κίνα θέλησε να προχωρήσει παραπέρα τη συνεργασία της με τη Ρωσία και να εξαγοράσει ένα μέρος της Rosneft. Η Ρωσία όμως λόγω ανησυχίας για την επιρροή που θα μπορούσε να έχει η Κίνα, αρνήθηκε να πουλήσει μερίδια μεγαλύτερα των 500 εκατ. δολαρίων¹³², κάνοντας σαφές πως είναι ανοιχτή σε συγκεκριμένες εμπορικές συμφωνίες αλλά όχι σε μεγάλες επενδύσεις σε εταιρείες που παίζουν στρατηγικό ρόλο για τη Ρωσία¹³³.

Παρόλα αυτά, η παραπάνω αδιαπραγμάτευτη θέση της Ρωσίας έλαβε χώρα σε μία περίοδο ευημερίας. Με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το 2008 όμως, και την επικείμενη πτώση στις τιμές του πετρελαίου, η ρωσική οικονομία φάνηκε να αντιμετωπίζει προβλήματα. Η Rosneft και η Transneft, και οι δύο αναμεμιγμένες στην κατασκευή του ESPO, είχαν ξεμείνει από επενδυτικά κεφάλαια και η κινεζική οικονομική βοήθεια φάνταζε τώρα αναγκαία. Το 2009 η Rosneft και η CNPC υπέγραψαν συμβόλαιο για εξαγωγή 15 εκατ. τόνων πετρελαίου ανά έτος έως το 2030¹³⁴. Το 2010 η κατασκευή του αγωγού που θα συνέδεε τον ESPO από το Skovorodino με το Daqing είχε τελειώσει και ξεκίνησε την τροφοδοσία το 2011¹³⁵.

Το 2012, αφού ολοκληρώθηκε και η δεύτερη φάση κατασκευής του ESPO που συνέδεε το Skovorodino με τη ρωσική ακτή στον Ειρηνικό Ωκεανό, η Rosneft ξεκίνησε να υπογράφει νέα συμβόλαια εξαγωγών. Αν και η Κίνα αποτελεί το μεγαλύτερο εισαγωγέα ρωσικού πετρελαίου

¹²⁹ Nina Poussenkova, "Russia's Eastern Energy Policy: A Chinese Puzzle for Rosneft", ifri, Russia/NIS Center, Russie.Nei. Visions No 70 (2013): 12, accessed December 2, 2017.

¹³⁰ Henderson and Mitrova, "Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon", 25.

¹³¹ Henderson and Mitrova, ό.π., 26.

¹³² Η πρόταση της Κίνας ήταν να αγοράσει μερίδια της Rosneft ύψους 3 δις δολαρίων.

¹³³ Henderson and Mitrova, "Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon", 26.

¹³⁴ Henderson and Mitrova, ό.π., 26.

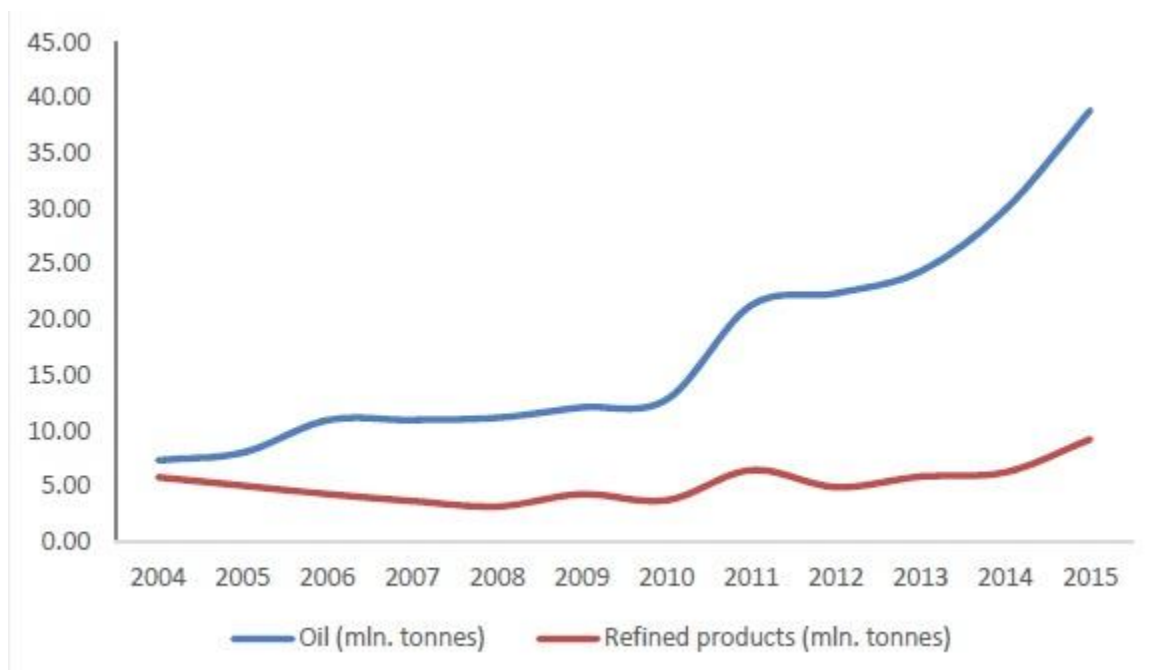
¹³⁵ "FACTBOX-Russia's ESPO oil pipeline link to China", Reuters, accessed December 10, 2017, <https://uk.reuters.com/article/russia-china-pipeline/factbox-russias-espo-oil-pipeline-link-to-china-idUKTOE68Q04I20100927>.

στην Ασία, υπάρχουν πλέον και άλλοι σημαντικοί αγοραστές όπως η Ιαπωνία και η Ν. Κορέα καθώς και ένας αριθμός μικρότερων ασιατικών δυνάμεων¹³⁶.

Όσον αφορά τις εισαγωγές της Κίνας, φαίνεται ότι το ρωσικό πετρέλαιο αντιπροσωπεύει την απεξάρτηση που θέλει να πετύχει, από το πετρέλαιο που εισάγει από τη Μέση Ανατολή. Το 2015, η Ρωσία ήταν ο δεύτερος μεγαλύτερος εξαγωγέας πετρελαίου στην Κίνα, αμέσως μετά τη Σαουδική Αραβία. Σε μικρό χρονικό διάστημα, οι ρωσικές εξαγωγές ξεπέρασαν και τη Σαουδική Αραβία¹³⁷. Σε αυτό συνέβαλε η ανάπτυξη της έντασης των εξαγωγών πετρελαίου μέσω του ESPO. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι ρωσικές εταιρείες πετρελαίου, δέχονται πληρωμές και μέσω RenMinBi¹³⁸ και αυτό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σαν μία κίνηση τόσο εμπορική αλλά περισσότερο πολιτική.

Το παρακάτω διάγραμμα δείχνει την ραγδαία ανάπτυξη των κινεζικών εισαγωγών ρωσικού πετρελαίου, ιδιαίτερα αφού τέθηκε σε λειτουργία ο αγωγός ESPO, το 2010.

Εικόνα 2: Ρωσικές εξαγωγές πετρελαίου και παράγωγων προϊόντων στην Κίνα

Πηγή: Henderson and Mitrova

¹³⁶ Henderson and Mitrova, ό.π., 32-33.

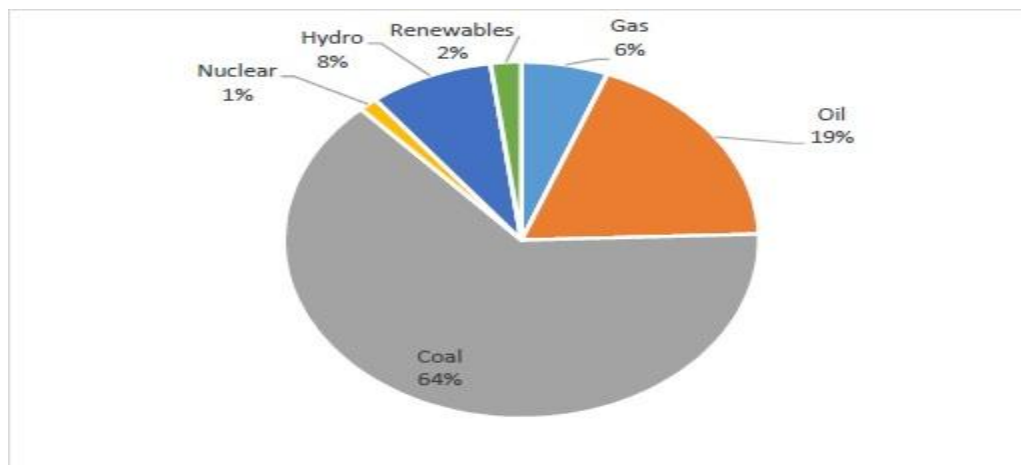
¹³⁷ Chen Aizhu and Meng Meng, "Russia beats Saudi Arabia as China's top crude oil supplier in 2016", Reuters, accessed December 9, 2017, <https://www.reuters.com/article/us-china-economy-trade-crude/russia-beats-saudi-arabia-as-chinas-top-crude-oil-supplier-in-2016-idUSKBN1570VJ>.

¹³⁸ Henderson and Mitrova, ό.π., 34.

5.3.2 ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ

Παρά το γεγονός ότι ο ισχυρότερος τομέας συνεργασίας είναι αυτός του πετρελαίου, μεγάλη διάσταση έλαβαν κατά τα τελευταία χρόνια οι διαπραγματεύσεις για το φυσικό αέριο¹³⁹. Από πλευράς Ρωσίας, η Gazprom και η Rosneft, είναι οι εταιρείες που κατέχουν τα μεγαλύτερα μερίδια σε κοιτάσματα φυσικού αερίου και αυτές που ηγούνται και στον τομέα των εξαγωγών. Ανάλογα, με την περίπτωση του πετρελαίου, η αγορά των ασιατικών κρατών είναι ιδιαίτερα ελκυστική για τις ρωσικές εξαγωγές. Από τα κράτη αυτά, ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην οικονομία της Κίνας, καθώς παρουσιάζει το μεγαλύτερο ρυθμό ανάπτυξης. Η Κίνα, όμως, από την πλευρά της, αντίθετα από ότι στον τομέα του πετρελαίου, δεν έχει ακόμα ιδιαίτερη ανάγκη για φυσικό αέριο και οι εισαγωγές της άρχισαν να αυξάνονται μόνο τα τελευταία χρόνια και με σχετικά αργούς ρυθμούς¹⁴⁰. Το παρακάτω διάγραμμα δείχνει την κινεζική ζήτηση ανά είδος ενέργειας σε ποσοστό επί τις εκατό (%) για το 2015, στο οποίο φαίνεται η μεγάλη ζήτηση για άνθρακα σε ποσοστό 64% επί της συνολικής ζήτησης σε ενέργεια. Το πετρέλαιο καταλαμβάνει ένα 19%, το φυσικό αέριο ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 6% και το υπόλοιπο 11% αφορά σε άλλες μορφές ενέργειας.

Εικόνα 3: Η κινεζική ζήτηση ανά μορφή ενέργειας (2015)

Πηγή: BP Statistical Review of World Energy 2016 και Henderson-Mitrova.

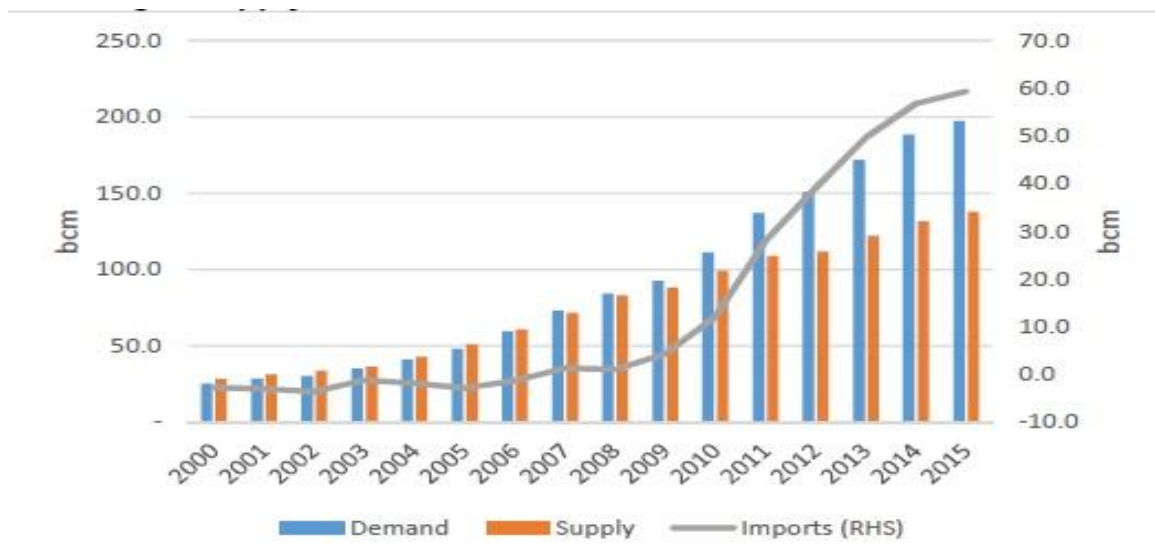
Η Κίνα μπορεί να στρέφεται σταδιακά σε εναλλακτικές πηγές ενέργειας λόγω περιβαλλοντικών ζητημάτων που αφορούν τη μεγάλη κατανάλωση σε άνθρακα αλλά τα επίπεδα χρησιμοποίησης άρα και αναγκαιότητας σε φυσικό αέριο είναι ακόμα χαμηλά, οπότε και η ανάγκη της για

¹³⁹ Henderson and Mitrova, “Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon”, 46.

¹⁴⁰ Henderson and Mitrova, ό.π., 48.

εισαγωγές. Το παρακάτω διάγραμμα απεικονίζει τη ζήτηση της Κίνας σε φυσικό αέριο, τα διαθέσιμα αποθέματά της και τις εισαγωγές φυσικού αερίου που πραγματοποίησε με βάση τη χρονολογία. Όπως φαίνεται το 2007 ήταν η πρώτη χρονιά κατά την οποία η ζήτηση σε φυσικό αέριο ξεπέρασε τα αποθέματά της. Όπως επίσης φαίνεται και η κατακόρυφη συγκριτικά αύξηση των εισαγωγών μετά το 2010.

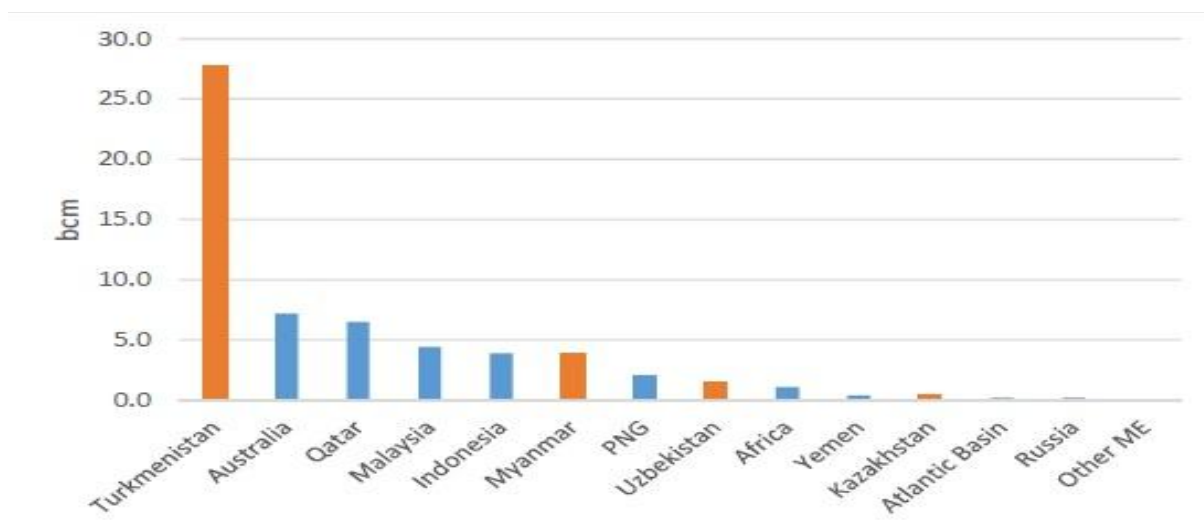
Εικόνα 4: Η κινεζική ζήτηση, τα αποθέματα και οι εισαγωγές σε φυσικό αέριο

Πηγή: BP Statistical Review of World Energy 2016 και Henderson and Mitrova

Έως τώρα, η Κίνα έχει καταφέρει να εξασφαλίζει με ευκολία τις αναγκαίες ποσότητες εισαγωγών φυσικού αερίου. Όπως δείχνει το παρακάτω διάγραμμα, οι ποσότητες που εισάγονται από τη Ρωσία είναι αμελητέες συγκριτικά με αυτές που προέρχονται από το Τουρκμενιστάν στην Κεντρική Ασία.

Εικόνα 5: Κινεζικές εισαγωγές φυσικού αερίου ανά περιοχή προέλευσης

Πηγή: BP Statistical Review of World Energy 2016 και Henderson and Mitrova

Η συνεργασία με το Τουρκμενιστάν, το Ουζμπεκιστάν και Καζακστάν στην Κεντρική Ασία είναι μεγάλης σημασίας για την Κίνα. Με αυτό τον τρόπο προσπαθεί και ως ένα βαθμό έχει καταφέρει να διαφοροποιεί τις χώρες από τις οποίες εισάγει ενέργεια ώστε να εξασφαλίσει τις αναγκαίες ποσότητες που χρειάζεται αλλά και την ενεργειακή της ασφάλεια. Στην Κεντρική Ασία έχει καταφέρει να αναπτύξει ένα δίκτυο εισαγωγών φυσικού αερίου κυρίως από το Τουρκμενιστάν μέσω του αγωγού φυσικού αερίου που συνδέει το Τουρκμενιστάν με την Κίνα, μέσω των Ουζμπεκιστάν και Καζακστάν. Οι ποσότητες που φτάνουν στην Κίνα συμπληρώνονται με μικρότερα μερίδια από πλευράς Ουζμπεκιστάν και Καζακστάν, κάτι που κάνει το έργο αμοιβαία επωφελές. Εκτός των άλλων, οι χώρες αυτές είναι πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, οι οποίες με μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης βασιζόνταν στις εξαγωγές τους προς τη Ρωσία¹⁴¹.

5.3.2.1 ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ

Η πρώτη Συμφωνία για μεταφορά φυσικού αερίου από τη Ρωσία στην Κίνα ξεκίνησε βασιζόμενη στο σταθμό Sakhalin. Το 2003, η κινεζική CNPC και η ρωσική Sakhalin Energy υπέγραψαν συμφωνία για την έρευνα και ανάπτυξη ενός εκ των οικοπέδων που βρίσκονται στο ρωσικό νησί Sakhalin. Την επόμενη χρονιά, ξεκίνησαν και οι διαπραγματεύσεις μεταξύ CNPC

¹⁴¹ Henderson and Mitrova, “Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon”, 50.

και ExxonMobil για εξαγωγές φυσικού αερίου στην Κίνα προερχόμενες από το έργο Sakhalin-1¹⁴². Το 2006, οι διαπραγματεύσεις έλαβαν τέλος και υπήρξε συμφωνία για μεταφορά φυσικού αερίου μέσω αγωγού στα Βόρειο-Ανατολικά της Κίνας. Η Gazprom όμως πάγωσε τη συμφωνία προς όφελός της, καθώς ήθελε να εξάγει φυσικό αέριο μέσω του Sakhalin-2¹⁴³. Τα αποθέματα όμως του Sakhalin-2 ήταν δεσμευμένα με συμβόλαια που είχαν υπογραφεί με εταιρείες της Ιαπωνίας και της Νότιας Κορέας, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει αρκετό φυσικό αέριο για τις εξαγωγές στην Κίνα¹⁴⁴.

Παρά το γεγονός ότι διαπραγματεύσεις για μεταφορά φυσικού αερίου από τη Ρωσία στην Κίνα είχαν ξεκινήσει αρκετά χρόνια πριν τις πρώτες συμφωνίες, η κατάσταση προχωρούσε με αργά βήματα. Η Κίνα δεν είχε ιδιαίτερη ανάγκη για εισαγωγές μεγάλων ποσοτήτων φυσικού αερίου, οπότε είχε και το περιθώριο να διαπραγματεύεται έως ότου πετύχει τις τιμές που επιθυμούσε. Από την άλλη, η Ρωσία είχε από τις υψηλότερες τιμές και πολλές φορές η θέση της, της επέτρεπε αυτές οι τιμές να είναι αδιαπραγμάτευτες. Οι κυρώσεις όμως εις βάρος της μετά την κρίση της Ουκρανίας, μείωσαν τη διαπραγματευτική της ισχύ και μαλάκωσαν τη θέση της έναντι της Κίνας, κάτι που αντίστροφα μεγέθυνε τη διαπραγματευτική ισχύ της τελευταίας. Αυτός είναι και ο λόγος που οι ουσιαστικότερες συμφωνίες μεταξύ εταιρειών των δύο κρατών έχουν υπογραφεί με το πέρας του 2014. Φαίνεται με αυτόν τον τρόπο ότι η συνεργασία σε θέματα φυσικού αερίου, αν όχι συνολικά ενέργειας, μεταξύ Ρωσίας και Κίνας, δεν είναι ένα θέμα αμιγώς πολιτικό. Αν και τα δύο κράτη πολλές φορές παρεμβαίνουν για να εξασφαλίσουν τα συμφέροντά τους, αυτό γίνεται περισσότερο υπό ανταγωνιστικούς όρους παρά συνεργατικούς. Αυτό όμως σε τελική ανάλυση, δε σημαίνει ότι κάποιοι από τους πολιτικούς ή στρατηγικούς στόχους, είτε της Ρωσίας είτε της Κίνας, δεν ικανοποιούνται. Αντίθετα, θα λέγαμε ότι η συνεργασία τελικά επιτυγχάνεται, αλλά αυτό συμβαίνει επειδή οι συνθήκες το επιτρέπουν ή το επιβάλλουν και όχι επειδή τα κράτη αλληλοϋποστηρίζονται σε πολιτικό επίπεδο σε βαθμό που ξεπερνάει όλους τους μεταξύ τους ανταγωνισμούς.

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει τις διαπραγματεύσεις και τις συμφωνίες που υπογράφηκαν από τις δύο πλευρές από το 2014 και μετά.

¹⁴² Henderson and Mitrova, ό.π., 52.

¹⁴³ Αρχικά η Gazprom επιθυμούσε να εξάγει στη Κίνα μέσω του αγωγού Altai (αργότερα γνωστός ως Power of Siberia-2) στη Δυτική Σιβηρία. Αυτό όμως δεν εξυπηρετούσε την Κίνα, της οποίας οι ανάγκες ήταν σε βόρειο-ανατολικές περιοχές, οι οποίες μπορούσαν να εξυπηρετηθούν καλύτερα μέσω εισαγωγών από την Ανατολική Σιβηρία.

¹⁴⁴ “Sakhalin Energy hits 1000 LNG cargoes milestone”, LNG World News, accessed December 9, 2017, <http://www.lngworldnews.com/sakhalin-energy-hits-1000-lng-cargoes-milestone/>.

Εικόνα 6: Συμφωνίες και διαπραγματεύσεις Ρωσίας-Κίνας στον τομέα φυσικού αερίου

Date	Chinese counterparty	Russian counterparty	Asset	Comment
Jan-14	CNPC	Novatek	Yamal LNG	CNPC buys 20% stake
Aug-15	Chinese banks	Gazprom	Loan	\$1.5 billion loan agreed
Sep-15	Sinopec	Rosneft	Venineft JV (Rosneft, 75.1%, Sinopec, 24.9%)	Plans to develop Severo Veninskoye field to provide gas for Far East LNG project.
Sep-15	CNPC	Gazprom	Gas exports from Sakhalin to China	MoU signed for possible third pipeline route to China from Far East Russia
Sep-15	Sinopec	Mikhelson, Shamalov, Timchenko	Sibur Energy	10% plus stake; could involve participation in Amur gas processing plant; completed in Dec 2015
Nov-15	Sinopec	Rosneft	Gas processing and chemicals in East Siberia	Discussion on partnership agreement underway
Nov-15	CNOOC	Rosneft	Sakhalin offshore	Discussing possible co-operation on Sakhalin shelf; two fields close to Sakhalin 1 project
Nov-15	CNPC	Gazprom	CCGT plants in China	Plan to build power plants along the Power of Siberia line in China. Consultants being appointed to assess feasibility
Dec-15	Silk Road Fund	Novatek	Yamal LNG	SRF buys 9.9% for €1.1bn
Dec-15	Silk Road Fund	Novatek	Yamal LNG	SRF provides €730mm loan to Yamal LNG
Dec-15	CNPC	Gazprom	Power of Siberia	Agreement on underwater segment of pipeline across Amur river
Mar-16	Bank of China	Gazprom	Loan	€2 billion five year loan agreed
Apr-16	CDB, China Exinbank	Yamal LNG	Project Finance Loan	€9.3 billion loan plus Yuan 9.8 billion loan

Πηγή: Henderson and Mitrova

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, το 2014 είχαμε την εξαγορά ενός μεριδίου 20% του Yamal LNG από τη CNPC. Τον επόμενο χρόνο, κινεζικές τράπεζες συμφώνησαν να δώσουν δάνειο ύψους 1,5 δις δολαρίων στη ρωσική εταιρεία Gazprom. Ακόμα η Gazprom και η CNPC συμφώνησαν στο σχεδιασμό και την κατασκευή ενός πυρηνικού εργοστασίου. Επίσης το 2015, η Sinopec σε συνεργασία με τη Rosneft ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις για το σχεδιασμό ανάπτυξης συγκεκριμένων οικοπέδων που θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν με επιπλέον ποσότητες το έργο Far East LNG, επιπρόσθετα, η Sinopec εξαγόρασε ένα μερίδιο 10% της Sibur Energy. Το ταμείο του Δρόμου του Μεταξίου εξαγόρασε ένα μερίδιο 9,9% του Yamal LNG και προχώρησε σε παραχώρηση δανείου. Τέλος, το 2016, κινεζικές τράπεζες προχώρησαν σε παραχώρηση δανείων και επιχειρηματικές επενδύσεις προς τη Gazprom και το έργο Yamal LNG¹⁴⁵.

¹⁴⁵ Henderson and Mitrova, “Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon”, 56- 59.

Από τα παραπάνω φαίνεται πως το 2015 υπήρξε μία χρονιά με έντονη δραστηριότητα στον τομέα του φυσικού αερίου συγκριτικά με προηγούμενα χρόνια. Αυτό όμως που πρέπει να σημειωθεί είναι πως αυτό συνέβη σε μία ευάλωτη περίοδο για τη ρωσική οικονομία έπειτα από τις κυρώσεις. Έτσι, μπορούμε να πούμε πως λόγω οικονομικών αδιεξόδων, οι εταιρείες φυσικού αερίου άρχισαν να υποχωρούν σε πρώην αδιαπραγμάτευτες θέσεις και τιμές και αυτό είναι κάτι που εκμεταλλεύτηκαν οι κινεζικές εταιρείες προς όφελός τους. Ακόμα, παρά την επιθυμία των κινεζικών εταιρειών να επενδύσουν αγοράζοντας μερίδια σε ρωσικές εταιρείες και έργα του ενεργειακού τομέα, η ρωσική κυβέρνηση φαίνεται να είναι ιδιαίτερα προσεκτική στα ποσοστά που αφήνει διαθέσιμα προς τη γείτονα χώρα. Αυτά τα γεγονότα δείχνουν ότι ακόμα και σήμερα υπάρχει έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των δύο κρατών στον τομέα τόσο του φυσικού αερίου όσο και της ενέργειας γενικότερα. Είναι αδιαμφισβήτητο πάντως, ότι η συνεργασία μεταξύ Ρωσίας – Κίνας και των εταιρειών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας, προχωράει συγκριτικά με τα προηγούμενα χρόνια και αυτό είναι κάτι που θα μπορούσε να δημιουργήσει ένα προηγούμενο για μελλοντική περαιτέρω ανάπτυξη των σχέσεων και συνεργασιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

Η σχέση της Ρωσίας με την Κίνα είχε πάντοτε αντίκτυπο στη διεθνή και περιφερειακή πολιτική, αφού πρόκειται για τα δύο μεγαλύτερα κράτη του κόσμου από πλευράς εδαφών και πληθυσμού. Η συνεργασία λοιπόν των δύο, στον τομέα της άμυνας και των στρατιωτικών εξοπλισμών, είναι ένα ζήτημα που όλα τα κράτη και ιδιαίτερα οι μεγάλες δυνάμεις λαμβάνουν υπόψη τους στις διεθνείς σχέσεις.

Μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, η εκ νέου προσέγγιση των δύο κρατών έφερε νέες ευκαιρίες αλλά και διλλήματα σχετικά με το εύρος της συνεργασίας. Από την πλευρά της Ρωσικής Ομοσπονδίας αρχικά, κυρίως οικονομικά οφέλη αναγκαία για την εσωτερική ανασυγκρότησή της, την έφεραν πιο κοντά με την Κίνα σε ζητήματα αγοραπωλησίας στρατιωτικών εξοπλισμών. Παρόλα αυτά, επειδή η μετά την πτώση περίοδος για τη Ρωσία συμπίπτει με ένα προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής της προς τη Δύση, σε μία προσπάθεια δομικού εκσυγχρονισμού, όπως επίσης και το γεγονός ότι οι μνήμες της ιδεολογικής και όχι μόνο, σύγκρουσης της ΕΣΣΔ και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας των τελευταίων ετών ήταν ακόμα νωπές, τα βήματα για τη συνεργασία των δύο ξεκίνησαν αργά και με ιδιαίτερη καχυποψία.

Από την πλευρά της, η Κίνα, έπειτα από τα γεγονότα της Τιεν Αν Μεν το 1989 και τις κυρώσεις που της επιβλήθηκαν από τα δυτικά κράτη, οι οποίες συμπεριλάμβανανε παύση της στρατιωτικής συνεργασίας και της πώλησης οπλικών και στρατιωτικών συστημάτων, αποφάσισε να εκμεταλλευτεί την αναζωπύρωση των σχέσεων με τη Ρωσία μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και να στραφεί προς αυτή για αγορά σύγχρονου στρατιωτικού εξοπλισμού¹⁴⁶. Εκείνη την περίοδο, ο στρατιωτικός εξοπλισμός της Κίνας ήταν κατά πολύ κατώτερος σε σχέση με αυτόν της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Τα περισσότερα οπικά και αμυντικά συστήματά της ήταν Σοβιετικής τεχνολογίας της δεκαετίας του 1950 και στόχευε σε εκσυγχρονισμό τους, κυρίως στις ναυτικές δυνάμεις και τις δυνάμεις αέρος¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Jyotsna Bakshi, “Russia-China military-technical cooperation: Implications for India”, *Strategic Analysis*, 24:4 (2000): 633-634, doi: 10.1080/09700160008455239.

¹⁴⁷ Ethan Meick, “China-Russia Military -to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation”, U.S.-China Economic and Security Review Commission, Staff Research Report (2017): 4, accessed January 11, 2017, <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China-Russia%20Mil-Mil%20Relations%20Moving%20To%20ward%20Higher%20Level%20of%20Cooperation.pdf>

6.1 ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ-ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

6.1.1 ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991-2007

Παρά την προσπάθεια της Ρωσικής Ομοσπονδίας να προσεγγίσει τα δυτικά κράτη τον πρώτο καιρό έπειτα από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, όπως έχουμε αναλύσει και νωρίτερα, αυτά δε φάνηκαν να ικανοποιούν τις ρωσικές προσδοκίες. Έτσι, με το τέλος του 1992, η ρωσική εξωτερική πολιτική φαίνεται να ακολουθεί μία πιο ισορροπημένη γραμμή μεταξύ δύσης και ανατολής σε μία αναζήτηση εταίρων και συνεργατών που θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμοι στην προσπάθειά της να κατευνάσει την εσωτερική κρίση και να προχωρήσει σε εκσυγχρονισμό. Ένας τέτοιος εν δυνάμει συνεργάτης φάνηκε να είναι και η Κίνα λόγω της ήδη ανερχόμενης οικονομίας της αλλά και ως ένδειξη προς τα δυτικά κράτη ότι η Ρωσία δεν εξαρτιόνταν από αυτά και ότι τα ανερχόμενα ασιατικά κράτη θα μπορούσαν να είναι οιοσδήποτε συμμαχικοί εταίροι.

Η ανάγκη της Ρωσίας να πουλήσει όπλα ήταν επιτακτική. Η πρώην Σοβιετική Ένωση κληροδότησε στη Ρωσική Ομοσπονδία μία τεράστια στρατιωτική βιομηχανία και αμυντικό εξοπλισμό, ο οποίος δεν ήταν δυνατόν να συντηρηθεί πλέον λόγω της ύφεσης στην ρωσική οικονομία. Έτσι μεγάλο μέρος του εξοπλισμού αυτού κρίθηκε αναγκαίο να εξαχθεί ώστε τα έσοδα να χρησιμοποιηθούν στην αναδιοργάνωση της εσωτερικής οικονομίας. Επίσης, κίνητρο αποτέλεσε το γεγονός ότι η δημιουργία ενός δικτύου εμπορίου αμυντικού εξοπλισμού θα ενίσχυε τη στρατιωτική και πολιτική θέση της Ρωσίας στη διεθνή αρένα εκείνης της περιόδου¹⁴⁸.

Έτσι μετά την επίσκεψή του στην Κίνα το Δεκέμβριο του 1992, ο Γιέλτσιν υποσχέθηκε να πουλήσει σε αυτήν «τον πιο εξελιγμένο εξοπλισμό και όπλα», ενώ τον Οκτώβριο του ίδιου έτους είχε προηγηθεί η υπογραφή μίας συμφωνίας για Στρατιωτικό-τεχνική Συνεργασία¹⁴⁹. Η συμφωνία περιελάμβανε πώληση στρατιωτικού εξοπλισμού και αδειοδότηση της Κίνας για την παραγωγή του, μεταφορά τεχνολογίας, ανταλλαγή επισκέψεων από ανώτατους αξιωματούχους της άμυνας των δύο κρατών, καθώς και εκπαίδευση προσωπικού του αμυντικού τομέα της Κίνας στην Ρωσία¹⁵⁰. Η συμφωνία για Στρατιωτικό-τεχνική Συνεργασία αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία στηρίχθηκε όλο το οικοδόμημα του εμπορίου αμυντικών εξοπλισμών και τεχνολογιών. Τα αποτελέσματα της συμφωνίας φάνηκαν την ίδια χρονιά με το πρώτο σημαντικό συμβόλαιο για την πώληση είκοσι έξι μαχητικών αεροσκαφών Su-27 αξίας 1 δις δολαρίων¹⁵¹, τα οποία παραδόθηκαν στην Κίνα¹⁵². Ακόμα οι πρώτοι διακόσιοι πιλότοι ξεκίνησαν εκπαίδευση στη

¹⁴⁸ Jyotsna Bakshi, “Russia-China military-technical cooperation: Implications for India”, 635.

¹⁴⁹ Jyotsna Bakshi, *ό.π.*, 635.

¹⁵⁰ Jyotsna Bakshi, *ό.π.*, 641.

¹⁵¹ Alexey D. Muraviev, “Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China–Russia Relations”, *Journal of Asian Security and International Affairs* 1(2) (2014): 172, accessed February 2, 2017, doi: 10.1177/2347797014536638.

¹⁵² Οι διαπραγματεύσεις για την πώληση των Su-27 μαχητικών αεροσκαφών είχε ξεκινήσει πριν την πτώση της ΕΣΣΔ αλλά η αποστολή στην Κίνα έγινε από τη Ρωσική Ομοσπονδία μετά την κατάρρευση. Η αποστολή περιελάμβανε 24 μαχητικά αεροσκάφη Su-27 και 2 εκπαιδευτικά Su-27.

Ρωσία. Τέλος, η Ρωσία ανακοίνωσε την πώληση στην Κίνα, μαχητικών αεροσκαφών, αεροσκαφών μεταφοράς και άλλων όπλων εναέριας άμυνας ύψους 1,8 δις δολάρια¹⁵³.

Να σημειωθεί ότι ήταν σημαντικό για την Κίνα να αγοράζει τις άδειες για παραγωγή των εξελιγμένων αμυντικών συστημάτων της Ρωσίας. Η Κίνα προσέβλεπε στην αναδιοργάνωση και των εκσυγχρονισμό του στρατιωτικού τομέα της, στα πλαίσια της στρατηγικής των «Τεσσάρων Εκσυγχρονισμών» του Ντενγκ Σιαοπινγκ. Η κατάσταση μετά τα γεγονότα την Τιεν Αν Μεν και οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τις Η.Π.Α. και τους συμμάχους της, δεν άφηναν πολλές επιλογές για την Κίνα.

Το 1993, πραγματοποιήθηκε στην Κίνα μία κεκλεισμένων των θυρών έκθεση και επίδειξη των ρωσικών στρατιωτικών τεχνολογιών. Την επίδειξη ακολούθησαν σημαντικές συμφωνίες για αγορά από πλευράς Κίνας τέτοιων οπλικών συστημάτων, που έως τότε δεν είχε στην κατοχή της, συμπεριλαμβανομένων υποβρυχίων και σύγχρονων στρατηγικών συστημάτων εναέριας άμυνας¹⁵⁴. Το ίδιο έτος, τα κράτη συμφώνησαν να επεκτείνουν τη συνεργασία στον τομέα του σχεδιασμού της αμυντικής βιομηχανίας, όπως επίσης κατέληξαν και σε μία πενταετή συμφωνία για Στρατιωτική Συνεργασία η οποία προέβλεπε συμβουλευτική σε υπουργικό και στρατιωτικό επίπεδο και ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών στον στρατιωτικό τομέα¹⁵⁵.

Σε αυτό το σημείο, φαίνεται πως οι ρώσοι θεωρητικοί και ειδικοί σε θέματα άμυνας, παρακολουθούσαν και προσπαθούσαν να αποκωδικοποιήσουν τις αναγκαιότητες της Κίνας όσων αφορά την ασφάλεια της, με σκοπό να καλύψουν όσες από αυτές δεν θα δημιουργούσαν τριγμούς στην ασφάλεια της ίδιας της Ρωσίας ή σε μακροχρόνια στρατηγικά συμφέροντά της. Έτσι, η Ρωσική Ομοσπονδία θα μπορούσε όχι μόνο να αποκομίσει οικονομικά οφέλη αλλά θα δημιουργούσε σταδιακά και ένα περιβάλλον εμπιστοσύνης από πλευράς Κίνας, το οποίο θα μπορούσε να μεταφραστεί ως ένα βαθμό και ως επιρροή προς αυτήν.

Το 1994, οι εισαγωγές της Κίνας ρωσικών εξοπλισμών αυξήθηκαν κατά 5 δις δολάρια σε σχέση με το 1992¹⁵⁶ και το 1996 τα δύο κράτη υπέγραψαν το πρώτο συμβόλαιο που επιτρέπει στην Κίνα να προχωρήσει σε παραγωγή διακοσίων μαχητικών αεροσκαφών στα πρότυπα του ρωσικού Su-27¹⁵⁷. Η άδεια για παραγωγή ήταν ένα σημαντικό σημείο για την ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανίας της Κίνας. Η Κίνα σε αυτή τη χρονική περίοδο στόχευε στον εκσυγχρονισμό της στρατιωτικής της δύναμης, κυρίως σε τομείς που θα της έδιναν το περιθώριο να προβάλλει τη στρατιωτική της ισχύ έναντι της Ταιβάν και στη Νότια Σινική Θάλασσα¹⁵⁸. Έτσι, τόσο η αγορά αλλά και πολύ περισσότερο η άδεια για παραγωγή μαχητικών αεροσκαφών τύπου Su-27 αναβάθμιζε ως ένα βαθμό την εναέρια άμυνα της. Ακόμα, ιδιαίτερη βαρύτητα και

¹⁵³ Jyotsna Bakshi, "Russia-China military-technical cooperation: Implications for India", 641.

¹⁵⁴ Jyotsna Bakshi, *ό.π.*, 642.

¹⁵⁵ Jyotsna Bakshi, *ό.π.*, 642-643.

¹⁵⁶ Jyotsna Bakshi, *ό.π.*, 643.

¹⁵⁷ Alexey D. Muraviev, "Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China-Russia Relations", 172.

¹⁵⁸ Sherman Garnett, "Challenges of the Sino-Russian strategic Partnership", *The Washington Quarterly* 24:4 (2001): 45, accessed November 10, 2016, doi: 10.1162/016366001317149174.

προτεραιότητα δόθηκε από την πλευρά της Κίνας στην ανάπτυξη των ναυτικών δυνάμεων “blue-water”, αγοράζοντας από τη Ρωσία αντιτορπιλικά τύπου Sovremenny και υποβρύχια τύπου Kilo¹⁵⁹. Τέλος, αγοράστηκαν και άλλοι εξοπλισμοί όπως tanks, εξελιγμένα οχήματα πεζικού, ελικόπτερα, αεροσκάφη μεταφορών, πύραυλοι και πυραυλικά συστήματα, radars κ.α.¹⁶⁰. Υπολογίζεται ότι τη δεκαετία του 1990, η αγορά της Κίνας απορρόφησε το 25% των ρωσικών εξαγωγών αμυντικού εξοπλισμού¹⁶¹.

Όσον αφορά στη σινο-ρωσική συνεργασία στα πυρηνικά όπλα, παραμένει αδιευκρίνιστο το πώς ακριβώς διαμορφώθηκε η κατάσταση. Η ρωσική κυβέρνηση επαναλάμβανε συνεχώς με δηλώσεις πως ικανοποιούσε τις διεθνείς υποχρεώσεις της για τη μείωση της μεταφοράς ευαίσθητης στρατιωτικής τεχνολογίας και πυρηνικών όπλων. Παρόλα αυτά, υπάρχουν αναφορές που υποστηρίζουν, ότι τη δεκαετία του 1990 και δεδομένης της έντονης οικονομικής δυσχέρειας στο εσωτερικό της ρωσικής οικονομίας, η ρωσική κυβέρνηση πούλησε στη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας τεχνολογία πυραυλικών καυσίμων, τεχνολογία προώθησης πυραύλων, μεγάλα μηχανήματα που χρησιμοποιούσαν υγροποιημένα καύσιμα, συμβουλές και τεχνολογία αιχμής καθώς και παρείχαν εκατοντάδες ειδικούς πυραύλων¹⁶².

Το 2005, η Κίνα απορρόφησε το 46,5% των ρωσικών εξαγωγών άμυνας, φτάνοντας στο ανώτατο σημείο της Στρατιωτικό-τεχνικής Συνεργασίας τους¹⁶³. Κατά την περίοδο 1992 με 2006, η Κίνα κατείχε τα πρωτεία στις εισαγωγές αμυντικού εξοπλισμού από τη Ρωσία, ξεπερνώντας το 40% των συνολικών εξοπλιστικών εξαγωγών της τελευταίας¹⁶⁴.

Το 2006, οι αγορές αμυντικών εξοπλισμών και οπλικών συστημάτων της Κίνας από τη Ρωσία άρχισαν να παρουσιάζουν μείωση για διάφορους λόγους. Πρώτον, η πλειοψηφία των εξοπλισμών που αγόρασαν οι κινέζοι από τους ρώσους τη δεκαετία του 1990 και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 2000, ήταν σοβιετικής τεχνολογίας, η οποία μπορεί να θεωρούνταν αξιόπιστη και εκσυγχρονισμός για την άμυνα της Κίνας αλλά το 2006 δεν αποτελούσε πια την τελευταία λέξη της αμυντικής τεχνολογίας. Δεύτερον, όταν η Κίνα κατάφερε να παράγει η ίδια κάποια από τα εξοπλιστικά μοντέλα της Ρωσίας, η ανάγκη να τα αγοράσει σε μεγάλες ποσότητες από την τελευταία εξαλείφτηκε. Τρίτον, μεταξύ των ρώσων υπήρχε καχυποψία σχετικά με την κινεζική παραγωγή όπλων και συστημάτων, κάτι που τους έκανε να είναι πολύ προσεκτικοί στο ποια τεχνολογία μοιράζονται. Τα πιο σύγχρονα επιτεύγματά τους τα κρατούσαν για τους ίδιους, εκτός αν ήταν απόλυτα σίγουροι πως οι κινέζοι δεν θα κατάφερναν να τα αντιγράψουν. Η Κίνα είχε αρχίσει ήδη τις εξαγωγές όπλων και συστημάτων άμυνας, τα οποία είχαν σαν πρότυπο τα

¹⁵⁹ Sherman Garnett, ό.π., 45.

¹⁶⁰ Sherman Garnett, ό.π., 45.

¹⁶¹ Alexey D. Muraviev, “Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China–Russia Relations”, 172.

¹⁶² Alexey D. Muraviev, ό.π., 173.

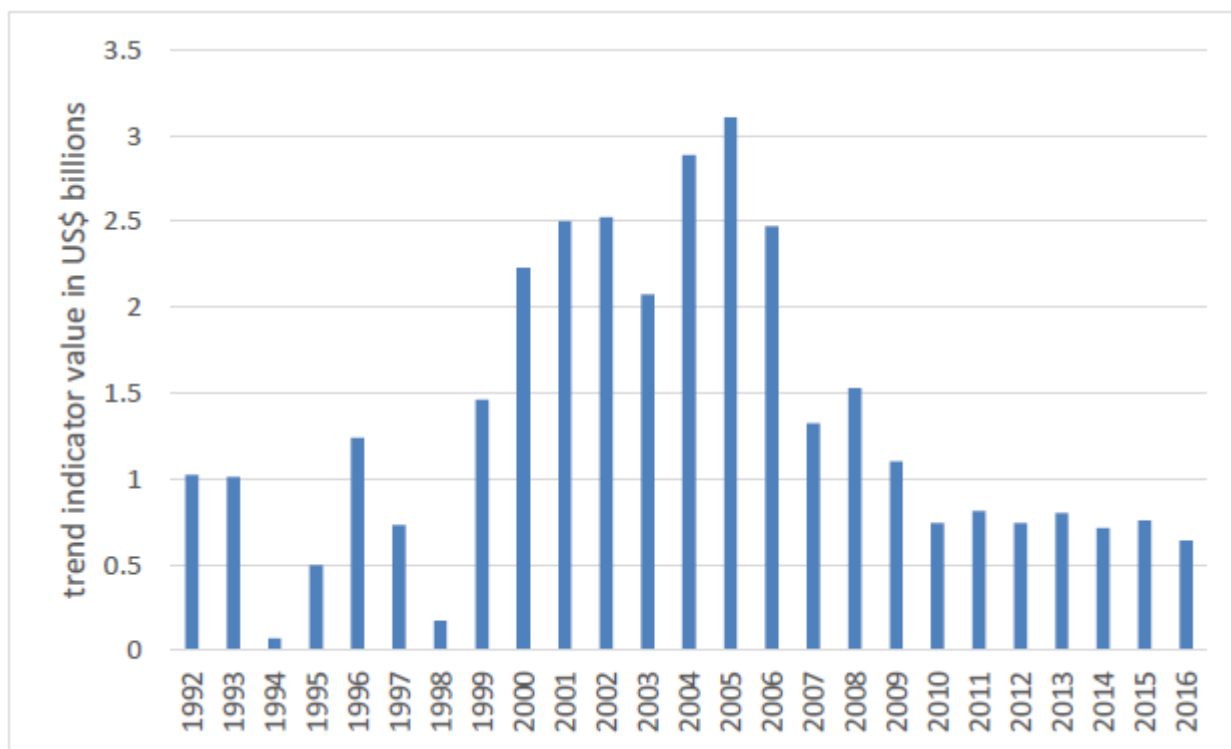
¹⁶³ Alexey D. Muraviev, ό.π., 173.

¹⁶⁴ Sergey Oznobishchev, “Russia and China: Expectations, illusions, and reality”, Asian Journal of Comparative Politics (2016): 6, accessed February 2, 2017, doi: 10.1177/2057891116662710.

αντίστοιχα ρωσικά και πολλές φορές τα πουλούσε σε χαμηλότερες τιμές¹⁶⁵, και αυτό φαίνεται να ήταν κάτι που δυσαρεστούσε έντονα τη Ρωσία¹⁶⁶. Τέλος, στη Ρωσία υπήρχε ένας γενικότερος προβληματισμός σχετικά με την άνοδο της στρατιωτικής ισχύος της Κίνας και υπέβασκε πάντοτε ένας φόβος ότι κάποια στιγμή τα όπλα της τελευταίας ίσως να στρέφονταν προς την ίδια τη Ρωσία¹⁶⁷.

Παρά τη σημαντική πρόοδο που κατάφερε η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας στη βιομηχανία και στον τομέα της άμυνας την περίοδο από το 1991 έως το 2007, συγκριτικά με τη Ρωσία παρέμεινε πίσω στην ανάπτυξη οπλικών συστημάτων νέας γενιάς. Επίσης, ήταν ιδιαίτερα δύσκολο για τους κινέζους να αναπτύξουν και να παράγουν μηχανές αεροσκαφών. Για αυτό, η συνέχιση της συνεργασίας με τη Ρωσία ήταν επιτακτική¹⁶⁸.

Εικόνα 7: Τάση στις εξαγωγές ρωσικών όπλων που παραδόθηκαν στην Κίνα, 1992 – 2016.

Πηγή: U.S.-China Economic and Security Review Commission, Staff Research Report 2017.

¹⁶⁵ Alexey D. Muraviev, “Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China–Russia Relations”, 173.

¹⁶⁶ June Teufel Dreyer, “China and Russia: The Partnership Deepens”, Foreign Policy Research Institute, January 7, 2016, accessed December 28, 2017, <https://www.fpri.org/article/2016/01/china-and-russia-partnership-deepens/>

¹⁶⁷ Sarah Lain, “The Bear and the Dragon”, *The RUSI Journal*, 160:1 (2015): 73, doi:10.1080/03071847.2015.1022406

¹⁶⁸ Alexey D. Muraviev, *ό.π.*, 173.

6.1.2 ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2008- 2016

Το 2008, με το ξέσπασμα του πολέμου στη Γεωργία φαίνεται ότι το χάσμα μεταξύ Ρωσίας και δυτικών κρατών, ιδιαίτερα των ΗΠΑ, μεγεθύνθηκε. Την ίδια περίοδο, οι σχέσεις μεταξύ Κίνας και ΗΠΑ φαίνονταν αρχικά να σταθεροποιούνται, όχι όμως για πολύ. Ήδη από το 2008, η Κίνα αρχίζει να κατηγορείται για επιθετικότητα στην διπλωματική της δραστηριότητα, σε συνδυασμό με την κριτική που ασκεί προς τις Η.Π.Α. για κακή διαχείριση της χρηματοοικονομικής κρίσης του ίδιου έτους¹⁶⁹. Ακόμα περισσότερο, η πολιτική της εξισορρόπησης στην Ασία του Προέδρου Ομπάμα το 2009 αλλά και η απόφασή του να πουλήσει όπλα στην Ταϊβάν το 2010, φαίνεται να ενοχλούν ιδιαίτερα την Κίνα καθώς τα βλέπει σαν κινήσεις που στόχο έχουν να ανακόψουν την ανοδική πορεία της¹⁷⁰.

Οι παραπάνω συγκυρίες, δείχνουν να φέρνουν τα κράτη υπό ανάλυση ακόμα πιο κοντά, όπως είδαμε και αναλυτικότερα στο κεφάλαιο της ιστορικής εξέλιξης των σχέσεων, με αποκορύφωμα την εκ νέου αναβάθμιση της σχέσης τους σε «Συνολική Στρατηγική Συνεργασία» με υπογραφή της Συνθήκης το 2010. Αυτό θα έπρεπε να έχει αντίκτυπο και σημασία και για την συνεργασία στον τομέα του εμπορίου στρατιωτικών εξοπλισμών. Παρόλα αυτά, η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη της Κίνας των τελευταίων ετών είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη και της αμυντικής βιομηχανίας της, με συνεπακόλουθο όπως είπαμε και νωρίτερα τη μείωση των εισαγωγών αμυντικού εξοπλισμού από τη Ρωσία, μετά το 2006. Χαρακτηριστικό είναι πως, την περίοδο 2005-2009 η Κίνα κατέχει την ένατη θέση στη λίστα των εξαγωγέων όπλων, ενώ ανέρχεται ραγδαία, φτάνοντας το 2016 να είναι στην τρίτη θέση, αμέσως μετά τις Η.Π.Α. και τη Ρωσία¹⁷¹. Ακόμα, μπορεί οι εισαγωγές από τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας να μονοπωλούσαν το ενδιαφέρον της Ρωσίας κατά τη δεκαετία του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000 αλλά το 2016 η Κίνα κατέχει την τέταρτη θέση στη λίστα εισαγωγέων όπλων από την Ρωσία, μετά την Ινδία, την Αλγερία και το Βιετνάμ¹⁷².

Στο παρακάτω διάγραμμα, είναι εμφανής η εναλλαγή στην τάση εξαγωγών ρωσικού αμυντικού εξοπλισμού το 2006-2007. Εκτός από τη μείωση της ζήτησης από πλευράς Κίνας, παρατηρείται και μία κατακόρυφη αύξηση στις ρωσικές εξαγωγές προς την Ινδία περισσότερο αλλά και το Βιετνάμ. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι και τα δύο αυτά κράτη είναι ανταγωνιστικά προς την Κίνα. Η σταθερότητα στα επίπεδα εξαγωγών προς τη Λαϊκή Δημοκρατία, δείχνει την εξέλιξη της αμυντικής βιομηχανίας της τελευταίας οπότε και τη μείωση στη ζήτηση. Από την άλλη η αύξηση εξαγωγών προς την Ινδία και το Βιετνάμ, φανερώνουν τη στρατηγική της Ρωσίας για εξισορρόπηση της Κίνας.

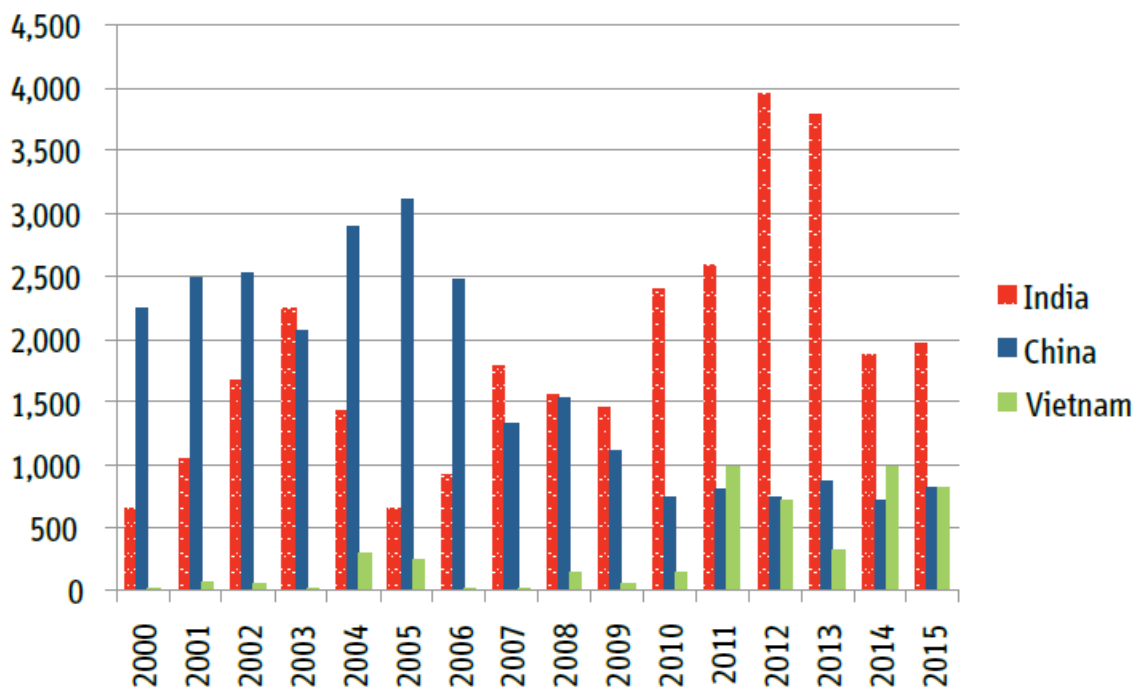
¹⁶⁹ Huiyun Feng, “The New Geostrategic Game: Will China and Russia Form an Alliance Against the United States?”, Danish Institute for International Studies (2015): 30-31, accessed November 10, 2016.

¹⁷⁰ Huiyun Feng, *ό.π.*, 31-32.

¹⁷¹ Sergey Oznobishchev, “Russia and China: Expectations, illusions, and reality”, Asian Journal of Comparative Politics (2016): 7, accessed February 2, 2017, doi: 10.1177/2057891116662710.

¹⁷² Ethan Meick, “China-Russia Military -to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation”, 13.

Εικόνα 8 : Τρεις πρώτοι προορισμοί ρωσικών εξαγωγών άμυνας, 2000-2015 (σε εκατομ. Δολ.)

Πηγή: Makocki, Michal and Popescu, Nicu, “China and Russia: An Eastern Partnership in the Making?”, 13.

Παρά τα παραπάνω δεδομένα, η Κίνα συνέχισε να στηρίζεται στη Ρωσία για νέα αμυντική τεχνολογία, ειδικά για μέρη αεροσκαφών. Για μεγάλο χρονικό διάστημα, η κινεζική βιομηχανία δεν έχει καταφέρει να κατασκευάσει αξιόπιστους κινητήρες για τα μαχητικά αεροσκάφη της, αν και επενδύει μεγάλα ποσά στο πρόγραμμα κατασκευής μηχανών με αποτέλεσμα το χάσμα μεταξύ Κίνας και Ρωσίας σε αυτό τον τομέα να κλείνει σταδιακά¹⁷³. Η Στρατιωτικό- τεχνική Συνεργασία συνεχίζεται λοιπόν, απλά φαίνεται πως υπάρχει μία αυξανόμενη ζήτηση από πλευράς Κίνας για πιο εξελιγμένα μοντέλα εξοπλισμού από ό,τι παλιότερα, όπως επίσης και αύξηση στη ζήτηση συγκεκριμένων εξαρτημάτων αμυντικού εξοπλισμού, καθώς εξελίσσει τη βιομηχανία της και δεν χρειάζεται πλέον να αγοράζει έτοιμα τα μοντέλα.

Το 2008, η Ρωσία, στην προσπάθειά της να εξασφαλίσει ότι δεν θα διοχετευθούν στην παγκόσμια αγορά όπλα φθηνότερα κινεζικά αντίγραφα των σύγχρονων συστημάτων και τεχνολογίας της, υπέγραψε με την Κίνα συμφωνία για την Προστασία των Πνευματικών Δικαιωμάτων. Η συμφωνία ανανεώθηκε το 2012, πράγμα που δείχνει τον έντονο προβληματισμό των Ρώσων στο θέμα αυτό¹⁷⁴.

¹⁷³ Ethan Meick, ό.π., 13-14.

¹⁷⁴ Ethan Meick, “China-Russia Military -to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation”, 14.

Το 2015, έπειτα από την κρίση της Ουκρανίας, η Ρωσία άρχισε να φαίνεται περισσότερο διαλλακτική στο τι είναι διατεθειμένη να πουλήσει και έτοιμη να προχωρήσει σε δύο μεγάλες συμφωνίες που επί μακρόν ζητούσε η Κίνα:

- S-400 Αντιπυραυλικό Σύστημα: Η Κίνα ζητούσε το πιο εξελιγμένο αντιπυραυλικό σύστημα της Ρωσίας από το 2012. Τον Απρίλιο του 2015 τελικά έκλεισε η συμφωνία για τέσσερα έως έξι αντιπυραυλικά συστήματα αξίας 3 δις δολάρια και με προοπτική παράδοσης όχι πριν το 2018¹⁷⁵.
- Su-35 Μαχητικό Αεροσκάφος: Οι διαπραγματεύσεις για το εξελιγμένο ρωσικό μαχητικό αεροσκάφος είχαν ξεκινήσει από το 2011. Τον Νοέμβριο του 2015 έκλεισε η συμφωνία για πώληση στην Κίνα 24 μαχητικών Su-35 αξίας 2 δις δολάρια. Η συμφωνία περιελάμβανε την υπογραφή Συμφωνητικού για τα Πνευματικά Δικαιώματα. Τα πρώτα τέσσερα αεροσκάφη παραδόθηκαν το 2016 και τα υπόλοιπα αναμένεται να παραδοθούν στα τέλη του 2018¹⁷⁶.

Η Στρατιωτικό-τεχνική Συνεργασία, λοιπόν, παρά τη σημαντική πτώση στα επίπεδα του εμπορίου αμυντικών εξοπλισμών, θα μπορούσαμε να πούμε ότι εμφανίζει σημάδια εμβάθυνσης. Η απόφαση της Ρωσίας να προχωρήσει τελικά σε πωλήσεις συστημάτων νέας γενιάς, παρά τα προβλήματα εμπιστοσύνης, δείχνει ότι η συνεργασία περνάει σε ένα νέο στάδιο στο οποίο σημασία δεν έχει πλέον τόσο η ποσότητα αλλά η ποιότητα δεδομένου ότι η αμυντική βιομηχανία της Κίνας έχει εξελιχθεί και οι ανάγκες της στρέφονται γύρω από τη σύγχρονη τεχνολογία. Το εμπόριο σε αμυντικά συστήματα περιλαμβάνει πλέον εξεζητημένα εξαρτήματα και μέρη συστημάτων και όχι τόσο ολοκληρωμένα συστήματα όπως ήταν το σύνηθες κατά τη δεκαετία του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Η Κίνα είναι πλέον σε θέση να συναρμολογεί μόνη της τα μέρη ή να τοποθετεί σύγχρονα ρωσικά εξαρτήματα και μηχανές σε δικά της μοντέλα άμυνας.

Η εμβάθυνση της Στρατιωτικό-τεχνικής Συνεργασίας φανερώνεται και στον τομέα της Έρευνας και Ανάπτυξης (E&A). Αν και ο σχεδιασμός για κοινά προγράμματα E&A στην άμυνα είχε ξεκινήσει από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, η πρόοδος ήταν μικρή και δεν αφορούσε εξελιγμένα αμυντικά συστήματα. Τα τελευταία χρόνια όμως, η Ρωσία και η Κίνα υπέγραψαν διάφορες συμφωνίες για την από κοινού παραγωγή συστημάτων κοινού ενδιαφέροντος¹⁷⁷. Οι πιο σημαντικές συμφωνίες αφορούν στους παρακάτω εξοπλισμούς:

- Ελικόπτερο Νέας Γενιάς: Η υπογραφή της συμφωνίας για κοινή παραγωγή ελικοπτέρων νέας γενιάς ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2016. Η Κίνα θα χρηματοδοτήσει εξ ολοκλήρου το πρόγραμμα κατασκευής. Η κοινή παραγωγή του πρώτου πρωτοτύπου αναμένεται να ολοκληρωθεί στην Κίνα μέσα σε δύο χρόνια από την υπογραφή της

¹⁷⁵ Ethan Meick, ό.π., 14.

¹⁷⁶ Ethan Meick, ό.π., 14.

¹⁷⁷ Ethan Meick, ό.π., 15.

συμφωνίας και υπολογίζεται να παραχθούν πάνω από 200 ελικόπτερα μέχρι το τέλος του 2040¹⁷⁸.

- LADA Ηλεκτρικό Υποβρύχιο Ντιζελ: Το 2013, η Ρωσία και η Κίνα υπέγραψαν συμφωνία για από κοινού παραγωγή τεσσάρων υποβρυχίων τύπου LADA. Δύο θα κατασκευάζονταν στη Ρωσία και δύο στην Κίνα. Από τότε, η συμφωνία εξελίχθηκε με στόχο τη συνεργασία των δύο στην κοινή παραγωγή ενός εξελιγμένου μοντέλου το οποίο θα βασίζεται στο υποβρύχιο LADA. Το σύγχρονο μοντέλο αναμένεται να αναβαθμίσει τον πολεμικό στόλο της Κίνας, καθώς και να δημιουργήσει ζήτηση από πλευράς Κίνας για σύγχρονες ρωσικές τεχνολογίες, οι οποίες θα ενσωματωθούν στα κινεζικά συστήματα που σχετίζονται με το νέο τύπο υποβρυχίου¹⁷⁹.

Τέλος, σημαντική είναι και η πρόοδος που έχει σημειωθεί μεταξύ των ρωσικών και κινεζικών εταιρειών άμυνας και μεταξύ κέντρων E&A. Τα τελευταία χρόνια έχουν υπογραφεί διάφορες συμφωνίες για συνεργασία σε εξειδικευμένους τομείς της άμυνας όπως είναι η παραγωγή κινητήρων και ελικοπτέρων, η αερο-μηχανική τεχνολογία, η τεχνολογία διαστήματος και τα δορυφορικά συστήματα πλοήγησης, η τεχνολογία διπλής χρήσης και η τεχνολογία πληροφοριών¹⁸⁰. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι η συνεργασία αρχίζει να εμβαθύνει μέσα στις δομές της άμυνας των δύο κρατών και να διαχέεται μεταξύ των φορέων που σχετίζονται με την Έρευνα και Ανάπτυξη νέων αμυντικών τεχνολογιών.

6.2 ΚΟΙΝΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις δίνουν τη δυνατότητα στη Ρωσία και την Κίνα να επιδείξουν τις αυξανόμενες στρατιωτικές ικανότητές τους και την ισχυροποίηση των δεσμών της αμυντικής συνεργασίας τους στη διεθνή κοινότητα και κυρίως στις Η.Π.Α. και τα κράτη της Ασίας και του Ειρηνικού. Ακόμα περισσότερο, ιδίως η Κίνα χρησιμοποιεί τις ασκήσεις στα πλαίσια του SCO για να προωθήσει την επιρροή της στην Κεντρική Ασία. Αν και τα δύο κράτη αρνούνται δημόσια πως τέτοιου είδους ασκήσεις έχουν στο στόχαστρο συγκεκριμένες χώρες, η τοποθεσία πολλών εξ αυτών θέτει προβληματισμούς¹⁸¹. Παρόλα αυτά, αναλυτές υποστηρίζουν ότι αυτές οι ασκήσεις είναι κατώτερες σε επίπεδο πολυπλοκότητας και έκτασης σε σχέση με τις ασκήσεις που οργανώνουν οι Η.Π.Α. και ότι υπολείπονται λειτουργικότητας και αναγκαίου συντονισμού¹⁸².

¹⁷⁸ Ethan Meick, “China-Russia Military -to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation”, 15.

¹⁷⁹ Ethan Meick, ό.π., 16.

¹⁸⁰ Ethan Meick, ό.π., 16-17.

¹⁸¹ Ethan Meick, ό.π., 6-7.

¹⁸² Ethan Meick, ό.π., 8.

6.2.1 ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΣΕ ΔΙΜΕΡΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

6.2.1.1 ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΛΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ΑΕΡΟΣ

Η Σινο-ρωσική Στρατιωτικό-τεχνολογική Συνεργασία και το εμπόριο αμυντικού εξοπλισμού βοήθησε αρκετά στη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των δύο κρατών. Έτσι, αυτό που έχει αξία να ειπωθεί είναι ότι οι διαδικασίες του εμπορίου και της συνεργασίας στον αμυντικό τομέα, έφεραν σιγά-σιγά πιο κοντά το στρατιωτικό προσωπικό των δύο κρατών μέσω ανταλλαγής επισκέψεων αξιωματούχων, κοινών στρατιωτικών εκπαιδεύσεων και ασκήσεων, ανταλλαγής εκπαιδεύσεων αξιωματούχων σε εγκαταστάσεις της μίας ή της άλλης χώρας, κοινών θαλάσσιων επιχειρήσεων και ανταλλαγής ευαίσθητων δεδομένων και πληροφοριών¹⁸³.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι σχέσεις μεταξύ του προσωπικού άμυνας των δύο κρατών ήταν συγκρατημένες και σε πολλές περιπτώσεις υπέβασκε καχυποψία λόγω του προβληματικού παρελθόντος. Τα πράγματα, ξεκίνησαν σταδιακά να αλλάζουν το 1996, όταν οι δύο κυβερνήσεις αποφάσισαν να προχωρήσουν σε υπογραφή ενός μακροπρόθεσμου συμβολαίου για εκπαίδευση κινεζικού προσωπικού άμυνας σε εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ρωσίας. Πηγές υποστηρίζουν, πως κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, περίπου 1.646 άτομα τεχνικού προσωπικού της Κίνας εκπαιδεύτηκαν στη Ρωσία, ενώ πάνω από 5.000 Ρώσοι ειδικοί σε θέματα άμυνας επισκέφτηκαν την Κίνα¹⁸⁴.

Ας μην ξεχνάμε, ότι την ίδια εποχή, ξεκινώντας από το 1994 έως το 2001, έχουμε και την υπογραφή διαφόρων συνθηκών συνεργασίας¹⁸⁵, οι οποίες συνθέτουν ένα πολιτικό σκηνικό που δείχνει σε μία προσπάθεια πραγματικής ανάπτυξης της σχέσης. Σε αυτό το πλαίσιο, η συνεργασία στον τομέα της άμυνας, από το εμπόριο αμυντικών εξοπλισμών έως τις ανταλλαγές στρατιωτικών αποστολών και παρατηρητών και τις κοινές στρατιωτικές ασκήσεις, δείχνουν πως ένας πολιτικό-στρατιωτικός διάλογος είχε ξεκινήσει να σχηματίζεται σε επίπεδο στρατηγικών σχέσεων¹⁸⁶ καθώς και η οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο είχε αρχίσει να αναπτύσσεται.

¹⁸³ Alexey D. Muraviev, ό.π., 174.

¹⁸⁴ Alexey D. Muraviev, ό.π., 174-175.

¹⁸⁵ Το 1994 έχουμε τη Δήλωση για Εποικοδομητική Συνεργασία μεταξύ Ρωσίας και Κίνας, το 1996 η Ρωσία και η Κίνα υπογράφουν την Συνθήκη για Στρατηγική Συνεργασία, το 1997 οι «Πέντε της Σαγκάη» υπογράφουν σύμφωνα για την οριοθέτηση των συνόρων, το 2001 υπογραφή Συνθήκης μεταξύ Ρωσίας και Κίνας για καλή γειτονία και φιλική συνεργασία (βλέπε Ιστορική Εξέλιξη των Σχέσεων Ρωσίας- Κίνας).

¹⁸⁶ Alexey D. Muraviev, “Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China–Russia Relations, 175.

6.2.1.2 ΝΑΥΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Το πρώτο βήμα στην προσέγγιση των δύο ναυτικών δυνάμεων ήταν μίας μικρής κλίμακας άσκηση που πραγματοποιήθηκε στη Σαγκάη το 1999. Αυτή ήταν και η πρώτη κοινή άσκηση μεταξύ ρωσικού και κινεζικού ναυτικού μετά το 1949¹⁸⁷.

Το 2009, και τα δύο κράτη έστειλαν ναυτικές δυνάμεις για την υποστήριξη της διεθνούς θαλάσσιας επιχείρησης ενάντια στην πειρατεία που πραγματοποιήθηκε στο Κέρασ της Αφρικής. Το γεγονός αυτό, έδωσε τη δυνατότητα στις δύο δυνάμεις να αναπτύξουν τη ναυτική τους συνεργασία. Το ίδιο έτος, το ρωσικό και κινεζικό ναυτικό προχώρησε σε κοινές ασκήσεις ανάσχεσης πειρατείας στον Κόλπο του Άντεν¹⁸⁸.

Το 2012, η Ρωσία και η Κίνα ξεκίνησαν την ετήσια διμερή ναυτική άσκηση “Joint Sea”¹⁸⁹. Το 2016, τα δύο κράτη προχώρησαν στην άσκηση “Joint Sea 2016”, στην περιοχή της Νότιας Σινικής Θάλασσας. Οι δύο δυνάμεις δήλωσαν πως η πολυπλοκότητα της διεθνούς ασφάλειας δημιουργεί την αναγκαιότητα για συνεργασία μεταξύ τους, σε μία περίοδο που η εξαγγελία της πρόθεσης των Η.Π.Α. να εγκαταστήσουν ένα νέο αντιπυραυλικό σύστημα στη Νότια Κορέα, βρήκε τόσο τη Κίνα όσο και τη Ρωσία έντονα αντίθετες, ανησυχώντας για πιθανή αστάθεια στην περιοχή¹⁹⁰. Ο παρακάτω πίνακας δείχνει αναλυτικά όλες τις ασκήσεις “Joint Sea” από το 2012 έως το 2016:

Εικόνα 9: Ασκήσεις “Joint Sea”, 2012-2016.

Name	Dates	Location	Total Personnel	Major Weapons Systems Involved (and Units, if Available)
Joint Sea-2012	April 22-27	Qingdao, China (waters nearby)	10,000 (4,000 Chinese, 6,000 Russian)	China sent 16 surface ships, two submarines, 13 aircraft, and five helicopters; Russia sent four surface ships, three support ships, four helicopters, and a naval task force
Joint Sea-2013	July 5-12	Peter the Great Gulf, Russia	4,000	China sent six surface ships, one supply ship, three helicopters, and one special ops unit; Russia sent 12 surface ships, one submarine, three fixed-wing aircraft, two helicopters, and a special ops unit
Joint Sea-2014	May 20-26	East China Sea (waters near Shanghai, China)	Not reported	China sent six surface ships, two submarines, seven fixed-wing aircraft, four helicopters, and a marine commando unit; Russia sent six surface ships, two fixed-wing aircraft, two helicopters, and a marine commando unit
Joint Sea-2015 (I)	May 11-21	Mediterranean Sea (eastern part)	Not reported	China sent two frigates and a replenishment ship; Russia sent six surface ships

¹⁸⁷ Alexey D. Muraviev, ό.π., 177.

¹⁸⁸ Alexey D. Muraviev, ό.π., 177.

¹⁸⁹ Ethan Meick, “China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation”, 8-9.

¹⁹⁰ Bob Savic. “Behind China and Russia's Special Relationship”. The Diplomat, December 7, 2016. Accessed November 30, 2017. <https://thediplomat.com/2016/12/behind-china-and-russias-special-relationship/>

Name	Dates	Location	Total Personnel	Major Weapons Systems Involved (and Units, if Available)
Joint Sea-2015 (II)	Aug. 20–28	Peter the Great Gulf, waters off Clerk Cape, and the Sea of Japan	Total not reported; 400 marines (200 Chinese, 200 Russian)	China sent seven surface ships, five fixed-wing aircraft, six helicopters, and 21 amphibious vehicles; Russia sent 16 surface ships, two submarines, 12 naval aircraft, and nine amphibious vehicles
Joint Sea-2016	Sept. 12–20	South China Sea (waters east of Zhanjiang in Guangdong Province, China)	Total not reported; 256 marines (160 Chinese, 96 Russian)	China sent ten surface ships, two submarines, 11 fixed-wing aircraft, and eight helicopters; Russia sent three surface ships, two supply ships, two helicopters, and amphibious vehicles

Πηγή: Ethan Meick, “China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation”, 9-10.

6.2.2 ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΣΕ ΠΟΛΥΜΕΡΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

6.2.2.1 ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΣΑΓΚΑΗ

Ένα σημαντικό γεγονός για την πορεία των σχέσεων των δύο κρατών στην άμυνα, είναι η θεσμοθέτηση των «Πέντε της Σαγκάη» σε Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάη το 2001. Με το σχηματισμό του SCO, η Ρωσία και η Κίνα έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη αυτού του πολυεθνικού οργανισμού σε αμυντικό φορέα, βασιζόμενοι στα οφέλη για την ασφάλεια που θα προέκυπταν μέσα από τη συνεργασία.

Το 2003, ήταν η πρώτη φορά που ο SCO διοργάνωσε κοινές ασκήσεις για τα μέλη του με την ονομασία Interoperability-2003. Σε αυτές τις ασκήσεις συμμετείχαν πάνω από 1.000 άτομα αμυντικό προσωπικό από την Κίνα, το Καζακστάν, το Κιργιστάν, τη Ρωσία και το Τατζικιστάν και έλαβαν χώρα σε εδάφη του Καζακστάν και της Κίνας¹⁹¹. Κατά τη διάρκεια των ασκήσεων τα μέρη έλαβαν συμμετοχή σε επιχειρησιακά σενάρια που προέβλεπαν τον συντονισμό των δυνάμεων με σκοπό την αντιμετώπιση εξτρεμιστικών οργανώσεων και πολλαπλών τρομοκρατικών επιθέσεων σε διάφορα θέατρα επιχειρήσεων. Αυτή ήταν ίσως και η πρώτη φορά, που η Ρωσική Ομοσπονδία σε συνεργασία με την Κίνα στο πλαίσιο πάντα του SCO, έδειξαν έμπρακτα ότι διαθέτουν κοινή ατζέντα για την ασφάλεια στην Κεντρική Ασία και ότι

¹⁹¹ Alexey D. Muraviev, ό.π., 175.

αναπτύσσουν δυνάμεις με σκοπό την εξασφάλιση της ασφάλειας και των στρατηγικών συμφερόντων τους στην περιοχή¹⁹².

Το 2005, ξεκίνησε η άσκηση “Peace Mission 2005” υπό την αιγίδα του SCO και πάλι, στην οποία συμμετείχαν μόνο η Ρωσία και η Κίνα, ενώ τα υπόλοιπα μέλη έστειλαν παρατηρητές. Η άσκηση έλαβε χώρα στην Κίτρινη Θάλασσα, στο βορειοδυτικό μέρος του Ειρηνικού Ωκεανού, και σε αυτήν συμμετείχαν περίπου 10.000 στρατεύματα, πάνω από 70 αεροσκάφη, 65 πολεμικά και βοηθητικά πλοία και πάνω από 100 μαχητικά άρματα¹⁹³. Η “Peace Mission 2014” θεωρείται η μεγαλύτερη κοινή άσκηση που πραγματοποιήθηκε την τελευταία δεκαετία με τη συμμετοχή πάνω από 7.000 ατόμων ρωσικού και κινεζικού στρατιωτικού προσωπικού¹⁹⁴. Οι ασκήσεις “Peace Mission” βασίζονται σε αντιτρομοκρατικά σενάρια. Ο παρακάτω πίνακας δείχνει αναλυτικά όλες τις ασκήσεις “Peace Mission” από το 2005 έως το 2016:

Εικόνα 10: Ασκήσεις “Peace Mission” στα πλαίσια του SCO, 2005-2016.

Name	Dates	Participants	Location	Total Personnel	Major Weapons Systems Involved (Specific Chinese Systems and Units, if Available)
Peace Mission-2005	August 18–25	China, Russia	Vladivostok, Russia; Weifang and Qingdao, Shandong Province, China	9,800 (8,000 Chinese, 1,800 Russian)	Fighters, early-warning aircraft, helicopters, destroyers, frigates, tanks, artillery, and light armored vehicles (China sent Su-27 fighters, helicopters, three destroyers, three frigates, tanks, and armored vehicles)
Peace Mission-2007	August 9–17	China, Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan	Chelyabinsk, Russia	7,500 (1,600 Chinese, 2,000 Russian)	Fighter-bombers, helicopters, supply aircraft, and tanks (China sent eight JH-7 fighter-bombers, 32 helicopters, transport aircraft, and army, air force, and integrated support groups)

¹⁹² Alexey D. Muraviev, ό.π., 176.

¹⁹³ Alexey D. Muraviev, ό.π., 176.

¹⁹⁴ John Watts, Sofia Ledberg & Kjell Engelbrekt, “Brothers in arms, yet again? Twenty-first century Sino-Russian strategic collaboration in the realm of defence and security”, *Defence Studies*, 16:4 (2016): 429, doi: 10.1080/14702436.2016.1238747.

Peace Mission-2009	July 24-26	China, Russia	Taonan, Jilin Province, China	2,600 (1,300 Chinese, 1,300 Russian)	Fighters, attack aircraft, helicopters, tanks and armored vehicles (China sent 20 fighters, fighter-bombers, attack aircraft, helicopters and tanks)
Peace Mission-2010	September 10-25	China, Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Tajikistan	Zhambyl region, Kazakhstan	5,000 (1,000 Chinese, 1,000 Russian)	Combat aircraft, helicopters, armored vehicles and tanks (China sent two J-10 fighters, four H-6 bombers, tanks and ground force, air force and logistics combat groups)
Peace Mission-2012	June 8-14	China, Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Tajikistan	Khujand, Tajikistan	2,000 (600 Chinese, 350 Russian)	Combat aircraft, helicopters and armored vehicles (China sent six helicopters, a motorized infantry company and an artillery squad)
Peace Mission-2013	July 27-August 15	China, Russia	Chebarkul, Russia	1,500 (600 Chinese, 900 Russian)	Bombers, helicopters, UA Vs, artillery, armored tanks and special forces units (China sent JH-7A fighter-bombers, helicopters, gunships, tanks, self-propelled guns and army, air force and logistics groups)
Peace Mission-2014	August 24-29	China, Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Tajikistan	Zhurihe Town, Inner Mongolian Autonomous Region, China	7,000 (5,000 Chinese, 1,000 Russian)	Fighters, helicopters, UA Vs, tanks and ground vehicles (China sent J-10 and J-11 fighters, JH-7 fighter-bombers, early warning aircraft, helicopters and UA Vs)
Peace Missin-2016	September 15-21	China, Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Tajikistan	Balykchy, Kyrgyzstan	1,100 (270 Chinese, 500 Russian)	Fighter-bombers, helicopters, UA Vs, tanks and armored vehicles (China sent Z-9 helicopters and armored vehicles)

Πηγή: Ethan Meick, “China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation”, 10-11.

Παρά το γεγονός ότι τα κράτη-μέλη αρνούνται δημόσια ότι ο SCO αποτελεί στρατιωτική συμμαχία, είναι ο μοναδικός αμυντικός σχηματισμός στην περιοχή στον οποίο δεν συμμετέχουν οι Η.Π.Α. Ο επίσημος σκοπός των παραπάνω ασκήσεων ήταν να ενδυναμωθούν οι στρατιωτικοί δεσμοί μεταξύ των μελών και να αναπτυχθεί η εμπιστοσύνη μεταξύ τους με στόχο την ασφάλεια στην περιοχή¹⁹⁵.

Τόσο η Ρωσία όσο και η Κίνα, αποκόμισαν οφέλη από τις κοινές εκπαιδευτικές ασκήσεις στα πλαίσια του SCO. Για τη Ρωσία μέσω των ασκήσεων αυτών μπορούσε να γίνει συλλογή πληροφοριών για την κατάσταση των στρατιωτικών δυνάμεων της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, να βελτιωθεί η λειτουργικότητα της συνεργασίας με ένα νέο συμμαχικό στρατό, καθώς και να γίνει προβολή των σύγχρονων οπλικών συστημάτων και δυνατοτήτων της. Για την Κίνα, οι ασκήσεις ήταν ωφέλιμες διότι της παρείχαν εμπειρία σε διαφορετικά σενάρια βασιζόμενα στην Ευρασιατική περιοχή, όπως επίσης της παρείχαν τη δυνατότητα να μάθει από τις ρωσικές δυνάμεις μάχης¹⁹⁶.

6.2.3 ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΥΨΗΛΟΒΑΘΜΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

Από τις αρχές τις δεκαετίας του 1990, όπου και ξεκίνησε η συνεργασία της Ρωσίας και της Κίνας στον τομέα της άμυνας, τα δύο κράτη έχουν διατηρήσει και αναπτύξει περαιτέρω τακτικές συναντήσεις σε επίπεδο υψηλόβαθμων αξιωματούχων της άμυνας και του στρατού. Οι επαφές των υψηλόβαθμων στρατιωτικών αξιωματούχων έχουν ως σκοπό να διευκολύνουν το κλείσιμο των συμφωνιών για το εμπόριο όπλων, να προετοιμάσουν διμερείς και κοινές ασκήσεις και να προωθήσουν τις συνομιλίες για την περιφερειακή αλλά και την παγκόσμια ασφάλεια. Οι συναντήσεις αυτές γίνονται συνήθως υπό την ασπίδα των παρακάτω φορέων:

- *Μικτή Διακυβερνητική Επιτροπή Κίνας – Ρωσίας για τη Στρατιωτικό-τεχνολογική Συνεργασία (China –Russia Intergovernmental Joint Commission on Military Technology Cooperation):* Ιδρύθηκε το 1992 και αποτελεί την πιο σημαντική ετήσια συνάντηση μεταξύ των δύο ενόπλων δυνάμεων σχετικά με τη Στρατιωτικό-τεχνική Συνεργασία. Στην επιτροπή συνήθως συζητούνται οι συμφωνίες εμπορίου όπλων και εξοπλισμών αλλά και η ευρύτερη συνεργασία μεταξύ των δύο αμυντικών βιομηχανιών¹⁹⁷.
- *Ανταλλαγές μεταξύ Υπηρεσιών:* Η ανταλλαγή επισκέψεων Αξιωματούχων έχει ως στόχο να προωθηθεί ο διάλογος σε θέματα τεχνικής συντήρησης των συστημάτων άμυνας, να

¹⁹⁵ Huiyun Feng, “The New Geostrategic Game: Will China and Russia Form an Alliance Against the United States?”, Danish Institute for International Studies (2015): 30, accessed November 10, 2016.

¹⁹⁶ Alexey D. Muraviev, “Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China–Russia Relations, 176.

¹⁹⁷ Ethan Meick, “China-Russia Military -to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation”, 17.

βελτιωθεί ο συντονισμός και η επικοινωνία μεταξύ των υπηρεσιών και τέλος, χρησιμοποιείται ως μέσω οικοδόμησης εμπιστοσύνης¹⁹⁸.

- *Στρατηγική Διαβούλευση μεταξύ των Ρωσικών και Κινεζικών Αρχηγείων Προσωπικού (China – Russia Staff Headquarters Strategic Consultation):* Οι διαβουλεύσεις ξεκίνησαν το 1997 και διατηρούνται συνήθως σε ετήσια βάση. Ο διάλογος αφορά τους Αρχηγούς των ενόπλων δυνάμεων των δύο κρατών και τα θέματα διαβούλευσης σχετίζονται με τη διαχείριση και βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των δύο στρατών και ζητήματα περιφερειακής και παγκόσμιας ασφάλειας¹⁹⁹.
- *Διεθνή Φόρα σχετιζόμενα με την Άμυνα:* Οι συναντήσεις στα πλαίσια των διεθνών φόρουμ δίνουν περισσότερες ευκαιρίες για αλληλεπίδραση μεταξύ των Υψηλόβαθμων Αξιωματούχων της Κίνας και των ρώσων ομολόγων τους. Τα διεθνή φόρα τα οποία σχετίζονται με θέματα άμυνας και στα οποία από κοινού συμμετέχουν η Ρωσία και η Κίνα είναι το κινεζικό φόρουμ Xiangshan, ο Διάλογος των Αρχηγών των Αμυντικών Δυνάμεων των Κρατών της Νότιας και Νοτιο-ανατολικής Ασίας (South and Southeast Asian Nations Defense Chiefs’ Dialogue), τη Διάσκεψη της Μόσχας για τη Διεθνή Ασφάλεια (Moscow Conference on International Security), τη Συνάντηση των Υπουργών Άμυνας στα πλαίσια της Ένωσης Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (Association for Southeast Asian Nations – ASEAN) και τη Σύνοδο Κορυφής για την Ασφάλεια: “Shangri-La Dialogue”²⁰⁰.
- *Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάη (Shanghai Cooperation Organization – SCO):* Πρόκειται για μία πολυμερή ένωση κρατών μέσω της οποίας η Κίνα προωθεί την ατζέντα της για ασφάλεια στην Κεντρική Ασία. Μετά την Κίνα, η Ρωσία είναι το δεύτερο κράτος κατά σειρά επιρροής στον οργανισμό. Εκτός φυσικά από το συντονισμό των κοινών στρατιωτικών ασκήσεων, ο Υπουργοί Άμυνας των κρατών-μελών του SCO συναντούνται σε ετήσια βάση και συζητούν θέματα περιφερειακής ασφάλειας²⁰¹.

6.3 ΑΣΦΑΛΕΙΑ: ΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ Η.Π.Α. – ΡΩΣΙΑ - ΚΙΝΑ

Η εμβάθυνση της Στρατηγικής Συνεργασίας Ρωσίας – Κίνας δείχνει να προβληματίζει τις Η.Π.Α. τα τελευταία χρόνια, περισσότερο από την άποψη ότι η Κίνα συνεχίζει να έχει ανοδική πορεία στην ανάπτυξη της και στην επιρροή της και σε αυτό το εγχείρημα η Ρωσία φαίνεται να λειτουργεί βοηθητικά. Ανάμεσα στα δύο υπό εξέταση κράτη, μεγαλύτερη απειλή για τις

¹⁹⁸ Ethan Meick, ό.π. , 17.

¹⁹⁹ Ethan Meick, ό.π. , 18.

²⁰⁰ Ethan Meick, ό.π. , 18.

²⁰¹ Ethan Meick, ό.π. , 18.

αμερικανικές φιλοδοξίες παρουσιάζει η Κίνα²⁰². Παρόλα αυτά, κανείς δεν μπορεί να πει πως σήμερα η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας είναι σε θέση να αμφισβητήσει κατά μέτωπο τις Η.Π.Α.

Η συνεργασία μεταξύ Ρωσίας και Κίνας σε στρατηγικούς τομείς όπως η ενέργεια και η άμυνα, όπως αποκομίσαμε και από την ανάλυση της παρούσης εργασίας, δείχνει να βαθιάνει με το πέρασ των ετών. Η εμβάθυνση των διμερών σχέσεων κατευθύνεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, κυρίως από την κοινή επιθυμία των εξεταζόμενων κρατών να δείξουν την αντίθεσή τους στην δυτική κυριαρχία στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα καθώς και στην αμερικανική νοοτροπία για παρεμβατική πολιτική στο εσωτερικό τρίτων κρατών. Έτσι είναι περισσότερο, θα έλεγε κανείς, μία συνεργασία βασιζόμενη σε κοινά συμφέροντα παρά σε μία κοινή ταυτότητα²⁰³.

Δεδομένης της απομόνωσης της Ρωσίας από τη Διεθνή Κοινότητα, ειδικότερα μετά την κρίση της Ουκρανίας, της ολοένα και αυξανόμενης παρουσίας των Η.Π.Α. στην Ασία και τον Ειρηνικό και των στρατηγικών σχέσεων Ρωσίας και Κίνας σήμερα να φτάνουν στον υψηλότερο βαθμό των τελευταίων τριών δεκαετιών, θα μπορούσε κανείς να αναμένει ότι μία επικείμενη στρατιωτική συμμαχία είναι δυνατή²⁰⁴. Κάτι τέτοιο όμως δε φαίνεται να είναι στην πραγματικότητα ένα βιώσιμο σενάριο, τουλάχιστον για το προσεχές μέλλον. Η Ρωσία και η Κίνα συνεχίζουν να έχουν κάποιες σημαντικές διαφορές στις στρατηγικές τους καθώς και έλλειψη εμπιστοσύνης²⁰⁵ σε καίρια σημεία που δεν τους επιτρέπουν να προχωρήσουν στο σχηματισμό μίας συμμαχίας, με την τυπική διεθνολογική έννοια του όρου.

Στη μεταξύ τους σχέση, η Ρωσία εμφανίζεται περισσότερο ενθουσιώδης. Η μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης εποχή έδειξε πως τα κράτη της Δύσης και κυρίως οι Η.Π.Α. δεν είναι διατεθειμένες να την βοηθήσουν να ανακάμψει και να εκσυγχρονιστεί. Αυτό ήταν ένα μεγάλο πλήγμα για το γόητρο της πρώην υπερδύναμης. Οι σχέσεις με τις Η.Π.Α. και τη Δύση γενικότερα, επιδεινώθηκαν έπειτα από μία σειρά γεγονότων στο ρου της ιστορίας. Ο πόλεμος της Γεωργίας, οι “χρωματιστές επαναστάσεις”, η επέκταση του NATO και φυσικά η αυστηρή κριτική και οι κυρώσεις μετά την κρίση της Ουκρανίας και την προσάρτηση της Κριμαίας, απομόνωσαν τη Ρωσία. Αυτό ήταν μία επιπλέον ώθηση στην ήδη ακολουθούμενη στρατηγική «Στροφή στην Ασία». Η ραγδαία ανερχόμενη Κίνα, αναδείχθηκε σταδιακά για τη Ρωσία σε ένα σημαντικό εναλλακτικό συνεργάτη τόσο για τις βλέψεις της για απεξάρτηση από τις δυτικές αγορές όσο και στην προσπάθειά της να εναντιωθεί σε κάποιες από τις πολιτικές των Η.Π.Α.

Η Κίνα από την άλλη, ενδιαφέρεται για τη συνεργασία με τη Ρωσία, ιδιαίτερα καθώς αυξάνεται η ανάπτυξή της. Όπως είδαμε και στην ανάλυση για την ενέργεια και την άμυνα, η Κίνα φαίνεται να αποκομίζει ιδιαίτερα οφέλη σε βραχυχρόνιο επίπεδο από τη σχέση της με τη Ρωσία. Η ραγδαία ανάπτυξη της έχει δημιουργήσει τεράστιες ανάγκες για ποσότητες ενέργειας και νέες

²⁰² Ian Bond, “Russia and China Partners of choice and necessity?”, Centre of European Reform (2016): 49, accessed September 8, 2017.

²⁰³ Ethan Meick, “China-Russia Military -to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation”, 20.

²⁰⁴ Ethan Meick, ό.π. , 20.

²⁰⁵ Ethan Meick, ό.π. , 20-21.

αμυντικές τεχνολογίες, τις οποίες η Ρωσία μπορεί να τη βοηθήσει να καλύψει. Επίσης, η συνεργασία με άλλη μία μεγάλη περιφερειακή δύναμη, ικανοποιεί τα συμφέροντά της για ασφάλεια στην περιοχή αλλά και για εξισορρόπηση των Η.Π.Α. στην Ασία.

Σε κάθε περίπτωση όμως, και τα δύο κράτη δεν είναι έτοιμα να προχωρήσουν σε μία συμμαχία έναντι των Η.Π.Α. Ας μην ξεχνάμε, πως το σύγχρονο οικονομικό σύστημα δένει αναγκαία και τα δύο κράτη με τις δυτικές αγορές. Η Ρωσία, παρά τα βήματα που κάνει για εξισορρόπηση της κατάστασης, είναι ακόμα εξαρτημένη σε μεγάλο βαθμό από την ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας, κάνοντας τη κατά μέτωπο ρήξη με τα δυτικά κράτη ιδιαίτερα ζημιογόνο. Επίσης, όσων αφορά στη σχέση με την Κίνα, η Ρωσία εμφανίζεται συχνά διστακτική να προχωρήσει σε συμφωνίες που θα αναβαθμίσουν στρατηγικούς τομείς της Λαϊκής Δημοκρατίας. Αυτό δείχνει ότι υπάρχουν ακόμα ζητήματα εμπιστοσύνης που δεν έχουν λυθεί ή ακόμα περισσότερο έχουν δημιουργηθεί νέα, καθώς η κινεζική οικονομία μεγεθύνεται και η Κίνα εκσυγχρονίζεται σε όλα τα επίπεδα. Μπορούμε να πούμε, ότι υπάρχουν ακόμα φόβοι από πλευράς Ρωσίας, ότι όσο η Κίνα αυξάνει την ισχύ της κάποια στιγμή ίσως να στραφεί εναντίον της ίδιας της Ρωσίας.

Η Κίνα πάλι, στοχεύει μάλλον προς μία εξισορροπητική πολιτική μεταξύ των Η.Π.Α. και της Ρωσίας. Η οικονομική της άνοδος και οι στενοί οικονομικοί δεσμοί με τις Η.Π.Α., δεν της αφήνουν περιθώρια να εναντιωθεί σθεναρά προς τις τελευταίες, τουλάχιστον όχι ακόμα. Το ίδιο ισχύει και για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αποτελεί για την Κίνα αναγκαία αγορά-στόχο. Η Ρωσία από την άλλη, προσφέρει τα οφέλη από τη συνεργασία στον τομέα της ενέργειας τα οποία είναι ζωτικά για τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης της Κίνας και τα οφέλη στον τομέα της άμυνας τα οποία επίσης είναι σημαντικά εφόσον θέλει να εκσυγχρονίσει το στρατιωτικό της δυναμικό και να αυξήσει την ισχύ της, ώστε να ανταποκρίνεται στο ρόλο της μεγαλύτερης ανερχόμενης δύναμης στον κόσμο. Με αυτό τον τρόπο, χρησιμοποιεί τις Η.Π.Α. για να εξισορροπεί τη Ρωσία και τη Ρωσία για να εξισορροπεί τις Η.Π.Α.

Οι Η.Π.Α. από τη μεριά τους, παρά τον έντονο προβληματισμό που επικρατεί για την ραγδαία ανάπτυξη της κινεζικής οικονομίας και τις αλλαγές που αυτό μπορεί να επιφέρει, προς το παρόν δεν απειλούνται από την Κίνα, την Ρωσία ή τη συνεργασία αυτών. Οι Η.Π.Α. είναι ακόμα σε θέση να προασπίζονται τα ζωτικά τους συμφέροντα. Η στρατιωτική τους ισχύ είναι μεγαλύτερη συγκριτικά με αυτή της Ρωσίας ή της Κίνας και μιας και η συνεργασία τους δεν έχει δυνατότητες εξέλιξης σε συμμαχία στο κοντινό μέλλον, οι Η.Π.Α. δεν αισθάνονται άμεση απειλή από τη σχέση Ρωσίας – Κίνας. Δεδομένου όμως της τάσης για εμβάθυνση στη Στρατηγική Συνεργασία Ρωσίας – Κίνας, κανένα σενάριο δεν πρέπει να παραλείπεται στις αναλύσεις Διεθνών Σχέσεων. Ακόμα περισσότερο, η συνεχής άνοδος της Κίνας στη διεθνή σκηνή, δεν μπορεί να υποβαθμίζεται. Το κρισιμότερο ερώτημα που παραμένει, είναι τι θα συμβεί τη δεδομένη στιγμή που η ισχύς των Η.Π.Α. θα εξισορροπηθεί πλήρως από την ισχύ της Κίνας ή, σε ένα δευτερεύον σενάριο, από την ισχύ ενός συμμαχικού σχηματισμού της Κίνας με τη Ρωσία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η τοποθέτηση της Στρατηγικής Συνεργασίας Ρωσίας - Κίνας στα δεδομένα των αναλύσεων των Διεθνών Σχέσεων είναι επιτακτική καθώς πρόκειται για δύο μεγάλες ανερχόμενες δυνάμεις του σύγχρονου διεθνούς συστήματος. Πολύ περισσότερο, όταν αυτή η συνεργασία δείχνει να εμβαθύνει, με το πέρασ των ετών, σε στρατηγικούς τομείς όπως η ενέργεια και η άμυνα, η σχέση αυτή δεν πρέπει να υποτιμάται. Με την παρούσα ανάλυση έγινε μία προσπάθεια να αναλυθεί ο βαθμός συνεργασίας της Ρωσίας και της Κίνας, με αναφορές στα οφέλη που έχουν να αποκομίσουν τα δύο κράτη αλλά και τις προκλήσεις που είχαν και έχουν να αντιμετωπίσουν.

Το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο στηρίχθηκε η ανάλυση είναι η ρεαλιστική προσέγγιση, μέσω της οποίας ερμηνεύσαμε τη συνεργασία των δύο κρατών στο σύγχρονο διεθνές σύστημα. Αυτό που ενώνει τη Ρωσία και την Κίνα είναι τα κοινά συμφέροντα τόσο με οικονομικούς όρους αλλά πολύ περισσότερο με πολιτικούς. Παρόλα αυτά, στη βιβλιογραφία Διεθνών Σχέσεων, υπογραμμίζεται συνεχώς το γεγονός πως τα δύο κράτη δεν αποτελούν συμμαχία, καθώς ο σχηματισμός της συνεργασίας τους δεν επήλθε από το αίσθημα κάποιας κοινής απειλής, από ένα ή περισσότερα τρίτα κράτη, αλλά από την ανάγκη ικανοποίησης αμοιβαίων επωφελών συμφερόντων.

Κοιτώντας βαθύτερα στη δομή της Στρατηγικής Συνεργασίας Ρωσίας – Κίνας, αναγνωρίζει κανείς πως οι βασικοί τομείς δραστηριοποίησης δεν είναι τυχαίοι. Ο τομέας τόσο της ενέργειας όσο και της άμυνας είναι δύο από τους βασικούς πυλώνες της ισχύος των κρατών. Μέσω της παραπάνω ανάλυσης που πραγματοποιήθηκε μπορούμε να πούμε ότι η συνεργασία των δύο δεν ήταν εύκολη υπόθεση, λόγω ζητημάτων εμπιστοσύνης προερχόμενα από ένα προβληματικό παρελθόν αλλά και διαφορετικών στρατηγικών προτεραιοτήτων. Κάθε βήμα για την εξέλιξη της συνεργασίας γινόταν και γίνεται έπειτα από μακρές διαβουλεύσεις και διαπραγματεύσεις μεταξύ ρώσων και κινέζων. Παρόλα αυτά, κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων δεκαετιών, μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, μπορούμε να πούμε ότι έχουν γίνει σημαντικά βήματα στην προώθηση της συνεργασίας Ρωσίας – Κίνας, τα οποία δεν πρέπει να αμελεί η διεθνής κοινότητα.

Τόσο η Ρωσία, όσο και η Κίνα φαίνεται να ικανοποιούν διάφορα συμφέροντά τους μέσω της συνεργασίας τους στους τομείς της ενέργειας και της άμυνας. Το σημαντικότερο όμως όλων, είναι ότι μέσω αυτής της συνεργασίας προσπαθούν να προωθήσουν μία νέα πολυπολική τάξη στο διεθνές σύστημα και να προωθήσουν συμφέροντα τα οποία πιστεύουν ότι θίγονται από την κυριαρχία των Η.Π.Α. και των δυτικών κρατών στους διεθνείς οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς. Η Ρωσία και η Κίνα οραματίζονται ένα κόσμο στον οποίο θα αναγνωρίζεται η ισχύς τους χωρίς να κρίνεται η διαφορετικότητά τους από το δυτικό τρόπο σκέψης.

Σαφώς, δεν πρόκειται για μία συμμαχία αλλά για μία συνεργατική σχέση. Άλλωστε φαίνεται πως κανένα από τα δύο κράτη δεν είναι έτοιμο να προχωρήσει σε δεσμεύσεις που θα απέρρεαν από ένα σχηματισμό συμμαχίας. Η σχέση βασίζεται περισσότερο σε αμοιβαία συμφέροντα παρά σε ένα αίσθημα κοινής ιδεολογικής κατεύθυνσης. Μεταξύ των δύο, η Ρωσία περισσότερο

εμφανίζεται να προσπαθεί να δείξει στην διεθνή κοινότητα ότι μοιράζεται τα ίδια πολιτικά οράματα με την Κίνα, σε μία προσπάθεια να αντιπαρατεθεί στη δυτική ιδεολογία. Η Κίνα από την πλευρά της, φαίνεται να προσβλέπει περισσότερο σε οικονομικά και άλλα οφέλη, εκμεταλλευόμενη κατά κάποιο τρόπο τη δυσμενή κατάσταση στην οποία έχει βρεθεί η Ρωσία, ειδικά μετά τα πρόσφατα γεγονότα της κρίσης της Ουκρανίας. Σε κάθε περίπτωση, οι προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν είναι αρκετές και παρά τη συνεργατική διάθεση είναι εμφανές ότι η μία χρησιμοποιεί την άλλη ως εξισορροπητική δύναμη έναντι των Η.Π.Α. και των δυτικών κρατών σε δεύτερο πλάνο.

Τοποθετούμενη η σχέση σε ένα ευρύτερο πλαίσιο των Διεθνών Σχέσεων, μίας και πρόκειται για δύο ανερχόμενες δυνάμεις, μπορούμε προς το παρόν να πούμε ότι η σχέση Ρωσίας – Κίνας δεν διαθέτει το απαραίτητο δυναμικό για να προκαλέσει σημαντικές μεταβολές στην ισορροπία ισχύος του διεθνούς συστήματος, μιλώντας πάντα με όρους ρεαλισμού. Αυτό δεν απορρέει μόνο από το γεγονός ότι δεν υπάρχει σχηματισμός συμμαχίας αλλά και από την πραγματικότητα ότι προς το παρόν και μάλλον το κοντινό μέλλον, καμία από τις δύο εξεταζόμενες χώρες δεν διαθέτει την απαιτούμενη ισχύ ώστε να προσβάλει την ισορροπία που οι Η.Π.Α. έχουν δημιουργήσει και να αμφισβητήσει την αμερικανική πρωτοκαθεδρία.

Παρόλα αυτά, η τάση για εμβάθυνση της συνεργασίας και διάχυση αυτής σε νέους τομείς, δεν πρέπει να αμελείται αλλά να συμπεριλαμβάνεται στις αναλύσεις των Διεθνών Σχέσεων για ζητήματα που αφορούν το σύγχρονο διεθνές σύστημα. Αυτό που θα μπορούσε κανείς να πει για το άμεσο μέλλον, πάντα με επιφύλαξη, είναι ότι η τάση αυτή για εμβάθυνση της συνεργασίας φαίνεται να διατηρείται με το πέρας των ετών, κατά τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, ξεπερνώντας έστω και αργά τα όποια εμπόδια κατά καιρούς εμφανίζονται στη σχέση τους. Αυτό μας δείχνει ότι η Ρωσία και η Κίνα, μπορεί να διανύουν την καλύτερη περίοδο στη συνεργασία τους αλλά δεν έχουν φτάσει ακόμα στο αποκορύφωμά της, καθώς υπάρχουν ακόμα περιθώρια βελτίωσης της σχέσης τους και ανάπτυξης της μεταξύ τους εμπιστοσύνης.

Συμπερασματικά, η παραπάνω ανάλυση μας οδήγησε σε κάποια σημαντικά ευρήματα γύρω από τη Στρατηγική Συνεργασία Ρωσίας - Κίνας. Από αυτά το κυριότερο είναι ότι υπάρχει τάση για εμβάθυνση στη συνεργασία και προσπάθεια για μεγέθυνση του βαθμού θεσμοθέτησης αυτής. Οι τομείς της ενέργειας και της άμυνας αποτελούν βασικούς πυλώνες στη σχέση Ρωσίας – Κίνας. Δεδομένου ότι η ρεαλιστική προσέγγιση υπογραμμίζει τη σημαντικότητα των τομέων αυτών όσον αφορά στην ισχύ των κρατών και την ισορροπία του συστήματος, καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι η συνεργασία των υπό εξέταση κρατών σε αυτούς τους τομείς είναι ιδιαίτερα σημαντική στα πλαίσια των Διεθνών Σχέσεων και ότι η Ρωσία και η Κίνα φαίνεται να έχουν κάποια κοινά εθνικά συμφέροντα από το σχηματισμό και τη συνέχιση της συνεργασίας αυτής. Παρόλα αυτά, δεν υπάρχουν οι αναγκαίες ενδείξεις, τουλάχιστον προς το παρόν ότι πρόκειται για συμμαχία κρατών.

Τέλος, αν τοποθετήσει κανείς τα παραπάνω ευρήματα στο ευρύτερο πλαίσιο των Διεθνών Σχέσεων μπορούν να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα σχετικά με την ισορροπία ισχύος του

σύγχρονου διεθνούς συστήματος. Η Στρατηγική Συνεργασία Ρωσίας – Κίνας έχει τη βάση της στην αντίδραση αυτών των κρατών σχετικά με τον τρόπο που λειτουργεί η διεθνής κοινότητα σήμερα. Αναμφίβολα, αν υπάρχει κάτι που ενώνει σε ιδεολογικό επίπεδο τα υπό εξέταση κράτη, αυτό είναι η κοινή αμφισβήτηση της αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας και το όραμα για ένα νέο διεθνές σύστημα στο οποίο θα κατέχουν τη θέση που πιστεύουν ότι τους αντιστοιχεί. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με όλα τα παραπάνω οδηγεί πολλούς αναλυτές στο συμπέρασμα ότι η αμερικανική ηγεμονία έχει αρχίσει να παρουσιάζει τριγμούς και ότι οδεύουμε προς ένα πολυπολικό σύστημα. Το δυναμικό της σχέσης Ρωσίας – Κίνας παρουσιάζει πραγματικά έντονο ενδιαφέρον αλλά δεν φαίνεται προς το παρόν να μπορεί να μεταβάλει σημαντικά την ισορροπία ισχύος του συστήματος. Παρόλα αυτά, αν η τάση για εμβάθυνση στη συνεργασία τους συνεχίσει να κινείται θετικά και αν τα δύο κράτη καταφέρουν να ξεπεράσουν τις προκλήσεις που εμφανίζονται όσο η σχέση βαθιάνει, τότε ο ανταγωνισμός έναντι των Η.Π.Α. ίσως να αρχίσει να αυξάνεται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αλεξανδρής, Γιάννης. “ Η Ρωσική Ενεργειακή Πολιτική και η Τέχνη της Γεωοικονομίας”. Power Politics. Accessed November 15, 2017. <https://powerpolitics.eu/%CE%B7-%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%84%CE%AD%CF%87/>

Καϊρή, Ελευθερία. “Νότια Σινική θάλασσα: Μια Εμπόλεμη Ζώνη”. Power Politics. Accessed November 26, 2017. <https://powerpolitics.eu/%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B8%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CF%83%CF%83%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BC%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%B7-%CE%B6%CF%8E%CE%BD/>

Κουλουμπής, Θεόδωρος. Διεθνείς Σχέσεις: Εξουσία και Δικαιοσύνη. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1995.

Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη και τη Θεωρία της Πολιτικής. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1997.

Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2005.

Παππάς, Παναγιώτης. “Διεθνής Πολιτική και Σχέσεις Ρωσίας – Κίνας” ΠΜΣ Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015.

Σπυρόπουλος, Γεώργιος Μ. Διεθνείς Σχέσεις: Ρεαλιστική Προσέγγιση – Θεωρία και Πράξη. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

“Guide to Russia.com”. Accessed June 19, 2017. <http://www.guidetorussia.com/leaders-soviet-union.asp>

“Sakhalin Energy hits 1000 LNG cargoes milestone”. LNG World News. Accessed December 9, 2017. <http://www.lngworldnews.com/sakhalin-energy-hits-1000-lng-cargoes-milestone/> .

Bakshi, Jyotsna. "Russia-China military-technical cooperation: Implications for India". *Strategic Analysis*, 24:4 (2000), 633-667. Doi: 10.1080/09700160008455239.

Bond, Ian. "Russia and China Partners of choice and necessity?". *Centre of European Reform* (2016): 1-54. Accessed September 8, 2017.

Boshkov, Derek. "Oil Politics: Chinese Foreign Policy in Central Asia", Master of Arts in International Relations and European Studies, Central European University, 2014.

BP. "Statistical Review of World Energy". 64th edition (2015): 1-46. Accessed December 10, 2017. <https://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2015/bp-statistical-review-of-world-energy-2015-full-report.pdf>.

BP. "Statistical Review of World Energy". 65th edition (2016): 1-46. Accessed December 9, 2017. <https://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2016/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf>

Chen Aizhu and Meng Meng. "Russia beats Saudi Arabia as China's top crude oil supplier in 2016". *Reuters*. Accessed December 9, 2017. <https://www.reuters.com/artide/us-china-economy-trade-crude/russia-beats-saudi-arabia-as-chinas-top-crude-oil-supplier-in-2016-idUSKBN1570VJ>.

Cox, Michael. "Not just 'convenient': China and Russia's new strategic partnership in the age of geopolitics" *Asian Journal of Comparative Politics* Vol. 1(4) (2016): 317-334. doi: 10.1177/2057891116666191.

Dreyer, June Teufel. "China and Russia: The Partnership Deepens". *Foreign Policy Research Institute*, January 7, 2016. Accessed December 28, 2017. <https://www.fpri.org/article/2016/01/china-and-russia-partnership-deepens/>

Feng, Huiyun. "The New Geostrategic Game: Will China and Russia Form an Alliance Against the United States?" *Danish Institute for International Studies* (2015): 1-45.

Garnett, Sherman. "Challenges of the Sino-Russian strategic Partnership" *The Washington Quarterly* 24:4 (2001): 41-54. doi: 10.1162/016366001317149174.

Gordon David και Schneider Jordan. "Ένα κακόβουλο τρίγωνο. Η Κίνα, η Ρωσία, οι ΗΠΑ και η νέα αναμέτρηση των υπερδυνάμεων". *Foreign Affairs the Hellenic Edition*, Μάιος, 2014. Accessed June 19, 2017. <http://www.foreignaffairs.gr/articles/69819/david-gordon-kai-jordan-schneider/ena-kakoboylo-trigono?page=show>

Haass, N. Richard. "The Age of Nonpolarity. What Will Follow U.S. Dominance?", *Foreign Affairs*, May/June, 2008. Accessed June 3, 2017. <http://acme.highpoint.edu/~msetzler/IR/IRreadingsbank/EmpireOverNonpolarHauss.FA08.x.pdf>

Helmer, John. "China beats Japan in Russian Pipeline Race". *Asia Times Online*. Accessed November 22, 2017. http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/GD29Ag01.html.

Henderson James and Mitrova Tatiana. “Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon” The Oxford Institute for Energy Studies Paper: WPM67 (2016): 1-88. Heywood, Andrew. Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική, 2013.

Insider.gr. “10+1 δισεκατομμυριούχοι που έχουν κάνει φυλακή”. Accessed December 2, 2017. <http://www.insider.gr/eidiseis/kosmos/28584/101-disekatommyrioyhoi-poy-ehoy-n-kanei-fylaki> .

Jacobsen, Carl. “Russia-China: The new ‘strategic partnership’” European Security, Vol.7, No.4 (1998): 1-11. Accessed November 10, 2016. doi: 10.1080/09662839808407381

Kuznetsov, V. Dmitry. “China and the Ukrainian Crisis: From ‘Neutrality’ to ‘Support’ for Russia”, China Report 52:2 (2016): 92–111.

Lain, Sarah. “The Bear and the Dragon”. The RUSI Journal, 160:1 (2015), 68-77. Doi: 10.1080/03071847.2015.1022406.

Len, Christopher. “China's 21st Century Maritime Silk Road Initiative, Energy Security and SLOC Access” Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India Vol. 11 No. 1 (2015): 1-18. Doi: 10.1080/09733159.2015.1025535.

Lo, Bobo. “The long sunset of strategic partnership: Russia’s evolving China policy” International Affairs 80, 2(2004): 295-309.

Makocki, Michal and Popescu, Nicu. “China and Russia: An Eastern Partnership in the Making?”. European Union, Institute for Security Studies. Chaillot Papers No140 (2016): 1-49. Doi: 10.2815/251732.

Mearsheimer, John J. Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2006.

Meick, Ethan. “China-Russia Military-to-Military Relations: Moving Toward a Higher Level of Cooperation”. U.S.-China Economic and Security Review Commission. Staff Research Report (2017): 1-37. Accessed January 11, 2017. <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China-Russia%20Mil-Mil%20Relations%20Moving%20Toward%20Higher%20Level%20of%20Cooperation.pdf>

Morgenthau, Hans J. Politics among Nations: The struggle for power and peace. New York: Knopf, 1948.

Muraviev, D. Alexey. “Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China–Russia Relations” Journal of Asian Security and International Affairs 1(2) (2014): 163–185. Accessed February 2, 2017. doi: 10.1177/2347797014536638

Oznobishchev, Sergey. "Russia and China: Expectations, illusions, and reality" *Asian Journal of Comparative Politics* (2016): 1-15. Accessed February 2, 2017. doi: 10.1177/2057891116662710.

Poussenkova, Nina. "Russia's Eastern Energy Policy: A Chinese Puzzle for Rosneft" *ifri, Russia/NIS Center, Russie.Nei.Visions* No 70 (2013): 1-22.

Reuters. "FACTBOX-Russia's ESPO oil pipeline link to China". Accessed December 9, 2017. <https://uk.reuters.com/article/russia-china-pipeline/factbox-russias-espo-oil-pipeline-link-to-china-idUKTOE68Q04I20100927>.

Rozman, Gilbert. "Sino-Russian Relations: Will the Strategic Partnership Endure?", *Demokratizatsiya*, Vol. 6, No. 2 (1998): 396-415.

Savic, Bob. "Behind China and Russia's Special Relationship". *The Diplomat*, December 7, 2016. Accessed November 30, 2017. <https://thediplomat.com/2016/12/behind-china-and-russias-special-relationship/>

U.S. Energy Information Administration. "International energy data and analysis: China". Last modified May 14, 2015. <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=CHN>.

U.S. Energy Information Administration. "Country Analysis Brief: Russia". Last modified October 31, 2017. <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=RUS>.

Watts John, Ledberg Sofia & Kjell Engelbrekt. "Brothers in arms, yet again? Twenty-first century Sino-Russian strategic collaboration in the realm of defence and security". *Defence Studies*, 16:4 (2016): 427-449. Doi: 10.1080/14702436.2016.1238747.

Weitz, Richard. "China-Russia relations and the United States: At a turning point?". *Second Line of Defense*. Accessed November 22, 2017. <http://www.sldinfo.com/china-russia-relations-and-the-united-states-at-a-turning-point/>

Wilkins, S. Thomas. "Russo-Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?" *Contemporary Security Policy*, 29:2 (2008): 358-383. doi: 10.1080/13523260802284365.

Wilson, L. Jeanne. "Russia and China Respond to Soft Power: Interpretation and Readaptation of a Western Construct" *Politics* VOL 35 (3-4) (2015): 287-300. Accessed February 2, 2017. doi: 10.1111/1467-9256.12095.

Ying, Ding. "Realizing Chinese and Russian Dreams", *Beijing Review*, No 13, March 25, 2013. Accessed February 11, 2017. http://www.bjreview.com.cn/Cover_Stories_Series_2013/2013-03/25/content_529788.htm#.

Yishan, Xia. "China-Russia Energy Cooperation: Impetuses, Prospects and Impact" *The James A. Baker III Institute For Public Policy Rice University* (2000): 1-15.

-ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ-